

Meddelande till betalningsmottagaren

Gåvomedlemskap har betalats för följande:

Namn

Postadress

Tel/.....

Namn

Postadress

Tel/.....

Med inbetalningskort kan på postanstalt inbetalas obegränsat belopp. För inbetalning till postombud eller lantbrevbärare gäller viss begränsning av beloppets storlek.

Innehavare av postgiro- eller personkonto kan även använda inbetalningskort för girering enligt postgirokontorets anvisningar.

Blanketten skall skrivas ut med bläck, kulpenna eller på maskinell väg. Radering, överstrykning eller annan ändring av den tryckta eller skrivna texten eller av beloppet får inte göras.

Pv fr Sth

- Samfundet för hembygdsvärd**
- är riksförbund för miljö- och landskapsvärd samt bygdekultur.
 - verkar i olika avseenden som riksorganisation för ca 1 500 hembygdsföreningar och hembygdsförbund. Detta innebär stöd av en medlemskår på flera hundra tusen personer.
 - har ca 6 000 enskilda personer som direktanslutna medlemmar.
 - ger ut tidskriften Bygd och Natur med 6 nummer per år. 1973 är dess 54:de utgivningsår.
 - vill medverka i arbetet på att söka lösa aktuella miljö- och naturvårdsproblem genom bl a upplysning- och bildningsverksamhet samt praktisk rådgivning.
 - anslitas av Statens Naturvårdsverk som miljövårdsupplysare och erhåller för detta statsanslag.

med hölsningar från

MEDLEMSKORT 1973
Samfundet för hembygdsvärd

Plats för postens kvitto

Namn

Arsavgiften för 1973 erlagd

Nedanstående nya medlemmar anmäls

Tel/.....

Postadress

Namn

Tel/.....

Postadress

Namn

Bygd och Natur

Årgång 53 Nr 1 1972

Bygd och Natur • tidskrift för hembygdsvård

Ärgång 53 Nr 1 1972

Red och ansv utgivare: Rune Engström

Redigering och layout: Lola Köpcke

Adress: Bygd och Natur, Mäster Samuelsgatan 3, 111 44 STOCKHOLM

Telefon: 08-11 94 24, 08-11 94 44

Postgiro: 8136 - 4 Bankgiro 564-6187

Bygd och Natur utges av Samfundet för hembygdsvård, Sfh, som är riksförbund för miljö- och landskapsvård samt bygdekultur.

Bygd och Natur utkommer med 4 nummer per år. Prenumeration ingår i medlemsavgiften till Samfundet för hembygdsvård. Prenumeration för anslutna förenings medlemmar kostar 6 kr per år.

I medlemsavgiften, 20 kr per år, ingår årsbok. Stödjande medlem erlägger minst 200 kr per år.

Samfundet för hembygdsvårds ordförande är **riksdagsman Ivan Svanström**, vice ordförande är **byrådirektör Stig Lundgren** samt studierektor och verkställande ledamot är **Rune Engström**.

Namngivna författare svarar själva för de i artiklarna framförda åsikterna. För övriga artiklar — såväl signerade som osignerade — svarar redaktionen.

Frågor, önskemål och tips

• Har Ni någon fråga som Ni önskar få besvarad i Bygd och Natur?

• Är det något särskilt ämne, tema eller problem Ni tycker att Bygd och Natur borde ta upp?

• Kan Ni ge Bygd och Natur tips om något som borde bevakas?

Ni är välkommen med frågor och önskemål till Bygd och Natur, som i mån av utrymme kommer att ta upp det som är av allmänt intresse.

Innehåll

Hembygdsupplysning i tätort	3
Kommunal eller ideell hembygdsvård	4
Riksstämman och Förtroenderåd	7
Ekar i riksdagen	8
Souvenirer från hembygdsföreningar ..	9
Skall hembygdsrörelsen enas?	10
Pressmöte hos riksantikvarien	12
Miljön — vår ständiga följeslagare ..	13
Årets sommarmöte till Värmland	29
4 H studerar hembygden	31
Kan man planera för kultur?	32
Ska vi resa till Holland i höst?	33
Lorentz Bolin †	34
När ljustet kom till Bredviksby	36

Fotografier

Håsonbild omslag, sid 5, 11, 15, 20, 25, 29, 33, 37

Allan Myrman sid 8, 12, 31

Lorentz Bolin sid 34

SÄRTRYCK

Årets första särtryck har kommit:

Inventering — samordnad dokumentation av Rune Engström. Priset är som vanligt 1:50 kr.

Samtidigt påminner vi om tidigare särtryck:

Om landskapsplanering vid Sollefteå kraftverk (Bertil Sjöstrand 1968)

Morgondagens stadslandskap (Ivo Waldhörn 1969)

Fäboden — tradition och kulturarv (1971)

Skogen i närlandskapet (Lars Kardell 1971)

Är familjerallén något för hembygdsvårdare? (Ulf Ribers)

Artikeln **Miljön — vår ständiga följeslagare** som börjar på sid 13 i detta nummer av Bygd och Natur kommer att ges ut som särtryck. Vi ber intresserade höra av sig med en förhandsbeställning så att vi kan få en uppfattning om upplagens storlek. Priset är 3:50 kr.

Beställningar kan göras per telefon 08/11 94 24 eller till Sfh, Mäster Samuelsgatan 3, 111 44 Stockholm.

Hembygdsupplysning i tätort

Den lokala hembygdsrörelsen — i regel en hembygdsförening på landsorten — arbetar vanligen som ett lokalmuseum med uppgifterna forskning, museivård och information till bygdens befolkning om den kulturella utvecklingen. Nyinflyttade och uppväxande får en möjlighet att via hembygdsföreningens upplysningsverksamhet identifiera sig med bygden.

I det urbaniserade samhället saknas ofta denna möjlighet. Även om det sedan gammalt finns en hembygdsförening på platsen där en ny tätort växer upp, har denna i regel små möjligheter att ge den stora mängden av nya invånare en tillräckligt omfattande upplysning.

Att folk behöver information om hur bygden var använd innan den fylldes med höghus bekräftas av biblioteken: den litteratur som kan ge sådana upplysningar hör till det som lånas flitigast.

Inom Samfundet för hembygdsvård har man funnit att bristen på lämpligt material för studium av tätortens kulturhistoria är allvarlig. Lärare i det reguljära skolväsendet, folkbildare och föreningsledare bör få hjälp med material när de gör upp planer för det kulturella utbudet på platsen.

Detta material bör enligt Sfh:s uppfattning utgöras av ett studiepaket eller en arbetsbok.

Samfundet för hembygdsvård har beslutat att en arbetsgrupp skall tillsättas för att producera ett lämpligt material. Till arbetsgruppen kallas bl a representanter för: Skolöverstyrelsen, skola i tätort, Hem och Skola-föreningar, byalag, kulturkommitté i tätort etc.

Kommunal eller ideell hembygdsvård?

Sven Burell

Behöver vi hembygdsföreningarna? frågar Inger Rundqvist, kultursekreterare i Huddinge kommun, i förra numret av Bygd och Natur.

Ja, svarar hon, vi behöver hembygdsföreningarna främst därför att där finns personer med den lokal- och personkänedom som kommunens tjänstemän ofta saknar.

Detta kan vara sant i en storstadskommun.

Men eftersom jag under höstens arbete funderat en del över samma fråga, vill jag också söka ge ett svar och en motivering även om det kommer att bli från en annan synvinkel än Inger Rundqvists. Jag tror nämligen att såväl frågan som svaret har större principiell vidd. Hembygdsföreningarna behövs och måste vara något annat och mer än enbart hjälptrupper till de kommunala kulturnämnderna.

Utgångspunkten är, att de tämligen nyinrättade kommunala kulturnämnderna i förslag till normalstadga har en målsättning, som täcker hembygdsföreningarnas traditionella verksamhetsområde. Detta skulle alltså kunna tolkas så att man nu kunde avveckla hembygdsföreningarna, kommunalisera hembygdsvården och köpa in föreningarnas arkiv och föremålssamlingar.

Tanken är helt orimlig och bör tillbakavisas skarpt. Den strider nämligen

mot en viktig demokratisk rättighet: föreningsfriheten. Medborgarna måste ha rätt att sluta sig samman och verka för en sak som har gemensamt intresse för dem. Denna fri- och rättighet kan ingen kommunal normalstadga upphäva. Fö är det knappast möjligt att köpa hembygdsföreningarnas arkiv och föremålssamlingar, helt enkelt därför att dessa inte är att betrakta som privategendom utan redan kan sägas tillhöra hela bygden.

En annan väsentlig skillnad mellan en ideell och en kommunal hembygdsvård är frågan om medlemmarnas direktinflytande. I hembygdsföreningen är alla hembygdsintresserade välkomna. Här har var och en en möjlighet att sätta sig in i, arbeta med och påverka frågor som rör den egna bygden. Den kommunala hembygdsvården kan vi i stort sett endast påverka vart tredje år med hjälp av vår röstsedel, och inte ens då

SVEN BURELL, adjunkt, är sekreterare i Kungsörs hembygdsförening

kan vi med någon större säkerhet veta vilka personer vi sätter att sköta kommunens hembygdsvårdsfrågor. Kulturnämndernas ledamöter är ju inte direktvalda utan utses av kommunfullmäktige, vilka i nittionio fall av hundra går på valnämndens förslag.

Kan man överlämna hembygdsvården åt amatörer? frågar Inger Rundqvist vidare. Själva frågan synes innebära, att de nyskapade kulturnämnderna skulle bestå av eller förfoga över "experter" på hembygdsvård. Oftast är det väl tyvärr så, att kulturnämnderna ännu anses som mindre viktiga organ och därför besatts med andra-planspolitiker eller för att uttrycka det något tillspetsat: vad som blivit över

sedan man bemannat de tunga viktiga nämnderna.

Jag betvivlar ingalunda den goda viljan hos de politiker som satts att sköta kommunens kulturfrågor, men jag ställer mig starkt tvivlande till att dessa skulle vara mer experter på hembygdsvård än hembygdsföreningarnas folk. Anställda tjänstemän i kulturnämnderna förekommer sannolikt bara i några ambitiösa storstadskommuner.

Nej, ännu kan vi nog inte undvara amatörerna. Om det nu alls finns några experter ute i kommunerna. Vi behöver amatörerna, inte bara p g a deras större person- och lokalkännedom, utan därför att de kan tillföra hembygdsvården erfarenhet och yrkes-

kunskap från en rad skilda områden.

Så vittomfattande som nutida hembygdsvård har blivit, behöver vi helt enkelt hjälpas åt. Och då kanske vi också får något som är mycket väsentligt, en bred opinion för hembygdsvård. Och utan en sådan opinion blir arbetet kärvt både för tjänstemän och föreningsfolk.

Här kommer studieverksamheten in som ett naturligt led. Den är också en bra metod för att åstadkomma den förnyelse och förnyring av medlemskadern, som Inger Rundqvist frågar efter. Men hur når vi de nyinflyttade? Även i ett så litet samhälle som Kungälv är rörligheten rätt stor. Hittills har det dock mest kommit infödingar till cirklarna. De är självklart välkomna, men jag tror också att föreningen skulle kunna betyda mycket för dem som nyligen flyttat hit. Ja, jag vet det av egen erfarenhet, då jag själv hör till denna kategori. Tydligt marknadsför vi inte våra idéer på rätt sätt. Tacksam för tips.

Östgötar underhåller vid riksstämman

Representanter för Östergötlands Spelmansförbund under ledning av Nils Thylefors ställer upp i sin hembygds dräkter och spelar för deltagarna i supén den 14 april. De spelar även "samlingsmusik" för riksstämman i riksdagshuset den 15 april. Vid supén medverkar repetitören vid Kungl Operan Arnold Östman. Det blir tillfälle till dans. Programmet har arrangerats av östgöten Ulf Ribers.

Slutligen några ord om politik eller inte i hembygdsarbetet. Jag anser att Inger Rundqvist har rätt. Vi måste söka påverka politikerna. Annars kan vårt arbete lätt bli något av navelskådande. Och inte blir det heller mycket bevänt med det medlemmarnas direktinflytande, som jag talat om. Men den politiska frågan är kanske inte så okomplicerad som man frestas tro. Hembygdsvårdaren är väl oftast van att från politikern möta: intresse — ljust intresse — likgiltighet.

Det kan tydligen bli fråga om aktivt motstånd också. Eller att hembygdsvården utnyttjas som slagträ i kampen om väljarna. Åtminstone om man får tro Rune Nordin som skrivit ett kåseri i nr 10-1971 av Fönstret (ABF:s tidning). Titeln är Tillbakalängtan som porr. Han funderar över människornas påtagliga intresse för det förgångna. Det tar sig skiftande uttryck alltifrån nytillverkade piggtittare till långhåriga ynglingar på spelmansstämma. Allsammans tolkar han som en medveten politisk aktion, och han är synbarligen rädd för att den politiska huvudmotståndaren skall skörda frukterna av dessa företeelser, som han kallar "nostalgiporr".

Jag kan ge honom rätt i att vi bör se upp med alla uttryck för en förljugen romantik, men jag tror inte att man kommer tillrätta med problemet genom att förneka det förflutna. Då är det säkert bättre att så långt möjligt utan skönmålningar söka skildra det som varit. Då får vi med även vägglöss, lungsot och 14 timmars arbetsdag.

Bygd och Natur • Årsbok 1972
Vi upptäcker hembygden

Vi upptäcker hembygden Sfh:s årsbok 1972

Årsboken har kommit tidigt i år. Redan nu finns den hos åtskilliga medlemmar och abonnenter. Till övriga sänds den ut allteftersom medlemsavgifterna för 1972 flyter in.

Det är en temabok även i år: "Vi upptäcker hembygden". Den har professor John Nihlén som huvudförfattare. En studieplan har utarbetats och det är alltså möjligt för medlemmarna att använda sin årsbok som studiematerial i en studiecirkel. För dem som inte är medlemmar i Sfh har Studieförbundet Vuxenskolan låtit göra en speciell upplaga av boken. Intresserade kan ta kontakt med närmaste vuxenskoleavdelning och höra efter om någon studiecirkel planeras. Det går naturligtvis också bra att bedriva cirkel-

studierna hos vilket annat studieförbund som helst. Detta kan då rekvirera material från Vuxenskolas förlag i Södertälje.

För snabb årsboksleverans: Betala medlemsavgiften omgående!

För snabb ökning av Sfh:s medlemsantal: Hjälp oss att värva nya medlemmar! Använd det gula kort som är bilagt detta nummer av Bygd och Natur.

Riksstämma och Förtroenderåd i Stockholm

Samfundets förtroenderåd samlas i Stockholm fredagen den 14 april 1972 kl 13.00. Plats kommer att meddelas senare.

Riksstämma hålls den 15 april kl 10.00 i Nya Riksdagshuset. Mötesdeltagarna kommer att få tillfälle att göra en tur genom byggnaden och få en beskrivning av hur riksdagen arbetar.

Ledamöterna i Förtroenderådet och Riksstämmodeltagarna har tillfälle att bekanta sig ytterligare vid en middag på kvällen den 14 april. Middagen ordnas i LRF:s matsal i stadens centrum. Årets plakettörer "för rik gärning i hembygdsvårdens tjänst" kommer att hyllas vid middagen.

Riksstämmohandlingar, program etc kan rekvireras från vårt kansli per tel: 08/11 94 44 eller per post, Samfundet för hembygdsvård, Mäster Samuelsgatan 3, 111 44 Stockholm.

Vi möts i Stockholm!

Ekar i riksdagen

I årets motionsflod hittade vi flera från hembygdsrörelsens synpunkt intressanta förslag.

Kampen för Sveriges ekar har nu nått upp till toppnivån. Samfundets ordförande, riksdagsman Ivan Svanström, påpekar i en motion hur angeläget det är att medverka till bevarandet av ekbackar, eklundar och enstaka ekar. Han konstaterar att det finns upprörande exempel på skövling av förnämliga ekbestånd inte minst i samband med planering och anläggning av nya bebyggelseområden i och omkring våra växande tätorter.

Ekens förkämpar har haft svårt att få gehör för sitt krav om en total fridlysning av landets ekbestånd. Eftersom emellertid skövlingen mera sällan har anknytning till den rena landsbygden utan — som ovan påpekats — är en företeelse i samband med byggandet av nya tätorter föreslår motionären, att § 19 i Naturvårdslagen skall få en ändrad lydelse. I denna paragraf sägs att Länsstyrelsens tillstånd erfordras ifall det finns anledning antaga att nybyggnad, upplag eller annat arbetsföretag skulle komma att väsentligt skada landskapsbilden. Vad som emellertid behöver ändras (tas bort) i paragrafen är: att sådant tillstånd ej erfordras ifråga om bebyggelse inom område med fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan eller företag som skall prövas enligt vattenlagen eller miljöskyddslagen. Motionären avslutar följaktligen sin motion med för-

slaget att riksdagen skall besluta "Att hos Kungl Maj:t hemställa om översyn och förslag i motionens syfte beträffande § 19 i Naturvårdslagen varvid sista stycket i nämnda paragraf slopas."

I en annan motion tar Ivan Svanström tillsammans med representanter för (m) och (fp) upp frågan om ett statligt stöd till hembygdsföreningar

som vill åta sig aktiva miljövårdsinsatser.

I en fyrpartimotion föreslås att riksdagen hos Kungl Maj:t skall anhålla om en omprövning av fastighetsregisterreformen ur kulturhistorisk synpunkt i enlighet med ett förslag som motionärerna framför. Motionärerna föreslår att reformen görs mindre omfattande enligt nuvarande modell. Detta borde medföra:

1. Bibehållande av nuvarande socknar som registerområden på landsbygden,
2. ändring av stadsregisterområdena i överensstämmelse härmed,
3. indelning i "trakter", som i princip skulle omfatta äldre byar och enstaka hemman,

4. principiellt bevarande av ortsnamnen på dessa enheter som jordregisternamn,
5. justering i denna indelning med anledning av sent tillkomna och små, oregelbundna enheter och i vissa fall av utredningen nämnda orsaker, som icke är att hänföra till namnkollisioner eller arealförhållanden. Dessa justeringar underställs kulturhistoriskt sakkunniga — i första hand riksantikvarieämbetet — för granskning.

Genom denna omprövning skulle — enligt motionärerna — alla väsentliga kulturhistoriska värden i nuvarande beteckningssystem på landsbygden bevaras, och registerbeteckningsreformens huvudmål — ett enhetligt beteckningssystem — ändå uppnås.

Souvenirer från hembygdsföreningar

Till Samfundets utställning av souvenirer, som vi berättade om i nr 3, 1971, fick vi in följande bidrag:

Tunabygdens Fornminnes- och Hembygdsförening: "Tunaklämman" — dalsigillet från Tuna ting 1435.

Östergötlands Hembygdsförening: Östgötasvanen — efter en pristävlan 1958. Finns på nålar, berlock och brosch i silver, på askfat i flintporslin, handskuren i trä, samt på vykort.

Hedesunda Hembygdsförening: Medlemsmärke och manschettknappar med motivet Hedesunda sockens sigill 1656.

Grundsunda Hembygdsförening: Grundsundamor — historik i Bygd och Natur nr 1 1971.

Vinberg-Ljungby Hembygdsförening:

Hembygdsbrev att skicka som en hälsning till vänner och bekanta.

Kville Hembygds- och Fornminnesförening: Medlemsmärke och Fjällbackaskuta.

Norråla Hembygdsförening: Nål — avgjutning av Norralamannens knappar från 500-talet — finns även som manschettknappar och brosch.

Grangärde Hembygdsförening, Sunnansjö: Kuvert med foto av hembygdsgården.

Rättvikshäst grå, present till Samfundet vid sommarresan 1970.

Skånepå present till Samfundet.

Koskällor — Fäbodkommitténs kopior av gamla original. Skällan av trä täljdes av Fäbodkommitténs förste ordförande.

Skall hembygdsrörelsen enas?

Av Rune Engström

Den svenska hembygdsrörelsen fyllde 70 år härom året. Så länge har det funnits hembygdsföreningar. I regel har de ägnat större delen av sina krafter åt att inom en hembygds-gård samla föremål och arkivalier från flydda tider. Hembygdsgården har varit socknens museum. Här har man samlats till festligheter och demonstrationer av hur man gjorde och levde i flydda tider.

I 70 år har den svenska hembygdsrörelsen existerat utan någon egentlig föreningsteknisk bindning på riksnivå. Det har funnits och finns givetvis regionalt verksamma hembygdsförbund, men alla dessa har man inte lyckats samla i en riksorganisation.

Därför har det gått ut ett bud till landets hembygdsvänner att samlas för att dryfta en mera fast anslutning till en riksorganisation. Och många frågar sig då vad den nymodigheten skall tjäna till.

Påskyndat kontaktskapande

På en gång skall erkännas att jag under mina få år som verksamhetsledare vid Samfundet försökt påskynda detta kontaktskapande.

När jag tillträdde befattningen och konstaterade att vi hade ett antal tusen direktanslutna medlemmar med stort intresse för rörelsen men endast kontakt med en tredjedel av rörelsens lokalt verksamma föreningar kände jag en viss tomhet. Det skulle vara möjligt för mig att verka i stort för hembygds-vännerna genom tidskrifts- och årsboks-

utgivningen. Men det verkade inte särskilt lockande att tvingas begränsa arbetet till en så liten del av den stora rörelsen.

När jag framförde mina synpunkter i styrelsen var man genast villig att stödja idén att göra Samfundet för hembygdsvård till en "riktig" riksorganisation för landets hembygdsföreningar och hembygdsförbund.

Riksantikvariens hjälp

Vi började med att försöka intressera riksantikvarierna och landsantikvarierna för idén. Dessa har verkat och verkar som rådgivare till hembygdsföreningarna i museifrågor. Även jag behöver rådgivare i mitt arbete och några bättre kunde jag inte finna. Denna samverkan har nu vuxit sig så fast att vi vill offentliggöra den. Detta skedde vid en presskonferens den 8 februari hos Riksantikvarieämbetet.

Nästa steg blir nu att bjuda in en representant från varje läns eller landskaps hembygdsförbund till ett förtroenderåd. Vi vill diskutera, få råd och ge upplysningar om våra resurser.

Jag påpekar i alla sådana här sammanhang att ingen i Samfundet för hembygdsvård har den minsta tanke på att försöka styra hembygdsrörelsen. Det är rörelsen som skall styra oss: medlemmarna i hembygdsföreningen utser föreningens styrelse, delegater från hembygdsföreningen utser läns- eller landskapsförbundets styrelse och delegater från detta utser Samfundets styrelse. Så måste det vara för att vi alla skall känna ansvar för det vi åtagit oss att arbeta med.

Inga förändringar

Om man nu alltså enas i en riksorganisation innebär det knappast några märkbara förändringar inom hembygdsrörelsen. I varje fall inte om man följer de tankar som vi i Samfundet fört fram. Vi tänker inte "lägga locket på den bubblande grytan". Däremot hoppas vi att representanter från alla landsändar i framtiden skall samlas i vårt förtroenderåd och vid andra konferenser och att dessa skall vara laddade med synpunkter från kämparna på fältet.

Pressmöte hos Riksantikvarien

Den 8 februari mötte pressen upp hos Riksantikvarien för att få information om det samarbete som existerar sedan något år mellan riksantikvarien och Sfh och vilket nu fått sådan stadga att man önskade ge offentlighet åt det.

När detta nummer av Bygd och Natur kommer ut har det som förekommit vid mötet säkert beskrivits i den svenska pressen.

Vad som är angeläget att ytterligare framhålla är emellertid Sfh:s innerliga önskan att vid förtroenderådssammanträdet den 14 april få se en stark uppslutning av representanter för landets hembygdsförbund, dvs de som tagit på sig ansvaret att vara en samlande kraft för hembygdsföreningar inom ett län eller landskap. Det finns mycket att diskutera inför framtiden.

Vid pressmötet överlämnade Sfh:s ordförande, riksdagsman Ivan Svanström en liten minnesgåva till riksantikvarien inför hans nära förestående avgång från ämbetet. Riksantikvarie Sven B F Jansson har varit till ovärderlig hjälp för Sfh när det gällt att skapa en samarbetsform inom hembygdsrörelsen.

Kurser 1972

I nästa nummer av tidningen kommer vi att presentera följande kurser:

<i>Tid</i>	<i>Konferensplats</i>	<i>Inriktning</i>
25—26/3	Uddevalla (prel)	"Vi upptäcker hembygden"
3—7/7	Leksand	"Dokumentera nuet"
10—14/7	Hampnäs	"Dokumentera nuet"
21—24/7	Värmland	Sommarmöte
31/7—4/8	Vara	Miljövårdskurs
21—25/8	Vara	Hembygdsvårdskurs
9—17/9	Holland	Studier av bl a stadsförnyelse

Dessutom presenteras en kurs i arkeologi 8—22 juni vid Visingsö folkhögskola.

Intresserade kan redan nu erhålla stencilprogram. Ring 08/11 94 44 eller skriv till Samfundet för hembygdsvård, Mäster Samuelsgatan 3, 111 44 Stockholm.

JOHN NIHLÉN

Miljön — vår ständige följeslagare

En berättelse om den stora konferensen 1972 och dess bakgrund

Global samverkan

Det har länge stått klart att de stora miljöfrågorna är av sådan art, att de inte kan lösas på det internationella planet. En global samverkan mellan alla länder framstår mer och mer som oundgängligen nödvändig. Och detta måste vara en samverkan som tar sig uttryck i konkreta åtgärder och som består så långt vi kan spana in i framtiden.

"Luften blåser vart den vill". Det har under sekler varit känt, ofta på ett pinsamt sätt, att luften fört både sand och sot över hela kontinenten. I Italien har tex den heta Siroccon under långa tider fört med sig sand från Sahara-öknen; man har kunnat spåra den ända upp till norra Italien. Redan under 1800-talet, när industrierna började växa upp, kunde man känna rök- och svavelångor på många mils avstånd.

Först i vår tid har luftföroreningarna på allvar börjat observeras. Omkring slutet av andra världskriget började det gå upp för mänskligheten att faran i luften inte enbart kommer från bombplanen. Bomberna över Hiroshima öppnade ögonen på många. Det radioaktiva stoffet från atombomberna fördes på få veckor från Japan runt hela jorden. Det var nu som forskningen sattes in på allvar, inte bara i fråga om luftföroreningar utan också när det gällde miljökador av annan art.

Internationell miljöforskning

1950-talet är miljöforskningens första egentliga start. USA gick i täten. 1955 startades det första programmet mot luftföroreningar som 1963 förde fram till lagen "clean air act". Sedan följde en rad länder i Västvärlden, inte minst Sverige, där forskare som Georg Borgström gick i täten för en internationellt inställd upplysningsverksamhet. Bland de skönlitterära författarna framstod vid denna tid Rachel Carson som en väckarklocka, som med "Tyst vår" (utkommen på svenska 1962) gav världen en nyttig tankeställare. Hon pekade bl a på en så till synes enkel företeelse som att gulsparven höll på att dö ut och sången tystna i markerna. Det var den första starka rösten som höjdes mot den överdrivna bekämpningen av skadeinsekter och ogräs (framför allt genom det giftiga DDT).

Några aktuella exempel visar vilka stora problem man har att kämpa emot i de flesta i-länder. De stora industrierna i t ex Rhenområdet och i Storbritannien har blivit ett allvarligt problem inte endast för de berörda länderna utan också för grannarna. Sydliga och sydvästliga vindar kan ofta föra svavelmättade rökmoln från dessa industrier långt upp i Skandinavien. "Det regnar svavelsyra över Västkusten" stod det som rubrik i en tidning.

I de tätbefolkade industriområdena i Los Angeles och vid Tokyo har rökutsläppen blivit en allvarlig fara för folkhälsan. I Yokkaichi räknar man med att röken medverkar till att var åttonde människa lider av astma.

Luftforskning är nödvändig i detta tätbefolkade industriland, där på en yta knappt större än 2/3 av Sverige bor omkring 100 miljoner människor, och dessa har sina boplatser på ungefär 20 procent av landets areal.

Hot i lufthavet

I det moderna samhället är det enorma mängder gift som släpps ut. Varje år ger bilarna ut över 2 miljoner kilo bly genom avgaserna. De vanligaste ämnena i avgaserna är koloxid, kolväten, nitrösa gaser och blyföroreningar. Koloxiden är särskilt besvärlig i de större städerna och i bilköerna. Om man i en sakta rullande kö kör 15 km/tim blir resultatet dubbelt så mycket koloxid som om man kör i 40 km. Detta är en tankeställare för trafikexperter och stadsplanerare.

Här finns åtskilligt att göra. I USA får man obligatoriska avgasrenare 1975. Hos oss har vi ännu inte kommit så långt. Det finns endast ett beslut som trädde i kraft den 1 juli 1970, att avgaserna får innehålla högst

4 procent koloxid. Viktigare är att lagen gäller även dieselmotorerna, vilket genom en speciell inställning av bränslepumpen, kommer att nedbringa stoftutsläppet betydligt från våra nära 100 000 dieselfordon, som man känner igen på de svarta avgasmolnen. Danskarna experimenterar med en ny typ av avgasrenare, som ser ut att bli effektiv.

För personbilarna har vi ett jätteproblem framför oss. Ett föroreningsproblem i första hand; man räknar med att personbilarna i Sverige skall öka med 100–200 procent fram till 1977. Det anses att säkerhetsmarginalen mellan storstadsmänniskans nuvarande blyabsorption och den absorption som ger kroniska blyskador är mycket liten.

Vad man hoppas på är att man skall lyckas i försöken att få fram högoktanig bensin som saknar bly och att detta skall kunna ske utan allt för stor kostnad.

I USA liksom i England har man länge studerat föroreningarna från rökutsläppen. I de största städerna hos oss kan man finna svaveldioxidhalter som är ungefär lika stora som de i England uppmätta. I Englands industriområden är faran för luftförorening värre, eftersom man här har att räkna med stora sotutsläpp. Det är också därför bronkiten är vanligare där än hos oss.

I vårt land har Folkhälsan föreslagit att koloxidhalten i luften begränsas till mellan 10 och 20 miljondelar; nu finns ingen gräns alls.

De svavelhaltiga eldningsoljorna har också åstadkommit mycken ohägn. Man har nu mer och mer börjat minska oljornas svavelhalt. I hela landet är maximihalten från och med den 1 juli 1969 2,5 procent. För Stockholm med omgivande kommuner och för Göteborg är gränsen satt till 1 % från den 1 oktober 1971. Förslag föreligger vidare om en successiv nedtrappning av svavelhalten i eldningsoljor även i andra delar av landet. Ännu en tid är vi troligen tvingade att behålla den svavelhaltiga eldningsoljan, men det är då angeläget att vi söker minska svavelkoncentrationen genom avsvavlingsanläggning.

Hur länge räcker naturen?

Till luftföroreningarna kommer en rad andra svåra miljöförstöringar som inte kan lösas utan samråd och samverkan länderna emellan. Dit hör främst den snabba och ofta planlösa exploateringen av våra naturtillgångar. Det är inte bara Sverige med sina tusen sjöar, insjöar och mäktiga vattendrag, som har problem med vattnet — denna viktiga tillgång för all civilisation.

Det rena vattnet håller på att tryta. De stora städerna i Sydsvrige får ta sitt vatten från småländska sjöar och det tätbefolkade Västtyskland kastar sina blickar på sjöar som Vättern och Vänern. Även Östersjön har kommit i farozonen. Professor Alf G Johnels har visat att Östersjöns vatten är tio gånger så giftbemängt som Nordsjöns. Underhandlingar pågår nu mellan berörda länder om gemensamma åtgärder.

Det är intressant att se hur kostnaderna för dessa åtgärder stigit brant under de senaste tio åren. Den amerikanska industrins årsmedelkostnader 1957—59 för automation och processreglering uppgick till 2,2 miljarder kronor. 1967 var siffran uppe i 4 miljarder. Och man räknar inte med någon dämpning. Det fordras en jättelik insats för att bemästra problemen. Prognosen för 1972 är 7 miljarder och för 1977 10 miljarder kronor. Det är den kemiska industrin och metallindustrin som går i täten. Stora kostnader läggs också ner direkt på utrustningar för vatten- och luftrening. Hudsonflodens vatten renas i stora anläggningar. Det passerar fyra gånger genom toaletter, badkar och industrier. (I Ruhr är siffran 7!)

Beträffande mark och markanvändning har vi problem som nu diskuteras ivrigt inom miljövärden. För att nära världens växande befolkning är det nödvändigt att framför allt i u-länderna satsa på odlingar, som kan ge mer föda utan att jordarna sugas ut. Här har FN sedan

många år ett särskilt organ, FAO, med säte i Rom. En rad andra organisationer arbetar i utvecklingsarbetets tjänst t ex världshälsoorganisationer, världsbanken och övriga hjälp- och forskningsorganisationer på internationell bas t ex IBP (International Biological Programme). Det anses nu mer och mer nödvändigt att de nuvarande punktinsatserna samordnas i ett realistiskt utvecklingsprogram, där ingen gräns dras mellan fattiga och rika, ett världsomfattande "Frihet-från-Hunger"-program (Borgström).

Man kan inte behandla miljöfrågorna utan att komma in på svältproblemet. Vid bedömning av denna fråga finns både pessimister och optimister. Gunnar Myrdal har givit den socialt medvetne nationalekonomens syn på världsläget. Hans allmänna syn kan sammanfattas så (Asian Drama 1968):

Vi är på väg mot den största hungersnöden i historien. Inom de närmaste 30 åren kommer världens befolkning att öka från 3 till 6 miljarder (en annan beräkning ger 3,5—7 miljarder) samtidigt som livsmedelsproduktionen inte kommer att öka i nämnvärd grad. 1968 steg befolkningen med 70 miljoner och livsmedelsproduktionen stod stilla. Det visar tendensen. När hungerkrisen sätter in som värst kommer det att bli svårt att bevara freden. Hur krisen kommer att yttra sig är omöjligt att säga i dag men att oron i världen kommer att öka är det inget tvivel om.

Livsmedelsproduktionen måste fördubblas till 1980 och tredubblas före år 2000 om vi skall slippa hungersnöden.

Födelsekontroll hinner inte verka på så kort sikt och kan inte förhindra hungersnöd.

Bara en radikal ökning av jordbruksproduktionen kan förhindra katastrof.

Hjälpen till utvecklingsländerna är felorganiserad, därom är nu de flesta fackmän eniga. Den bör inte ges nationellt utan genom FN:s internationella hjälporganisationer. Det enskilda landet har inte experter och fördelar inte hjälpen där den mest behövs och kan ge bäst resultat. Därför bör den svenska u-landshjälpen läggas ner och medlen förvaltas av FN.

Hungerkriser

Myrdal tror inte att vi kan undvika en befolkningsexplosion, "kanske den största i historien". Det tog tusentals år att skapa den första miljarden människor på jorden. Först 1830 passerades en miljard. Men bara hundra år senare, alltså 1930 fanns det två miljarder, och trettio år

senare 1960 hade vi kommit upp i tre miljarder. Inom de närmaste 30 åren kommer folkmängden att ha fördubblats. När vi samtidigt vet att livsmedelsproduktionen inte ökar, betyder det bara en sak — hungersnöd av oanade dimensioner. Denna hungerkris kan endast reduceras genom ökad livsmedelsproduktion.

Detta är enligt Myrdal och många andra nationalekonomer vad som väntar oss under de närmaste årtiondena. När det gäller tiden efter år 2000 är oron mindre. Då kommer, säger Myrdal, vetenskapen att kunna ta näring från havet och luften och vi kan återvända till ett slags balans.

Det måste tilläggas att det också finns företrädare för en försiktig optimism. Det är en markerad skillnad mellan den uppfattning som företräds av naturvetare och den som är vanlig. I boken "U-hjälp i utveckling?" utgiven i samarbete med SIDA 1969 medverkar fjorton författare; av dessa ser tretton ljusare på läget och de är alla ekonomer. Laborator Odd Gulbrandsen pekar på olika vägar bort från kristillståndet (ny teknik och ny forskning inom jordbruket). Den mest optimistiske är Göran Ohlin som tror att världens resurser skall räcka ytterligare ett eller annat sekel. Men störst av alla optimister är T R Gerholm som förutsätter en fortsatt teknisk utveckling som kan hejda befolkningsexplosionen (Futurum exactum, 1972).

Diskussionen fortsätter och den griper tag i allt fler människor och grupper. Hur utvecklingen än kommer att gestalta sig, måste vi räkna med att problemen oavslutligen kommer att öka. Den internationella aspekten blir allt mer markerad. Vi står idag i ett läge där snabba åtgärder är nödvändiga och där samverkan länderna emellan blir alltmer nödvändig.

Det är i denna situation som Sverige föreslagit Förenta Nationerna att sammankalla en världskonferens för att diskutera den mänskliga miljön. Detta skedde 1968. Förslaget antogs enhälligt och Sverige inbjöd 1969 FN att hålla konferensen i vårt land.

Den stora konferensen

Den 5 juni 1972 kommer att bli en märkesdag för miljövården. Då öppnas en av de största konferenser som FN hållit och den största i sitt slag som ägt rum i Sverige. Den kommer att pågå under två veckor och övervägande flertalet av de till FN anslutna nationerna kommer att delta.

FN har tillsatt en kommitté på 27 medlemsstater för att förbereda konferensen, utarbeta dagordning och ange formerna för konferensens

allmänna uppläggning. I denna kommitté ingår också Sverige. F statsministern Tage Erlander är ordförande i den svenska nationalkommittén och jordbruksministern Ingemund Bengtsson är vice ordförande.

FN har utsett Maurice Strong, Kanada, till generalsekreterare för "1972 års FN-konferens om den mänskliga miljön". Det är Strong som myntat det nya ordet för miljö: *världsarvet* (*World Heritage*).

Man räknar med att omkring 1 200 delegater från omkring 120 medlemsstater kommer till Stockholm. Därtill kommer 1 000 journalister och omkring 300 FN-tjänstemän förutom den svenska staben på omkring 200 personer. Konferensen kommer att arbeta i Folkets Hus, i nya Riksdagshuset och i gamla Riksdagshuset. Varje dag kommer fyra sammanträden att hållas, ett plenarmöte i Folkets Hus, ett kommittésammanträde i nya Riksdagshuset och två i gamla Riksdagshuset.

Man har velat bereda möjlighet till ett aktivt deltagande också av andra än de inbjudna. Därför kommer Tennisstadion att ställas till förfogande för grupper och enskilda som vill föra en aktiv miljödebatt. Verksamheten vid detta s k "environment forum" kommer att gå i regi av svenska FN-förbundet och ungdomens landsråd i nära samråd med FN-sekretariatet i Genève. Man kommer också att i Sverigehuset ha ett besökscentrum där information om konferensen, om miljövard och andra frågor skall ges. Miljövardfilmer och utställningar kommer att avlösa varandra. Detta om den organisatoriska ramen.

Förhoppningen är att 1972 års konferens skall bli den plattform för fortsatta internationella ansträngningar som krävs för att återställa och om möjligt förbättra redan förstörd miljö. Regeringen finner det viktigt att konferensen lägger fram en handlingsplan för det internationella samarbetet, enligt vilken FN kan lägga upp sitt arbetsprogram för det framtida miljövarsarbetet. Man räknar också med att det i flertalet frågor skall bli möjligt att gå från ord till handling under konferensen, dvs att man i form av konventioner eller rekommendationer skapar underlag för ett vidare arbete med miljöfrågorna.

I den dagordning som fastställts för konferensen kan man se vilka problem som i första hand blir föremål för debatt och eventuellt beslut. Det gäller i första hand urbaniseringens miljöaspekter liksom naturresursernas utnyttjande. Vidare identifiering och kontroll av föroreningar och störningar av internationell art. En viktig punkt är miljöproblematikens sociala och kulturella aspekter. En särskild fråga som kommer upp till behandling är utveckling och miljövard. Till sist behandlas antagande och undertecknande av deklarationen om den mänskliga miljön.

Ren luft och rent vatten — ett arv att önska för kommande generationer.

Högaktuella problem

Att de problem av internationell räckvidd som behandlas på konferensen är högaktuella, visar en rad uttalanden som gjorts under de senaste åren av politiker, författare, vetenskapsmän och andra.

Inga Thorsson, under många år chef för FN:s sociala utvecklingsprogram, har sagt: "Jag kan inte förstå hur en svensk som intresserar sig för den värld han lever i skulle kunna komma ifrån de fyra huvudproblemen i dag: kapprustningen, överbefolkningen, miljöförstörelsen och klyftan mellan fattiga och rika".

Ett annat uttalande av ambassadör Thorsson berör problemet den rika och den fattiga världen: "Den rika världens tryck bara ökar. Om vi i den rika världen fördubblar vår levnadsstandard, så innebär det ett sex gånger större tryck på jordens resurser än om den fattiga världen fördubblar sin befolkning. Är målet för vår politiska strävan att ständigt öka vår levnadsstandard, så kommer vi att utöva ett katastrofalt tryck på resurserna.

Vi har vant oss vid att se befolkningsutvecklingen som den stora faran. Det är på tiden att vi tänker om och inser vad vår egen standardutveckling kan skapa för problem.

Ändå planerar man runt om i den rika världen att levnadsstandarden ska vara fördubblad om 20 år. Förutsättningen för att den rika världen ska förbli rik är att den fattiga förblir fattig. Detta är det ömsesidiga beroende som råder mellan befolkningsökning, fattigdom och miljökris i världen".

Ett annat viktigt dokument som i viss mån kan sägas bilda bakgrunden till den aktuella konferensen, är ett budskap till FN:s generalsekreterare undertecknat av 2 100 biologer från 23 länder. Som mänsklighetens största problem varnar de 2 100 biologerna för:

"En fortskridande ödeläggelse av miljön där de allvarligaste varningstecknen är giftämnen i livsmedelstillverkningen.

En skövling av jordens naturtillgångar som redan nu håller på att skapa bristsituationer också i det högt utvecklade teknologiska samhället och som år efter år förvandlar allt mer åkerjord till industrimark.

Jordens befolkning uppgår i dag till tre och en halv miljard människor men kan år 2000 ha stigit till hela sex och en halv miljard och därigenom berövat människan sitt livsrum.

Krig mellan världens fattiga och rika nationer och nationalistiskt slentriantänkande i förening med ovilja att uppges sk intressesfärer till förmån för ett mera förnuftigt inrättat världssamhälle."

Regeringens svar

Ett viktigt dokument är svenska regeringens svar på FN-sekretariatets enkät i samband med konferensen.

Till en början redogör regeringen för de grundläggande syftena bakom sammankallandet av konferensen. Regeringen har föreslagit följande huvudrubriker för arbetet:

1. Att öka medvetenheten hos regeringar och den allmänna opinionen rörande miljöproblemens angelägenhet.

Man påpekar här också vikten av att öka strömmen av objektiv information, särskilt till den yngre generationen.

2. Att främja utbytet av kunskaper mellan olika länder.

Forskningsresultat från ett land bör göras åtkomliga för andra länder (det gäller inte minst u-länderna).

3. Att identifiera de problem som bäst löses genom internationellt samarbete och internationella överenskommelser.

Regeringen framhåller som exempel upprättandet av ett nätverk av

datainsamlade stationer för vatten- och luftmätningar, fastställande av acceptabla nivåer för att bevara önskad vatten- och luftkvalitet, regler för väder- och klimatkontroll.

4. Att studera hur forskningen skall kunna främjas inom olika social- och naturvetenskapliga områden, vilka är av betydelse för miljöförhållningens lösning.

Regeringen anser att man särskilt bör uppmärksamma problemet med att samla, pröva och analysera den ökande strömmen av information som bygger på användningen av datateknik, översikter av naturresurser, urbaniseringsprocessen, ändringar av befolkningsmönster osv, som utförs genom observationssatelliter, användandet av nya metoder för folkräkning osv.

5. Regeringen stöder tanken att använda konferensen som forum för att stadfästa en deklaration rörande den mänskliga miljön.

Om svenska regeringens förslag till huvudrubriker vinner beaktande, följer därav att konferensen troligen kommer att bevistas av regeringsdelegationer, sammansatta av beslutsfattare och opinionsbildare tillsammans med vetenskapsmän och forskare. Förhoppningen är att såväl regeringsmedlemmar som högre administratörer, ansvariga för miljöfrågor, kommer att delta.

I regeringens svar på FN-enkäten skildras vidare miljöproblemen i Sverige och man berör i en utmärkt översikt de viktigaste problemen och hur långt man i vårt land har kommit när det gäller att hejda miljöförstöringen och söka återställa förstörd miljö.

De behandlade frågorna omfattar i stort sett de miljöobjekt som har skildrats i det föregående alltså vatten, luft, miljögifter och buller. Man kommer också in på den fysiska riksplaneringen och lagstiftningen.

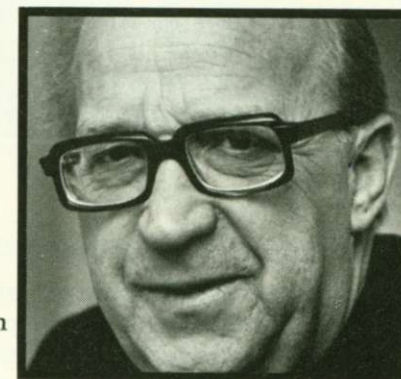
Ett viktigt avsnitt gäller de samhällsekonomiska kostnaderna. Här slår man fast följande tes, som naturvårdarna länge sökt hävda: att man vid utformningen av den ekonomiska utvecklingen ej tagit nog hänsyn till ekonomiska effekter på miljön. "En bidragande orsak till den pågående utvecklingen kan man finna i den gängse ekonomiska teorin. I denna har man betraktat naturresurserna luft och vatten som fria nyttigheter, för vilka inget pris behöver betalas. Synen på luft och vatten som fria nyttigheter har resulterat i en i grunden felaktig beräkning av produktionens kostnader. Man har koncentrerat sig på de direkta kostnaderna för produktionsfaktorerna och lämnat de indirekta kostnader man själv sluppit att betala utan avseende."

Det är dessa indirekta kostnader man nu försöker att få grepp om. I Sverige har man främst använt sig av regleringsmetoden som arbetar med bestämmelser, förbud, koncessionsregler för att hålla nere sådan

produktion och konsumtion som medför skada för miljön. På andra håll har man inriktat sig på avgiftsmetoden som innebär att man genom en avgift eller skatt på produktionen eller användning av miljöskadliga varor söker nå en bättre anpassning av prisbildningen.

I ett särskilt avsnitt behandlas urbaniseringsprocessen och den mänskliga miljön och till sist en kort översikt av u-länderna och miljöproblematiken.

15 frågor till Ingemund Bengtsson

Den främste företrädaren för miljövärderna i Sverige är statsrådet Ingemund Bengtsson. Vi har till honom ställt en rad frågor, som han haft vänligheten att besvara:

1. Hur ser statsrådet på miljövärdens allmänna uppgifter idag?

Nödvändigheten av en internationell samverkan har blivit alltmer uppenbar. För egen del blev jag helt medveten om detta när jag vid FN:s generalförsamling åren 1967 och 1968 hade tillfälle att tala med representanter för u-länderna om dessa ting. På många håll världen över lever miljoner människor i en miserabel miljö. En miljö, där fattigdom, svält och nöd i slumartade bostadsområden, där otrygga och osäkra arbetsplatser och smutsigt vatten och förorenad luft, tillsammans är ett hot mot människornas tillvaro. En tillvaro där miljöslummen i vid bemärkelse är den fattiges lott.

Därför måste miljövärden idag bli en kamp mot förslumning och otrygghet över hela världen. Vi lever i kontrasternas värld. På områden, där de rika länderna utan nämnvärd uppoffring kan vidta miljövärdsåtgärder betyder samma åtgärd oerhörda uppoffringar för människor i de fattiga länderna.

2. *Hur ställer Ni er till bekämpningsmedlens användning? Skall man i vissa fall använda miljöskadliga medel för att klara svälten?*

En lagstiftning som t ex förbjuder användningen av ett farligt bekämpningsmedel är för oss i de rika länderna en ringa uppoffring. För människorna i den fattiga delen av världen är det en fråga om liv eller död. Där gäller det ofta att väga mellan att använda ett giftigt medel för att utrota skadeinsekter eller låta skadeinsekterna förstöra skörden och därmed födan för miljoner och åter miljoner människor. Frågan är om man i nuet skall använda miljöskadliga medel för att klara livet på svältande miljoner människor eller om man skall värna om framtidens miljö och acceptera knapphet och svält i nuet.

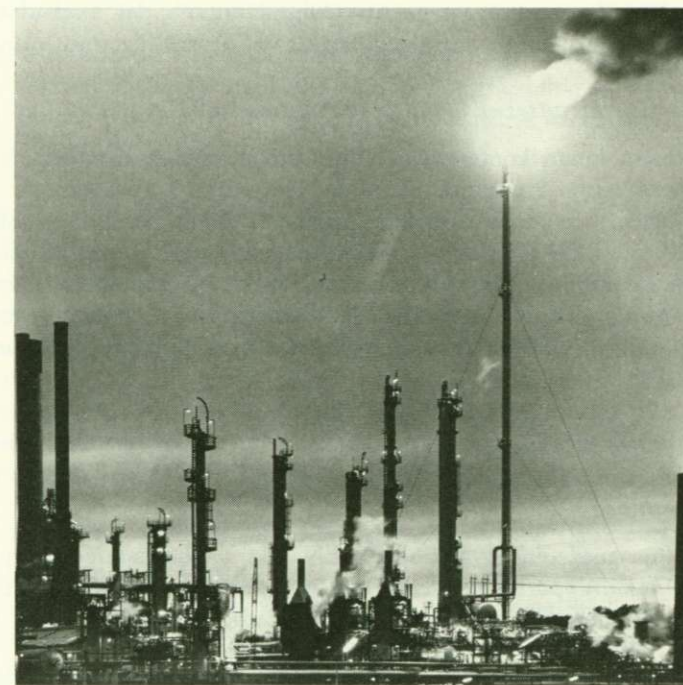
Valet står mellan nuets trygghet och framtidens miljö. Ingen av oss har rätt att fördöma ett handlande som innebär att man tar miljöförstörelsen för att klara dagens behov. Men här har vi ett enormt ansvar, ett ansvar att hjälpa till med att få fram bekämpningsmedel som inte är farliga för miljön och att ställa dessa till de fattiga folkens förfogande.

3. *Hur skall man ställa sig till industriföroreningarna?*

Vi kan från de rika ländernas sida aldrig göra anspråk på att bli trodda om vi med miljövärden som täckmantel vill förhindra industriell utveckling i utvecklingsländerna. I stället måste vi kombinera ansträngningarna att ge de fattiga länderna resurser till utveckling med åtgärder som gör att utvecklingen inte får de negativa följder som vi upplevt vid industrialisering och utbyggnad av våra länder. För många representanter för utvecklingsländerna symboliserar en rykande fabriksskorsten välstånd och inte miljöförstörelse. Därför är förutsättningen för en internationell miljövärd med inriktning på utvecklingsländerna att vi kombinerar utvecklingshjälp med miljövärd.

Vi har idag kunskapen. Vi känner idag miljöförstörelsen. Vi är medvetna om utvecklingens baksida.

Då har vi också att förmedla kunskapen om detta, anvisa metoderna att lösa problemen och bistå vid utbyggnaden och utvecklingen av de fattiga länderna. Kunskapen måste vara utvecklingens bundsförvant. Det ger både produktion och bättre miljö.

Petrokemisk industri, Stenungsund.

4. *Hur skall vi vinna gehör för miljövärden i hela världen?*

Förhållandena är olika i världens länder. Självfallet är svårigheten att vinna gehör för miljövärdsåtgärder större när nöden är människans ständiga följeslagare, än den är i länder där flertalet människor lever i materiell välfärd. Och ändå är det nödvändigt för oss att få till stånd samverkande internationella insatser. Vi har från svensk sida i olika internationella sammanhang aktualiserat miljövärdsfrågorna. Vi har sökt övertyga om nödvändigheten av gemensamma insatser.

5. *Hur kan man sammanfatta syftet med konferensen?*

För det första: att väcka regeringarnas och den allmänna opinionens intresse för miljövärdsfrågorna samt understryka angelägenheten av att problemen ägnas ökad uppmärksamhet när man utformar politik för utvecklingen i både industriländer och utvecklingsländer.

För det andra: att kartlägga och identifiera sådana problem som enbart eller bäst kan lösas genom internationellt samarbete.

För det tredje: att ge utvecklingsländerna det bistånd de behöver för att undvika de misstag vi begått vid utvecklingen av våra länder.

6. *Hur är intresset bland medlemsstaterna?*

Redan innan konferensen hållits kan man säga att den omsatt ett av dessa syften i praktisk handling. Det gäller frågan om att fästa regeringarnas och allmänhetens uppmärksamhet på miljöproblemen. När Sverige i FN föreslog att miljöfrågorna skulle tas upp på dagordningen så var det en fråga bland många andra — en inte särskilt uppmärksammas fråga för flertalet länder. Idag är det en av de viktigaste punkterna på FN:s dagordning, något som tilldrar sig ett ökande intresse världen över.

7. *Ofta är man rädd att konferenser av denna typ skall utmynna i allmänna deklarationer. Kommer denna konferens att bli handlingsinriktad?*

Inför konferensen anmodade FN alla medlemsstater att utarbeta sk *nationalrapporter* med beskrivning över miljövårdssituationen i det egna landet och med förslag till åtgärder om hur problemen på miljövårdsområdet skulle kunna lösas.

Idag har mer än 70 nationalrapporter kommit in till sekretariatet i FN. Det innebär att man i majoriteten av alla de länder som finns i FN har utarbetat rapporter över miljövårdssituationen och funderat igenom behovet av motåtgärder och kanske också satt igång på allvar med arbetet att motverka miljöförstörelse. Man kan alltså räkna med att konferensen blir mer handlingsinriktad än man ursprungligen vågade hoppas.

8. *Vad innehåller den svenska rapporten och vilka viktiga problem föreslås till debatt?*

Till en del av de nationalrapporter som sänts in till FN har fogats särskilda rapporter som tagit upp något för landet särskilt akut problem. Till den svenska nationalrapporten har fogats en redovisning om nederbördens förurning. I den rapporten redovisas de problem som svavelutsläppen i luften i samband med uppvärmningen av industrier och bostäder ger upphov till. Den rapporten visar med all önskvärd tydlighet hur nödvändigt det är att komma fram just till internationella överenskommelser på luftvårdsområdet. Mer än 50 procent av de svavelföroreningar som faller ner över vårt land kommer nämligen från utlandet.

9. *Vilka slutsatser kan dras av rapporten?*

Att vi måste inrikta oss på långtgående åtgärder i vårt eget land, dels verka för internationella överenskommelser för begränsning av svavelutsläppen. Det är exempel på ett område där man måste ha både nationellt och internationellt handlande.

10. *Har kommittén diskuterat urbaniseringens problem, som just nu är högaktuella?*

När det gäller urbaniseringens miljöaspekter har diskussionerna i den förberedande kommittén givit uttryck för en i stort sett enig syn på de problem som hör ihop med urbaniseringsprocessen. Behovet har ökat regionalt och globalt utbyte underströks samtidigt som enighet rådde om att lösningen på problemen måste sökas på det nationella planet. Från vår sida underströk vi vikten av ökade insatser för att förbättra arbetsmiljön och hänvisade till rapport i frågan.

11. *Har utbildningsproblemet varit föremål för diskussion i kommittén?*

Miljöproblemens social-, kultur-, utbildnings- och informationsaspekter har diskuterats. Behovet av ökad utbildning av miljövårdsspecialister och administratörer, inte minst i u-länderna, underströks. Kommittén var enig om att rekommendera generalsekreteraren att gå igenom befintliga nationella och regionala informationssystem och mot bakgrund därav undersöka förutsättningarna för att inom FN:s ram upprätta ett internationellt referenssystem av begränsad omfattning.

12. *Vilka frågor anser Ni bör prioriteras inom miljövården?*

När det gäller utnyttjandet av naturreserverna har följande frågor prioriterats i det fortsatta förberedelsearbetet:

- bevarandet av världens genetiska resurser,
- markvården,
- hushållningen av vattenresurserna.

Från svensk sida framhölls bl a att eftersom energin är av avgörande betydelse för all utveckling är det nödvändigt att få till stånd någon form av internationell vägledning för användningen av energiresurserna. Det är i detta sammanhang inte minst viktigt att de högkonsumerande länderna vidtar besparingsåtgärder eftersom energitillgångarna inte är outtömliga.

13. *Finns det någon påtaglig motsättning mellan miljövård och utveckling?*

I fråga om utveckling och miljövård finns en bred enighet om att inga

motsättningar föreligger mellan de två begreppen miljövård och utveckling. Från svensk sida har vi framhållit att åtgärder för en bättre miljö kan föra med sig konsekvenser för handelsförbindelserna genom att tex u-ländernas export kan påverkas negativt av i-ländernas allt strängare miljökrav. Därför måste man åstadkomma balans mellan u-ländernas berättigade anspråk på att få exportera sina varor och i-ländernas omsorg om sin miljö. Där har i-länderna ett särskilt ansvar. Vi har också framhållit att svenska regeringen är beredd att i största möjliga utsträckning integrera miljöaspekterna i biståndsverksamheten.

14. *Föreligger några konkreta förslag hur man skall få kontroll över olika slag av föreningar?*

Under dagordningspunkten identifiering och kontroll av föreningar och störningar av vidsträckt internationell betydelse har vi bl a havsföreningensfrågorna och internationell övervakning av miljöns kvalitet.

När det gäller ett internationellt mätsystem, som ju är ett gammalt svenskt förslag i miljövårdssammanhang, har den förberedande kommittén betonat vikten av att fortsätta undersökningar av bl a kostnader och institutionella aspekter på verksamheten genomförs innan några handlingsförslag läggs fram inför konferensen.

Beträffande frågan om övervakning av miljöns kvalitet har man tillsatt en särskild expertgrupp för att bl a försöka få fram ett gemensamt internationellt språkbruk ifråga om kriterier och standard. I den gruppen är Sverige företräd och man har enats om vissa definitioner som skall beaktas av konferenssekretariatet när man utarbetar det tänkta miljöterminologiska lexikonet.

15. *Konferensen är begränsad att omfatta den yttre miljön. Varför har inte programmet vidgats att omfatta även andra miljöfrågor (en fråga som särskilt intresserar Samfundet för hembygdsvård)?*

Det har inte varit möjligt att på dagordningen få upp några andra frågor än de som rör just den yttre miljön. Arbetsmiljön och bostadsmiljön har lämnats utanför.

Miljön är vår ständiga följeslagare. Vi möter den på arbetsplatsen, i bostaden och under fritiden. Därför kan miljöfrågorna inte skiljas. De griper in i varandra. Det gäller vår totala livsmiljö.

Därför beklagar vi att det inte varit möjligt att ta upp tex arbetsmiljöns problem vid konferensen. Vi har ändå velat belysa vår syn på saken genom att sammanställa en särskild rapport till FN som behandlar arbetsplatsens miljöproblem.

Årets sommarmöte till Värmland

Vi gläder oss åt i Värmland att få stå som arrangörer för Samfundets sommarmöte detta år. Det infaller något tidigare än förr om åren — 21—24 juli — och orsaken därtill är den livliga aktivitet, som hembygdsföreningarna i Värmland utvecklar vid denna tid.

Sommaren är hembygdsrörelsens stora tid och har varit så alltifrån genom brottstiden vid seklets början. De sedvanliga sommarfesterna i Värmland fick en större dimension i och med Ransätersspelet för snart tjugo år sedan. De har lockat till efterföljd. Nu är det veckolånga arrangemang i Brunskog, Norra Råda och Fryksdalen. För

att ge deltagarna tillfälle att uppleva dessa arrangemang har sommarmötet förlagts till den 21—24 juli.

Landshövding Rolf Edberg — är han manne inte den mest kulturelle av våra hövdingar? — öppnar som ordförande i Värmlands Hembygdsförbund sommarmötet den 21 juli kl 10 på Stadshotellet i Karlstad. Vi hoppas att den berömda "Sola i Karlstad" visar sig! Och vi vill så gärna att solskenet även fyller besöket i Ransäter. Det hör nämligen ihop med E G Geijers livsfilosofi, som utmynnade i tron, att tillvarons innersta är salighet. Den trygghet som Geijer kämpade sig fram till, går igen

i den balans och harmoni, som Geijersgården utstrålar. Vi tror, att även besökarna ska känna, att Ransäter är en besjälad bygd.

Hembydsgården har nära kontakt med Geijersgården men har i övrigt utvecklats efter sina egna och hembydsgörelsens intentioner. Vår önskan är att kunna bjuda på några timmars lugn avkoppling. Det kan behövas, för sedan bär det nämligen av norrut till hembydsgården Kärnåsen i Norra Råda. Den har ett underbart läge vid Klarälven och är sedan några år centrum för en sjudande verksamhet. Där bakom ligger ett intressant förhållande. En inflyttad man har förälskat sig i bygden och trängt djupt in i dess historia. Det är Allan Schulman. Omkring honom och den nitiske ordföranden Åke Nyberg har en livlig aktivitet uppstått. Hembydsgården har rustats upp och hör nu till en av de vackraste i Värmland. Gunde Johansson, värmlänningen och trubaduren, har författat spelet "Älvdalssagan", som kommer att framföras för sommarmötets gäster.

Ett sällsynt fint inslag i Värmlands sommararrangemang utgör Brunskogs Gammelvala. Det är en folkfest av verkligt stort format och en glädjande påminnelse om den livskraft, som nu präglar värmländsk och svensk hembydsvård.

Gammelvala visar arbetslivet fordomdags på ett synnerligen charmfullt och genuint sätt och bjuder vid sidan därav på många intressanta och vackra underhållningsprogram. Även då får mötesdeltagarna bekanta sig med ett spel, nämligen Elof Perssons Frödingsspel. Elof Persson är desslikes

upphovsman till Gammelvala och Brunskogs hembydgsförening.

Före besöket i Brunskog får sommarmötets deltagare tillfälle att bese den sagoomspunna Rottneros park — Ekeby i Gösta Berlings saga. Det är numera ett skulpturreservat med förnäma parkanläggningar och en vacker kongresshall.

Söndagen den 23 juli ägnas åt Östra Värmland. Denna del av landskapet har en stramare karaktär än de andra, präglad som den är av Bergslagens natur. Det blir nedstigning i Persbergs gamla gruvor och besök vid John Ericsons mausoleum. Järnet från denna del av landskapet utskeppades över Kristinehamn, vi följer samma väg på sommarmötet. I Kristinehamn får vi stifta bekantskap med Erik Stenarssons bildarkiv. Säkerligen kommer det att inspirera till efterföljd, så intressant och värdefull som denna samling av värmländska bilder är.

Sommarmötet har ju också en extra fjärde dag, och då ska finnkulturen i norra Värmland presenteras. Flera hembydsgårdar där uppe har fördömligt tagit vara på lämningar efter finnarnas bosättning och arbetsliv. Norra Värmland är också intressant ur landskapsvårdande synpunkt, inte minst för Samfundet för hembydsvård, som aktivt medverkat vid landskapets utformning i samband med de stora fördämningarna av Klarälven längst i norr.

Ytterligare ett egenartat inslag i värmländsk hembydsvård kommer sommarmötet att närmare lära känna; Emigrantregistret, Sigurd Gustavsons stora skapelse. Det är en art av hem-

bydsvård, som spränger de vanliga ramarna och har vittfamnande internationella perspektiv. Att fånga in fränderna på andra sidan det stora havet, att åter knyta dem till deras förfäders landskap, är hembydsvård av högsta dignitet.

Det är givet, att deltagarna i sommarmötet endast kan få se en bråkdel av Värmlands hembydsgårdar, men ändå kommer de att beredas möjlighet att i bokform få en helhetssyn på dessa. Boken är under utarbetande och blir färdig till sommarmötet. Även i andra avseenden kommer Värmlands Hembydgsförbund att rusta sig för att ge hembydsvårdare från hela Sverige en fyllig bild av värmländsk hembydsvård.

Ett varmt välkommen till alla och envar!

Sven Hellqvist

Fotona visar Rottneros sid 29 och motiv från finnskogarna ovan.

4H studerar hembygden

Nu ska 4H-medlemmarna på allvar ta upp studier av sin hembygd. I grupper om minst fem deltagare kommer de att i vartider ströva fram genom omgivningarna för att beskriva natur, topografi, geologi osv. De kommer att besöka kommunalkontoret för att ta reda på hur kommunen fungerar. Äldre människor kommer att intervjuas om hur det var förr och kameror kommer att knäppa.

Varför denna plötsliga aktivitet på hembydgsstudiernas område?

Ja, ungdomarna skulle förstas kunna svara att de bara fullföljer en gammal JUF-tradition. Deras föregångare inom "gamla" JUF har ju skildrat släktgårdar och deras historia och de har skrivit sockenskiltringar inom ramen för kampanjen "Min hemsocken" i början på 50-talet. Men det troliga är att de svarar att hembydgsstudierna ingår i årets 4H-examen. Där har man först till uppgift att skildra sin egen hembygd och sedan är man frampå höstkanten redo att ta itu med det egentliga studieämnet "Lär känna ditt land". Det kommer att få formen av en ny Nils Holgersson-resa genom Sverige, där studiematerialet ska skildra hur de platser gäsapågen besökte på sin tid ser ut i våra dagar. Det kan bli intressanta jämförelser som ger aspekter på både miljöfrågor och annat.

Till hjälp i hembydgsstudierna har man en arbetsbok med trevliga teckningar på kapitelbladen. Arbetsboken med anvisningar tjänstgör som plan för gruppernas arbete, som kan betecknas både som historia och som dokumentation av hur det står till i svenska bygder.

Kan man planera för kultur?

I Aktuellt från Statens Planverk nr 5—6/1971 redogör Birgitta Lindberg för hur man tänker sig att planera för kultur.

Först konstaterar hon att kulturforskare brukar definiera uttrycket kultur med allt som är skapat genom människan. I det begreppet innefattas alla ting som människan förmått åstadkomma till skillnad från det som tillhör naturen. Med ting avses då inte bara föremål utan också institutioner, tanke-system och beteendemönster.

Enligt samma synsätt innebär kultur samvaro. Kultur är "det som överföres socialt snarare än biologiskt". Genom uppfostran överförs kulturen till följande generationer, ett arv av vidareförda beteendemönster. Kultur är ett inlärt beteende, den är gemensam för grupper av människor och dess utveckling kan endast försiggå i växelverkan mellan människor.

I Planverkets anvisningsarbete har man sökt ta fasta på kulturens förankring i samvaro. Man har begränsat omfånget och låtit det väsentliga bli det intellektuella, emotionella och sociala innehållet.

Kultur- och samvaroaspekter har traditionellt inte tagits upp som särskilda problem i samband med boendeplanering. Kunskap om miljöns inverkan på individens beteende är ju ännu begränsad. Problemet gäller emellertid på vetenskapens nuvarande stadium knappast längre om miljön inverkar på individen och hans beteende. Problemet och osäkerheten gäller i stället *hur* den

na påverkan sker och hurdan den miljö är som skulle innebära de bästa levnadsbetingelserna och utvecklingsmöjligheterna. Klart är dock att en människas *erfarenhetsvärld* begränsas just genom begränsning av egenskaper i miljön — och att därigenom också gränserna sätts för hennes framtida erfarenhetsförråd.

Andra rubriker i uppsatsen är: Kultur- och samvaromöjligheterna, Fritidsmönstret, Verksamhetsmönstret, Lokalmönstret, Vilka åtgärder behövs nu?

I sammanfattningen konstaterar Birgitta Lindberg att varje människa bör ha möjlighet att utöva samvaro och att delta i någon form av kulturaktivitet. För att alla skall kunna vara med krävs då att dessa möjligheter erbjuds inom bostadens närområde. Fysisk planering enbart kan naturligtvis inte garantera alla betingelser för detta. Några av betingelserna för kultur och samvaro är emellertid av den arten, att de påverkas genom den fysiska planeringen. Följande är väsentligt:

Kultur- och samvaroaktiviteter skall tas med redan på programstadiet och integreras i den fysiska planeringen av stadsdelen som en med andra slags verksamheter likvärdig del.

Invånarnas möjligheter att prägla sin miljö och vara delaktiga i besluten måste säkerställas genom decentralisering av beslutanderätten och möjlighet att disponera över den yttre miljön.

Området närmast bostaden är viktigt och bör ges en så riktig och mångskiftande gestaltning att det kan utgöra

en någorlunda fullständig erfarenhetsvärld.

Inom området närmast bostaden måste olika slags kontakt och samvaro möjliggöras.

Inom området närmast bostaden måste verksamhet av olika typ möjliggöras.

Betingelser för kultur och samvaro måste garanteras genom att motverka och förhindra miljöförstöringar av olika slag.

Lokaler och markytor för kultur och samvaro bör vara enkla, mångsidigt användbara, näraliggande och lokaliserade i enlighet med hela områdets kontakt-, rörelse- och aktivitetsmönster. Möjligheter att samnyttja lokaler bör tas till vara.

Aktuellt från Statens Planverk kan rekvireras genom bokhandeln och upplysningar kan erhållas genom A Jansson, 08/54 09 40 anknytning 1231.

Skall vi resa till Holland i höst?

Reso har utarbetat en plan åt oss för en bussresa till Holland den 9—17 september. Enligt planerna åker vi från Stockholm med buss den 9/9 med möjlighet att ta upp deltagare under färden mot Helsingborg. Ankomst till Amsterdam den 10/9. Därefter följer turer i "vår egen buss" till olika sevärdheter. Bl a skall vi studera restaurering av gamla byggnader, holländarnas

kamp för att utvinna odlingsbar mark där det förr var hav. Vi far också till Eindhoven där vi skall titta på Philipsutställningen Evoluon. Friluftsmuseet och Safariparken i Arnhem besöks även. Vi kommer att presentera resan närmare i nästa nummer. Redan nu kan man rekvirera ett stencilprogram.

Resans pris blir 950 kr.

Lorentz Bolin

Lorentz Bolin har avlidit i Malmö efter en kort tids sjukdom, 85 år gammal.

Med Lorentz Bolin förlorar Samfundet en av sina äldsta, mest hängivna medarbetare och samhället en naturvårdare, författare och pedagog av sällsynt kvalitet.

Han var med i Samfundets styrelse och arbetsutskott redan på 30-talet och tillhörde den grupp som breddade verksamheten inte bara till omfånget utan också ifråga om målinriktningen. Genom sin ledande ställning inom Jordbrukarungdomens Förbund och sitt lidelsefulla intresse för studier och undervisning gav han vind i våra segel. Det kan ifrågasättas om någon enskild person betytt så mycket för Samfundet.

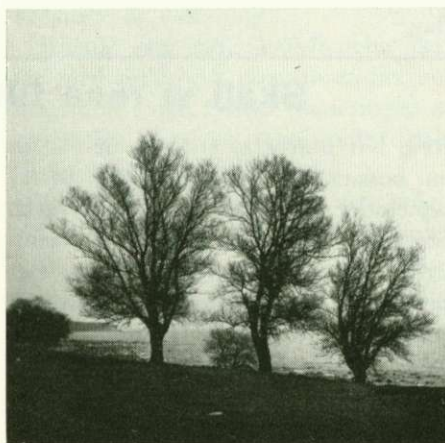
Hans gärning sträcker sig över ett halvt sekel, alltifrån det märkliga arbetet "Biogin och samhället", som utkom vid 30-talets början och som gav bl a Georg Borgström goda uppslag, till den fina skriften "Det föränderliga landskapet", som utkom för något år sedan. Hans produktion upptar ett 50-tal skrifter, läroböcker, studieplaner och ett otal artiklar. Redan på 20-talet var hans penna igång och det sista manuskriptet "Strövtåg i svensk natur" var han sysselsatt med in i det sista.

Till en början var han lärare (lektor i biologi) först vid seminariet i Falun sedan i Helsingborg. Men han gled mer och mer över till folkbildning och naturupplysning och det var här han

gjorde sin största insats. Han ville lära människorna, framförallt ungdomen, att se och upptäcka naturen.

Som pedagog företrädde han ivrigt en ny syn på sitt ämne och på hela undervisningen. Läroböckernas inpluggade kunskaper och böckernas dammiga värld fick vika för den direkta naturupplevelsen. Det var för honom viktigast att se, förstå och känna naturen, att upptäcka naturens konstnärliga egenvärde. Men ändå var han inte främmande för de ekonomiska realiteterna ("Ekonomi och skönhet i landskapet") och frågade ständigt, när det gällde stora kostnadskrävande naturvårdsåtgärder: "Har vi råd?"

En av hans vackraste böcker är den om träd. Med utsökta bilder (han var också en förträfflig fotograf) och med bildtexter som ofta förenar saklighet

och poesi lär han ut sitt sätt att se på träd — så som en konstnär kan få människor att se ett landskap med nya ögon. Hans sista stora verk var "Fotofloran", där han själv står för mer än 700 färgbilder, tagna under otaliga färder med tåg och buss eller mest till fots. När de sista bilderna togs var skildraren åttio år gammal.

De senaste åren levde han ganska isolerad och flydde umgänget med människor. Kontakten med naturen släppte han aldrig, heden, bokskogen och fåglarna vars sång han gärna lyssnade till och tolkade på sitt sätt. Och in i det sista tog han sin dagliga promenad till Pildammsparken för att träffa sina vänner fåglarna.

"Han var en man som gav akt på sådana ting" (Thomas Hardy).

John Nihlén

Ny bok av Lorentz Bolin

Vid Lorentz Bolins bortgång arbetade man på LT:s förlag med en ny bok. Lorentz Bolin ville beskriva buskarna i landskapet och deras värld. Boken utkommer om någon månad. Många Sfh-medlemmar minns Lorentz Bolin och hans gärning i Samfundet för hembygdsvård. Många böcker har han skrivit, alla präglade av den känsla Bolin hade för det svenska landskapet. För Sfh-medlemmarna blir det nu möjligt att få teckna beställning av böcker ur den speciella upplaga som gjorts för Lorentz Bolins vänner. Den har ett särskilt försättsblad med några ord om författaren. På detta blad textar vi önskat namn. Beställ boken genom att sända in det kort som finns inlagt i detta nummer av Bygd och Natur. Priset är 40 kr inkl moms.

Föreningshandboken Medlem och möte

Föreningshandboken Medlem och möte ger de kunskaper i föreningsteknik som är nödvändiga för såväl föreningsfunktionären som den aktive föreningsmedlemmen. Boken tar först upp föreningsbildning. Därefter behandlas olika slag av sammanträden samt hur ett sammanträde förbereds och genomförs. Gången av ett ärende och de olika sammanträdesfunktionärernas uppgifter beskrivs. Den enskilde mötesdeltagarens roll är viktig och behandlas ingående. Olika metoder för aktivering och information diskuteras. Föreningsordförandens, föreningssekreterarens, föreningskassörens och mötesordförandens funktioner beskrivs i olika kapitel. Hur man leder förhandlingar och fattar beslut samt hur man går till väga vid votering tas också upp. Vidare behandlas föreningsekonomi och föreningsrevision. Handboken, som är försedd med register, kan med fördel användas som uppslagsbok.

Genom att författaren utarbetat en studieplan till boken kan den användas för cirkelstudier eller enskilda systematiska studier i ämnet föreningsteknik.

Medlem och möte liksom studieplanen har utarbetats av Uno Larsson, förlagschef och tidigare ansvarig för förtroendemannautbildningen inom lantbrukarnas föreningsrörelse. Han har vidare mångårig erfarenhet från bl a ungdomsorganisationer, folkbildning och hembygdsarbete.

Handboken omfattar 219 sidor och kostar inb. ca 33 kr inkl moms. Studieplanen kostar ca 9:50 kr inkl moms.

När ljuset kom till Bredviksby

Sommaren 1971 anordnade Samfundet för hembygdsvård och Studieförbundet Vuxenskolan i Leksand en kurs i dokumentation. Kursdeltagarna fick arbeta med kamera och bandspelare. I en av grupperna beslöt man sig för att låta en gruppdeltagare, ingenjör Ragnar Forsberg från Filipstad, berätta om sitt liv. Ragnar Forsberg är född 1888. Hans liv har varit synnerligen innehållsrikt.

Bandinspelningen har glatt många, inte minst ingenjör Arne Lundh från Strängnäs, som åtog sig att redigera bandet. En kopia av detta har överlämnats till Nordmalings hembygdsförening. Där ligger Bredviksby, byn som fick ljus som julklapp. Arne Lundh tyckte att den biten av bandet är så fylld av stämningar att den borde delges Bygd och Naturs läsekrets. Ragnar Forsberg berättar så:

1918 hade jag ett särskilt intressant uppdrag, jag skulle elektrifiera en by som heter Bredviksby. Det var uteslutande jordbrukare och en och annan hantverkare som bodde där. Montörerna hade arbetat där hela hösten med högspänningsledningen ifrån kraftstationen vid Lomed, med lågspänningsledningar och med montagen inomhus och allting var klart. Abonnenterna hade icke fått något löfte om att få belysning till jul men dagen före julafton kom montörerna och sa "att nu är det faktiskt färdigt, men vi tycker inte att vi vill köra igång det här förrän efter jul. Det är ju julafton i morgon och då vill vi vara lediga".

"Det får Ni vara", sa jag. Men har Ni något emot om jag gör det själv?"

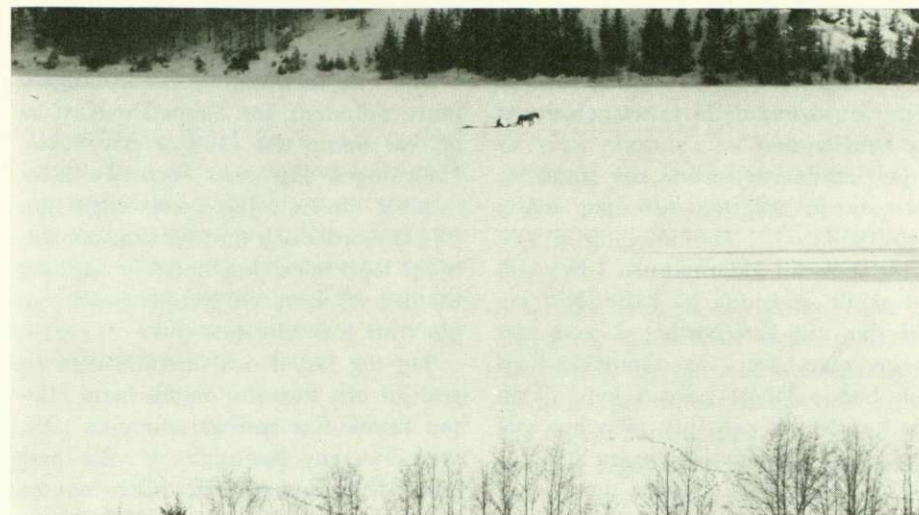
"Nej det kan vi ju inte ha" sa de, och jag bad chefen att jag skulle få en häst. Och det fick jag.

Jag fick den lataste hästen. Hästen

får ursäktas mig om jag säger att han var lat. Stalldrängen satte en piska i näven på mig och så gav jag mig iväg.

Det var en sån där dag då snöflingorna dalade ner och det var ljuvligt att köra. Jag hade 1½ mil framför mig, startade vid 10-draget och skulle vara framme klockan 12; det gick i lås. När jag kom fram till Bredviksby, for jag till åldermannen. Det var alltid vanligt, han hade hand om alla kartor och alla handlingar i byn.

Klockan 12 skulle högspänningsledningen vara strömlös. Nu måste jag upplysa om att det här var ju under en tid då vi hade uteslutande ersättningsmaterial att röra oss med. Vi hade icke kopparledningar utan vi hade järntråd och vi fick ta dem så mycket grövre så att det ej skulle bli spänningsfall. Vi hade inte bra isolationsmedel, det var kristid. Det svåraste: vi hade inte den olja som skulle ha varit i

transformatorerna utan det var kristidsolja, så det var riskabelt i många avseenden. Vi var rädda för att det skulle bli genomslag.

Emellertid, ledningarna var strömlösa. Jag gick upp, monterade upp instrumenten och efter 10 minuter skulle strömmen släppas på ifrån nolläge, sedan skulle den stiga undan för undan. Och jag konstaterade till min glädje att det fungerade! Jag var alldeles ensam där, inte en människa brydde sig om mig. Och det tyckte jag var bra, jag hade tillfälle att ensam gå där och tänka över situationen hur det skulle bli om det nu inte skulle lyckas.

Timmarna gick. Det mörknade och allting fungerade precis. Spänningen steg i instrumenten och inom mig undan för undan. Vid fyra-draget hade jag full spänning. Ingenting hade klickat.

Ja, då skulle jag skruva till säkringarna för att det skulle fungera. Jag stod nere vid instrumenttavlan,

det var så att bröstkorgen höll på att sprängas sönder; jag knäppte händerna över bröstet och sa: "Gode Gud måtte det lyckas".

Här kan jag inte stå, tänkte jag, det måste bli någonting gjort. Jag skruvade in en propp, och se det började lysa i ett par stugor. Jag tog nästa propp och det blev ljus i flera stugor! Så tog jag den sista proppen och då lyste det i alla stugor inom den gruppen!

Jag rusade till nästa transformator. Jag följde inte vägen, det hade jag inte tid till utan jag sprang gent över och stöp i snön men kom småningom fram till transformatorn där. Samma manöver där och allting fungerade!

Ingen människa kan förstå och fatta hur glad jag var över detta. Då gick jag in till min gamle vän häradsdomaren Holmgren i Bredvik. Han bodde i en sådan där väldigt trevlig 1700-talsgård. Och Holmgren som i vanliga

fall var mycket tystlåten och fåordig, han var som ett barn.

”Är det sant detta, är det verkligen detta att vi har detta ljuset och att vi får behålla det?”

Jag kunde inte stanna där länge för det var ju julafton och jag måste fortsätta.

Jag gick till åldermannen i byn och där skulle de bjuda på kaffe. När jag satt där vid kaffebordet så kom det in en man. Det var skomakar-Karl som bodde längst nord i byn, ”Och här har Ni jul och ljus, men hos mig hemma är det minsann ingen jul”.

”Vad har hänt” frågade de.

”Jaa, jag har installerat och det är klart och jag har tryckt på knappen och det lyser inte.”

Då sa jag: ”Hör Du Karl, jag skall ändå åka vägen förbi. Vi skall titta om jag kan avhjälpa det. Vill Du hjälpa mig att sela på hästen?”

”Jo, det skall jag göra” sa Karl och jag tog farväl av dem därinne och satte mig i släden och så bar det iväg.

Så kom vi närmare och närmare Karls stuga som låg där i mörkret. Jag såg att det var mycket snö ikring väggarna och i fönstret flämtade ett svagt ljus, någon låga såg jag inte.

Skomakar-Karl kom före mig in i rummet och ropade: ”Nu mor skall det bli ljus här.”

Jag följde honom sakta in och blev stående vid dörren. Till höger om mig strax intill dörren — där var järnspisen — framför järnspisen satt hans unga hustru med ett nyfött barn vid barmen. Hon hade öppnat spisluckan för att värma barnet. Och på spisen stod det ett ljus. Och det var en sådan

stämning att jag blev stående där. Jag tänkte på Jesusbarnet och Maria.

Men jag fick inte stå där länge i mina drömmar för Skomakar-Karl sa att nu måste det bli ljus här också. Införningen låg strax innanför taket ovanför fönstret. Jag kunde stiga upp på köksbordet och med en skruvmejsels hjälp laga felet. Jag hade ju stor tur för det var bara en glappkontakt som gjort att han inte fått ljus.

Jag tog farväl och önskade dem en god jul och fortsatte ensam hem. Hästen Frank fick springa som han ville, men han var hungrig och ville hem fort så han lunkade iväg. Och hemma väntade mig min hustru och min två-åriga son och det blev en mycket trevlig julafton.

Till vem ger Ni ett Sfh-medlemskap för 1972?

Från Kungsör rapporterar Sven Burell:

”Vi har två studiecirklar i gång i föreningen i vinter: en cirkel i ”Bygdehistoria”, som går i Björskog, vår rena landsbygdsdel; en cirkel i ”Hembygden i verksamhet och vila”, som är förlagd här till tätorten. Den senare cirkeln leder jag själv och den ser ut att arta sig bra. Cirkelmedlemmarna kommer med många goda idéer och vi har snart både fotoinventeringar och ljudbandupptagningar i gång. En deltagare har börjat rota i Godtemplarlogens äldsta protokoll för att skriva logens historia. Alltså en aktiv förening.”

Tolv sidor kulturminnesvård

”Hushållning med mark och vatten” är rubriken på den rapport från civildepartementet, som skisserar formerna för den fortlöpande fysiska riksplaneringen. I den 542 sidor tjocka boken — som kompletteras av åtta separat-kartor — handlar summa tolv sidor om kulturminnesvård.

I inledningen påpekas att minnen från äldre kulturskeden hos oss har bevarats i ovanligt hög grad, vilket är av betydelse för internationell forskning. Nu räcker det dock inte med att söka bevara enskilda byggnader och kulturminnesmärken; nu gäller det att skydda hela miljöer och kulturområden.

Efter landsantikvariernas rekommendationer har Riksantikvarieämbetet gjort en rikssammanställning, som dock inte skall ses som en slutgiltig, detaljerad plan för kulturminnesvården. Man har nöjt sig med att välja miljöer och områden av en sådan karaktär att hänsyn till dem måste tas redan på ett tidigt stadium av den fysiska riksplaneringen.

Man exemplifierar sådana viktiga miljöer och områden som speglar kulturens utveckling från det tidigaste fångstsamhället (exempelvis Ageröds mosse i Skåne, boplatser vid Bråviken och i Vindelälvsområdet etc) till sentida urbanisering (exempel: rutnätsplaner i Kalmar och Kristianstad, trähusområden i Vimmerby, Härnösand etc).

Inom vårt land finns stora områden

som är av betydelse för den internationella vetenskapliga naturvården (tex Ölands alvar, de oexploaterade storälvarna etc). På motsvarande sätt är vissa områden av kulturlandskapet omistliga för kulturminnesforskningen, även internationellt sett (exempelvis hällristningsområden, järnålderslandskap etc).

Skyddsbehoven för dessa typer av miljöer är till stor del sammanfallande. De hittills gjorda redovisningarna är dock av preliminär natur och kräver ytterligare fördjupning. Ett första steg är dock taget mot en mera planmässig och av nya lagar reglerad vård, när det gäller våra väsentligaste kulturområden.

Hugo Ahlén

Bli medlem i Sfh!

Det förhållandet att man är medlem i en lokal hembygdsförening behöver inte innebära att man skall avstå från medlemskap i Samfundet för hembygdsvård — riksorganisationen.

Årsavgiften är 20 kr.

De medlemsavgifter som flyter in till Samfundet för hembygdsvård används — utöver till kostnader för årsbok och tidskrift — till gemensamt arbete för den samlade hembygdsrörelsen.

Den som är medlem i en hembygdsförening kan prenumerera på riksorganisationens tidskrift, Bygd och Natur. Den kostar 6 kr per helår.

Hur tycker du vi ska använda Sverige?

Vår framtida miljö diskuteras i hela landet. Ett underlag för debatt är civildepartementets förslag "Hushållning med mark och vatten". Det handlar bl a om var vi ska ha strövområden, sommarstugor, campingplatser. Och var miljöstörande industri bör ligga.

Alla kommuner ska säga sin mening. De politiska organisationerna ordnar studiecirklar och debattkvällar för att få veta vad du anser. En rad

andra organisationer och grupper tar också ställning till förslaget. De kommer att samla människor för information och diskussion. Du får alltså många tillfällen att ta del i debatten. Men inget hindrar naturligtvis att du för fram dina synpunkter direkt till dina representanter i din kommun eller till någon organisation du tillhör.

Du är välkommen med dina synpunkter.

CIVILDEPARTEMENTET

Sänd in kupongen till Allmänna Förlaget,
Box 23 116, 104 35 Stockholm 23, telefon 08-23 81 00.

- ☐ Härmed beställes ex av Hushållning med mark och vatten (SOU 1971:75), 540 sid. plus en box med kartor. Pris 47:— inkl. moms; exp.avg. (3 kr) + porto tillkommer.
- ☐ Gratis 1 ex av Kommunal tidskrift nr 1/72 med korta artiklar om förslaget, den s k fysiska riksplaneringen.
- ☐ Gratis förteckning över utgivna och kommande publikationer i samband med fysisk riksplanering.

Namn

Adress

Postnr och ort

BoN 1/72

Bygd och Natur

Årgång 53 Nr 2 1972

Bygd och Natur • tidskrift för hembygdsvård

Argång 53 Nr 2 1972

Red och ansv utgivare: Rune Engström
Redigering och layout: Lola Köpcke

Adress: Bygd och Natur, Mäster Samuels-
gatan 3, 111 44 STOCKHOLM

Telefon: 08-11 94 24, 08-11 94 44
Postgiro: 8136 - 4 Bankgiro 564-6187

Bygd och Natur utges av Samfundet för
hembygdsvård, SfH, som är riksförbund
för miljö- och landskapsvård samt bygde-
kultur.

Bygd och Natur utkommer med 4 num-
mer per år. Prenumeration ingår i med-
lemsavgiften till Samfundet för hem-
bygdsvård. Prenumeration för anslutna
föreningars medlemmar kostar 6 kr per år.

I medlemsavgiften, 20 kr per år, ingår
årsbok. Stödande medlem erlägger minst
200 kr per år.

Samfundet för hembygdsvårds ordföran-
de är **riksdagsman Ivan Svanström**, vice
ordförande är **byrådirektör Stig Lundgren**
samt studierektor och verkställande leda-
mot är **Rune Engström**.

**Namngivna författare svarar själva för de
i artiklarna framförda åsikterna. För övriga
artiklar — såväl signerade som osigne-
rade — svarar redaktionen.**

Frågor, önskemål och tips

• Har Ni någon fråga som Ni
önskar få besvarad i Bygd och
Natur?

• Är det något särskilt ämne,
tema eller problem Ni tycker att
Bygd och Natur borde ta upp?

• Kan Ni ge Bygd och Natur tips
om något som borde bevakas?

Ni är välkommen med frågor och
önskemål till Bygd och Natur, som
i mån av utrymme kommer att ta
upp det som är av allmänt intresse.

Innehåll

Aktiv lokal verksamhet väsentlig för utvecklingen	3
Hembygd i stadsbygd	4
Upp till kamp för våra ortnamn	7
Samfundets förtjänsttecken	10
Hembygdsrörelsen och kulturnäm- derna	12
Dokumentation av nuet	14
Det hände på Sollerön	15
Ja må vi leva — en utställning	16
Kurser och konferenser	17—28
Får jag plocka några blommor	29
Naturvårdsverket undersöker	30
Från läsekretsen	31
Hembygdsförbund/Hembygds- föreningar/Länsmuseer	32
Kulturafton hos invandrare	33
Pressgrannar	34
Aktiviteter inom hembygds- föreningarna	37
Tidningsbilaga medföljer	

Fotografier

Allan Myrman omslag, sid 6, 9, 10, 11, 16,
19, 29, 33
K G Svensson sid 4, 15
Arne Lundh sid 20, 22
UNT-bild sid 35

SÄRTRYCK

Nya särtryck 1972:

De otryckta källorna — arkivforskning
(Ingemar Carlsson) 3: 50 kr

Miljön — världsarvet (John Nihlén)
3: 50 kr

Samtidigt påminner vi om tidigare sär-
tryck som kostar 1: 50 kr

Om landskapsplanering vid Sollefteå
kraftverk (Bertil Sjöstrand 1968)

Morgondagens stadslandskap (Ivo Wald-
hör 1969)

Fäboden — tradition och kulturarv (1971)
Skogen i närlandskapet (Lars Kardell
1971)

Är familjerallyn något för hembygds-
vårdare? (Ulf Ribers)

Inventering — samordnad dokumenta-
tion (Rune Engström 1972)

Aktiv lokal verksamhet väsentlig för utvecklingen

• Den 14 och 15 april höll Samfundet för hembygdsvård förtroenderåds-
sammanträde och riksstämma i Stockholm. Förtroenderådet är hem-
bygdsförbundens representation i riksorganisationen Samfundet för
hembygdsvård och därmed indirekt också hembygdsföreningarnas repre-
sentanter.

• Riksstämman är de direktanslutna medlemmarnas beslutsforum.

• Till förtroenderådet hade i år ett ovanligt stort antal representanter
kommit från olika delar av vårt land. Det fanns mycket att diskutera,
inte minst det förslag till organisationsplan som presenterats i ett tidigare
nummer av Bygd och Natur.

• Visst finns det fortfarande delade meningar om hur en enad hem-
bygdsrörelse skall se ut organisatoriskt. Det vore också orimligt att begära
att en rörelse med så skiftande uppgifter, så skiftande organisatorisk
uppbyggnad och så olika behov av kontaktvägar helt plötsligt skulle
kunna stå upp och med en röst säga: "Vi accepterar allt!" Motsatsen
är väl snarast ett friskhetstecken hos rörelsen.

• Som brukligt är när stora folkrörelser samlas enades man inom för-
troenderådet om ett uttalande: Det är den aktivt verksamme medlemmen
i hembygdsföreningen som är det väsentliga för hembygdsrörelsen. Man
skall slå vakt om den medlemmens rättigheter till medinflytande i hem-
bygdsförening, hembygdsförbund och riksorganisation.

• Var och en skall också inom sitt förbund verka för att Samfundet
för hembygdsvård erhåller det organisatoriska stöd som är nödvändigt
för att en riksorganisation skall kunna verka.

Hembygd i stadsbygd

Av Erik Hofrén

Inom Samfundet för hembygdsvård har man under senare år sökt aktivera hembygdsvård i stadsbygd. Ser man till urbaniseringen är en sådan inriktning av arbetet nödvändig, även om problemen givetvis är många och svårtacklade.

Alla kan vi vara överens om att hembygdsrörelsen och dess tillämpning i praktiken, hembygdsvård, spänner över ett utomordentligt rikt och innehållsrikt register.

Men det är knappast relevant att jämföra hembygdsrörelsen med de klassiska folkrörelserna, nykterhetsrörelsen, frikyrkorörelsen eller arbetarrörelsen. Dessa kännetecknas av en direkt målorienterad verksamhet, medan hembygdsrörelsen i sin målsättning är mer allmän. Hembygdsvårdaren kan aldrig — hur gärna han än vill — springa ikapp sin egen målsättning, vilket mindre är en nackdel och mer en fördel. Inom hembygdsrörelsen kan ju många människor aktiveras och stimuleras inom en vid, gemensam referensram obundna av andra, kanske politiska åtaganden och intressen.

Hembygdsrörelsen är en följd av urbaniseringen eller rättare en del därav. Hembygdsrörelsen växte i styrka samtidigt som befolkningstalet på landsbygden sjönk.

Några av landsbygdens kulturella särdrag konserverades och konkretiserades på de många hembygdsgrändarna. När den första entusiasmen lagt sig blev det kanske ibland mer en maga-

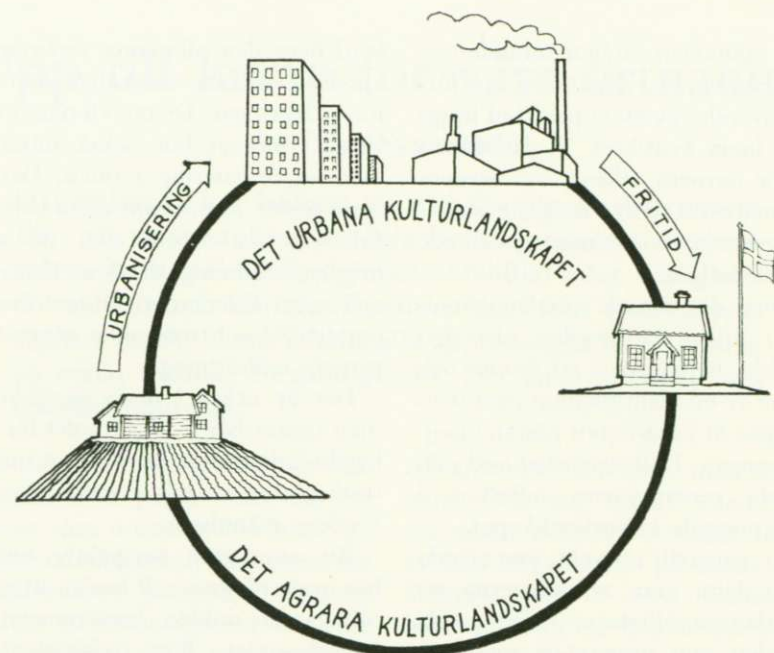
sinering av historien istället för en aktivering.

Hembygdsvård kan också skrivas som vård av hembygd, vilket kan synas vara en överloppsgärning att notera. Men det är inte lätt att mer exakt definiera vare sig begreppet vård eller hembygd. Man kan försöksvis säga att hembygdskänsla är en emotionell identifikation med ett bestämt område, ett tolkningsförsök som knappast underlättas av den fortgående separeringen av arbetsplatsens och den individuella bostadsortens geografiska läge.

Ett konkret exempel från mitt eget verksamhetsområde utgör de många dalkarlar som under större delen av året byggjobbar i Stockholm. Dessa tvekar troligen inte en sekund med svaret på var deras hembygd ligger. Kontakten med hembygden upprätt-

Erik Hofrén, landsantikvarie i Dalarna.

hålls för övrigt inte så sällan genom en prenumeration på lokaltidningen. Och av alldeles särskild betydelse för kontaktsamhörigheten är idrottssidorna.

Ständigt upprepade flyttningar inom och utom regionerna kan naturligtvis på sikt urholka känslan av identitet med en viss bygd, än så länge oftast födelsebygden, men kan samtidigt — om än motsägelsefullt — förstärka identitetskänslan. Ett ytterlighetsexempel vi kan peka på är sjöfolket.

Hembygdsvård i stadsbygd är angeläget, aktuellt. Samfundet för hembygdsvård måste bygga nya vägar utan att därför försumma förstärkning och underhåll av de gamla.

Stadskulturen är starkt pluralistisk till sin struktur. Det finns en mångfald sociala värden och attityder som inte sällan bryts starkt mot varandra. Det är inte bara i sättet att prata eller tänka man skönjer regionala skillnader.

På bröddiskarna i stora supermarkets återfinns bröd från exempelvis Dalarna eller Norrbotten eller varför inte bröd bakade på ungerska, italienska eller grekiska recept. Hembygd är naturligtvis inget absolut begrepp, lika litet som hembygdsvård utgör ett hembygdsrörelsens monopol.

Vi tror oss veta att den sociala isoleringen är mest kännbar i geografiskt avlägsna bygder liksom i de största tätorterna. Är det kanske så att behovet av identitet och kontinuitet förstärks med ökande antal våningar över marken?

Det är inte hembygdsrörelsen i dess traditionella form som gjort de hittills största landvinningarna i exempelvis Stockholm utan istället de sk byalagen.

Förklaringen ligger delvis i byalagens mer informella struktur liksom i deras större vilja att gå i närmiljön. Något av byalagen tillkom exempelvis för att

påverka opinionen i frågor rörande trafikplaneringen, ett annat för att förhindra rivandet av en uppskattad bygglekplats inom kvarteret. Byalagens intresse för barnens villkor, för barnens kultur markerar den viktigaste skiljelinjen gentemot den mer etablerade hembygdsrörelsen.

Kommer det ökande antalet människor för vilka stadsbygden blir den geografiska hembygden att känna och ha behov av en identifikation med denna? Frågan är naturligtvis nästan omöjlig att besvara. I all synnerhet vad gäller första generationens inflyttare i det urbaniserade kulturlandskapet.

Det är, generellt uttryckt, inte attraktionen i detta utan svårigheterna att finna utkomstmöjligheter i den gamla hembygden som utgjort de mest väsentliga flyttningsmotiven.

För nyinflyttade i de uppväxande stora bostadsområdena brukar kommunerna vanligtvis anordna informationsmöten samt sända ut informations-

blad över den allmänna servicen, tex apoteks, bankers, biografers eller sjukhus placeringar. Denna viktiga orientering i rummet bör också följas upp med en orientering i tiden. Det är i detta under 70-talet allt mera betydelsefulla sociala arbete som de gamla hembygdsföreningarna kan få nytt liv och nya föreningar bildas med en opretentiös och mot olika generationer generös målsättning.

Det är också i detta sammanhang man främst bör se Samfundet för hembygdsvårds viktiga initiativ att utarbeta studieplaner särskilt avsedda för stadsbygdens människor.

Ett ytterligare perspektiv som jag här avslutningsvis vill beröra utgör den tilltagande dubbla bosättningen, dvs fritidsboendet. För fritidsfolket kan hembygdsrörelsen göra mycket och fritidsfolket kan göra mycket för hembygdsrörelsen. Jag tror det vore en bra idé att utarbeta speciella studieplaner också för denna målgrupp.

Upp till kamp för våra ortnamn!

Av Ivan Svanström

Statsmakterna har beslutat en stor fastighetsregisterreform. Den går ut på att i en för hela landet gemensam databank stoppa in alla landets fastigheter — bildligt talat. Fastighetsdomstolarna och lantmäterikontoren skall från detta centrala register snabbt kunna erhålla alla upplysningar via telex eller på annat tekniskt förnämligt sätt. Det låter rationellt och tekniskt vällovt.

Nu har det emellertid vid den försöksverksamhet som pågår visat sig att många av våra ortnamn är i fara.

Det har nämligen i anvisningarna för den nu försöksvis påbörjade reformen föreskrivits att kommunen och icke som tidigare socknen skall vara registerområde. I stället för ortnamn talar man om "traktnamn" — knappast en vacker beteckning för — och där det finns två eller flera lika traktnamn inom samma registerområde dvs kommun, så måste några försvinna. Och i vissa fall kommer det inte att bli fråga om endast några utan om många namn. Det kommer i extrema fall kanske till och med att röra sig om 60—70 % av samtliga namn. Tyvärr är risken stor för att det därvid blir många kulturhistoriskt ytterst värdefulla ortnamn som får stryka på foten.

Datatekniken styr kulturnamnen

En annan orsak till att vissa namn ej skulle få vara kvar uppges vara att endast ett visst antal bokstäver får ingå i traktnamnen. Tänka sig det! Datorn orkar inte svälja våra gamla kulturnamn! Men det är väl ändå inte meningen att datorn skall vara kulturens

och människornas herre utan dess tjänare. Och jag trodde i mitt arma oförstånd, naturligtvis starkt förvillad av min lekmannasyn på saken, att nu äntligen kunde vi med datateknikens hjälp få fram ett system där varenda fastighet i hela landet kunde få en helt särskiljande nummerkod — precis som våra personnummer — och så kunde det få finnas hur många lika namn som helst.

Vad som framkommit om försöksverksamheten har upprört folk i många delar av vårt land och det har tagit sig uttryck i protestskrivelser, uppvakningar, tidningsinsändare och motioner till förbundsstämmor av olika slag. Riksantikvarieämbetets folk liksom företrädare för ortnamnsarkivet i Uppsala har ansett att beslutet har tillkommit utan vederbörligt samråd med dessa i sammanhanget viktiga myndigheter. Kort sagt, det har blivit något av en folkstorm.

Ortnamn i riksdagsmotion

I Riksdagen väcktes i år ett stort antal motioner från alla partier. I en av dem med författaren som första namn anfördes sammanfattningsvis följande:

”De anförda förhållandena fordrar enligt vår mening en omprövning av fastighetsregisterreformen ur kulturhistorisk synpunkt. Denna omprövning och översyn skulle innebära, att reformen gjordes mindre omfattande än enligt nuvarande modell. Detta borde medföra:

1. *bibehållande av nuvarande socknar* som registerområden på landsbygden,
2. *ändring av stadsregisterområdena* i överensstämmelse härmed,
3. *indelning i ”trakter”, som i princip skulle omfatta äldre byar och enstaka hemman,*
4. *principiellt bevarande av ortnamnen* på dessa enheter som jordregisternamn,
5. *justeringar i denna indelning* med anledning av sent tillkomna och små, oregelbundna enheter och i vissa fall av i utredningen nämnda orsaker, som icke är att hänföra till namnkollisioner eller arealförhållanden. Dessa justeringar underställes kulturhistoriskt sakkunniga — i första hand riksantikvarieämbetet — för granskning.

Genom denna omprövning skulle alla väsentliga kulturhistoriska värden i nuvarande beteckningssystem på landsbygden bevaras, och registerbeteckningsreformens huvudmål — ett enhetligt beteckningssystem — ändå uppnås.

I motionen motiveras önskemålen bl a på följande sätt:

En detaljerad genomgång skulle kunna visa, att *ortnamnen inte bara är språkliga utan också historiska och allmänt kulturella minnesmärken av hög ålder och ofta oersättligt värde.*

Trots att namnen således utgör en integrerad del av kulturlandskapet, saknar de i motsats till tex fasta fornlämningar ett legalt skydd för sitt bevarande, varför möjligheter måste skapas att på annat sätt trygga deras fortsatta bestånd. Varje ortnamnsskick är givetvis utsatt för en normal ”förslitning”, så att namn försvinner eller ersättes av andra under utvecklingens gång, vilket icke saknas exempel på i svensk kulturhistoria. Detta är emellertid såvitt känt *första gången, som samhället ingriper* med styrande åtgärder på denna del av det kulturhistoriska fältet. Att genom dylika åtgärder medvetet utsätta en stor del av denna namnskatt för risken att falla i glömska kan icke vara en önskvärd eller nödvändig effekt av en reformering av fastighetsregistret. För att i nuvarande läge i någon mån kunna bedöma reformens verkningar har vissa begränsade stickprov tagits i hittills framlagda förslag till ”traktindelning” och ”trakt-namn”. Punktundersökningarna gäller dels ett föreslaget registerområde på Västkusten — Kungsbackablocket — med tämligen sammansatt namnskick och dels ett par nuvarande registerområden i Uppland resp Norrlands kustland — socknarna Börje och Jättendal — med tämligen ensartat och ålderdomligt namnskick och i det senare fallet även med stark ägoblandning mellan byarna.

Inom Kungsbackablocket kommer mera än 70 % av de gamla namnen enligt förslaget att utgå som jordregisternamn. Inom den hårdast drabbade socknen Onsala, där de nuvarande namnen ofta betecknar små enheter, försvinner 92 % av namnen. De ut-

gående namnen representerar olika ålders- och bebyggelseskikt, men namn av medeltida typer är särskilt hårt drabbade. Inom Börje socken utgår enligt ett förslag 19 namn av nuvarande 25, enligt ett alternativt förslag samtliga namn, varvid sockennamnet göres till ”traktnamn”. I detta fall drabbas nästan enbart namn av förhistorisk typ. I Jättendal försvinner 66 % av de nuvarande namnen, varvid trots detta nackdelarna med den starka ägoblandningen kvarstår inom 2 av de 11 nytillskapade ”trakterna”.

Av dessa stickprov framgår klart, att *reformen kommer att få icke förutsedda eller avsedda verkningar för beståndet av jordregisternamn* och att dessa i vissa fall kommer att bli helt förödande. Som exempel på ännu ett område med dylika verkningar kan nämnas Gotland, som i sin helhet utgör en kommun, där fastigheterna nu vanligen utgöres av enstaka gårdar. Man har där föreslagit (utredningen s 172), att socknarna skall utgöra ”trakter”, vilket medför att 100 % av namnbeståndet utgår. Detta har väckt stark

opposition, bl a på grund av de gotländska gårdsnamnens särprägel. De anförda stickproven visar också, att namnbyten p g a kollisioner inom kommunblock torde vara den största risken för slättområdenas ålderdomliga, enhetliga och bebyggelsehistoriskt intressanta ortnamn av förhistorisk typ (ex Börje). Inom de medeltida kolonisationsbygderna med enstaka gårdar blir bortfallet däremot stort, därför att många ”trakter” är för små och på grund av arealregeln måste sammanföras med andra (ex delar av Kungsbackablocket).”

Avslagsyrkande

Civilutskottet som behandlat motionerna har tagit seriöst på frågan och experter från justitie- och civildepartementen, lantmäteristyrelsen, centralnämnden för fastighetsdata, riksantikvarieämbetet, ortnamnsarkivet i Uppsala och rikets allmänna kartverk har beretts tillfälle att göra föredragningar inför utskottet.

Tyvärr resulterade civilutskottets överläggningar i ett avslagsyrkande på

motionerna. Man ansåg sig ha fått utfästelser från berörda myndigheter om att motionärernas önskemål om bevarande av gamla traditionsrika ortnamn skulle kunna uppnås inom ramen av de föreskrifter som nu gäller för fastighetsregisterreformen.

Vid frågans behandling i riksdagen beklagade jag att utskottet ej kunnat gå med på önskemålet om en omprövning, som skulle ha medfört att socknarna och ej kommunerna skulle bli registerområden och att motsvarande grunder skulle tillämpas i städerna. Alla vet ju att det är en omöjlig tanke att gå mot ett enhälligt utskott vid en riksdagsbehandling och därför föredrog jag att i stället understryka de positiva synpunkter som utskottet anfört. Samma ställning intog Torsten Gustafsson, som talade särskilt för ortnamnen på Gotland.

Nu är det vår livliga förhoppning att den uppmärksamhet den här frågan har fått skall leda fram till en sådan praktisk handläggning i den fortsatta försöksverksamheten att ortnamnen verkligen skyddas. Skulle det närmaste året visa att så ej sker, så är jag övertygad om att nya motioner i ämnet kommer att framföras till nästa års riksdag.

- Hembygdsrörelsen i vårt land har all anledning uppmärksamma vad som här håller på att ske. Det gäller verkligen att vi protesterar så att det både hörs och syns.

- Skulle den närmaste tidens fortsatta försöksverksamhet inte leda till väsentligt förbättrade resultat, så måste uppmaningen från hembygdsrörelsens sida ännu skarpare bli:

Upp till kamp för våra ortnamn!

Samfundets förtjänsttecken

Det finns små möjligheter att visa förtjänsta hembygdsvårdare den uppskattning man känner om arbetet skall belönas och bedömas efter ekonomisk måttstock. Eftersom hembygdsrörelsen torde vara något av det mest helideella som finns, har det knappast varit aktuellt att använda kronor och ören när man vill belöna hembygdsvårdare.

Samfundet för hembygdsvård — riksorganisation för hembygdsrörelsen — har ett antal förtjänsttecken, av vilka en del kan användas även av hembygdsförbund och hembygdsföreningar:

HEDERSLEDAMOT

Till hedersledamot kan styrelsen för Samfundet för hembygdsvård kalla svensk man eller kvinna, som inlagt utmärkta förtjänster om hembygdsvård eller hembygdsforskning eller i övrigt

på ett verksamt sätt främjat Samfundets syften.

FÖRTJÄNSTPLAKETT

Instiftad 1941. Utdelas i brons av Samfundets styrelse för "rik gärning i hembygdsvårdens tjänst". I regel utdelas ca tio varje år.

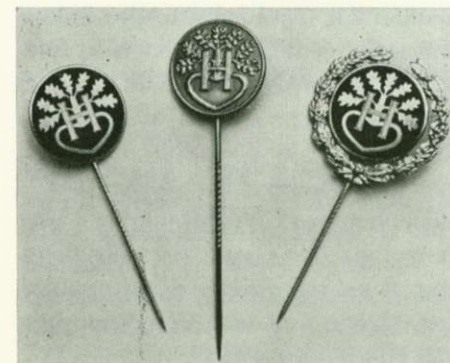
HEDERSNÅL MED LAGERKRANS

Instiftad 1971. Utdelas för förtjänstfullt arbete inom hembygdsförbund, hembygdsdistrikt och hembygdsföreningar av respektive styrelse efter godkännande av Samfundets styrelse.

HEDERSNÅL

Instiftad 1951. Utdelas för förtjänstfullt arbete inom de lokala hembygdsföreningarna av respektive föreningsstyrelse efter godkännande av Samfundets sekretariat.

- Den som anser att någon bör hedras med Samfundets plakett måste lämna uppgift till sekretariatet före årets utgång för att utdelningen skall kunna äga rum vid den sedvanliga vårhögtiden. Plaketten bekostas av Samfundet.

- Den som vill föreslå att någon erhåller hedersnål med lagerkrans insänder namnuppgift och uppgift om vederbörandes arbete inom hembygdsrörelsen. Hedersnål med lagerkrans kostar 40 kr.

- Hedersnålen utdelas av respektive förbunds eller förenings styrelse och den kan rekvideras från sekretariatet i erforderligt antal exemplar. Namnuppgift erfordras ej. Priset är 20 kr.

MEDLEMSNÅL

Märket av "vitmetall" i mitten är Samfundets medlemsmärke, som bör bäras av alla medlemmar i Samfundet. Nålen kan rekvideras från sekretariatet. Priset är 3 kr.

VYKORT

I god tid till Förenta Nationernas Miljövårdskonferens i Stockholm den 5—16 juni gör vi iordning ett propagandakort vilket skall delas ut till delegater vid konferensen. Med det kortet vill vi tala om att Samfundet för hembygdsvård och den samlade hembygdsrörelsen i landet har ett starkt intresse för vår miljö. Konstnären David Ahlqvist på Gotland har ritat de ungdomar som är i färd med att mäta upp en gravhög i en vacker gotländsk lund. Vi har kallat motivet "Dokumentation i naturen".

Våra medlemmar kan få köpa exemplar av kortet. Tre kort kostar en krona plus porto. Varför inte göra ett besök på vår expedition och inhandla ett antal kort? För postorder kan frimärken lämpligen användas.

HEMBYGDSRÖRELSEN OCH KULTURNÄMNDERNA

■ Ute i kommunerna blir det alltmera vanligt med kulturnämnder. Biblioteksstyrelserna ombildas eller går upp i kulturnämnderna. Så småningom har vi dessa kulturnämnder i varje kommun.

Det är en utveckling som vi måste uppmärksamma i hembygdsrörelsen.

Kulturnämnderna har att arbeta efter ett vidsträckt mönster. De skall på olika sätt främja och samordna de kulturella strävandena inom kommunen. Ofta beror det på vilka personer som kommer att inväljas i dessa kulturnämnder. Har de en säker förankring i det kulturliv som finns på orten och vill lägga ned litet arbete, utöver själva sammanträdena i kulturnämnden, så kan det ske stora ting. Särskilt gäller detta, då det är ett gott samarbete med föreningsrörelsen på orten.

■ Vad har då vi inom hembygdsrörelsen att uppmärksamma?

Är vi beredda till samarbete med kulturnämnderna? Har vi en så verksam hembygdsrörelse att vi inte kommer att "spelas ut" i sammanhanget?

Är det fortfarande vi som har initiativet, när det gäller hembygdsvården? Har vi sökt ekonomiskt stöd för vår verksamhet hos kulturnämnderna?

Det är ju dessa nämnder, som ofta fördelar anslagen från kommunen till de olika organisationerna.

■ Kulturnämnderna har kommit för att stanna, och detta är helt naturligt. Kraven på kulturella aktiviteter inom kommunerna ökar. Men skall något hända på det området, så måste det till pengar. Även om många, många, t ex inom hembygdsrörelsen, arbetar utan tanke på ersättning, så kan vi inte komma ifrån att vi behöver ekonomiskt stöd för att kunna arbeta vidare. Varje sak kostar ju nu så mycket mera än förr. Kulturnämnderna måste på alla sätt stötta upp de kulturella ambitioner som finns och söka skapa nya. Men hela tiden borde kulturnämnderna ha det målet för ögonen att ge hjälp till självhjälp, dvs ge föreningarna det stöd de behöver.

Finns det målet för de kommunala kulturnämnderna, så tror vi att förutsättningarna för ett gott samarbete är för handen mellan dessa nämnder och de kulturella föreningarna på platsen.

Det är viktigt att nämndernas sammansättning är sådan att olika kulturyttringar inom kommunen blir företrädda. Från vårt håll skulle vi gärna se att någon representant för hembygdsrörelsen finns med i kulturnämnderna. Hembygdsrörelsen har fortfarande i allmänhet en så stor förankring i bygderna, att detta krav bör tillgodoses. Har vi en representant i kulturnämnden, så kan önskemål från hembygds-håll lättare tillgodoses.

■ Det är helt naturligt, att vi måste ha initiativet när det gäller hembygdsfrågor. Liksom det borde vara lika naturligt, att kulturnämnderna aldrig går förbi hembygdsfolket, när det gäller hembygdsvården. Skulle hembygdsvården tjäna på att det valdes särskild samarbetskommitté med företrädare för kulturnämnden och hembygdsföreningarna på orten, så bör vi ta upp den frågan till diskussion med kulturnämnden. Huvudsaken är att vi får till stånd ett gott samarbete. Och vi skall hela tiden låta kulturnämnderna förstå att vi önskar detta samarbete.

■ Låt mig ta ett exempel från Varabygden. Vi har en mycket verksam kulturnämnd i Vara kommun. Även om vi hembygdsfolk hade ett visst samarbete med kulturnämnden, så går nämnden utan vår vetskap efter samråd med landsantikvarien in för en inventering av äldre byggnader av kulturhistoriskt värde. Inget ont i detta, men vi kände oss ställda åt sidan, trots att vi trodde oss bäst känna till förhållandena.

Vi har ingen representant för hembygdsrörelsen i kulturnämnden. Vid ett par tillfällen har vi från hembygdsföreningarna varit inbjudna till sammanträden med kulturnämnden. Vid det ena tillfället framfördes starka krav från kulturnämnderna att de många små hembygdsföreningarna skulle sam-

man slås till en enda stor förening. Det var ett krav som vi starkt tillbakavisade, då vi vet att om vi skall uträtta något som är värt att kallas hembygdsarbete, så måste vi låta de små sockenföreningarna leva vidare.

Ingen rörelse bygger som vår på det lokala intresset för den egna socknen och församlingen. Låt gärna andra föreningar bli kommunföreningar, men låt hembygdsföreningarna vara!

I detta fallet står riksorganisationen, Samfundet för hembygdsvård, för samma uppfattning. Västergötlands hembygdsförbund har samma grundsyn.

■ Med detta är sagt, att de kommunala kulturnämnderna nog skall åkta sig för att dirigera föreningslivet.

Vi tror att det är viktigt att detta säges rakt ut. Är detta fastslaget, så är vägen öppen till ett fruktbarande samarbete.

Vi skall hjälpas åt. Gör vi ett bra arbete, så bör kulturnämnderna ge oss ett ekonomiskt handtag.

■ Vi har genom restaureringen av hembygdsgrändar och konserveringen av museiföremålen i dessa hembygdsgrändar visat, att det är vi som skall ta initiativet inom hembygdsvården men också att det skall ske i mycket nära samarbete med kulturnämnderna och museimännen.

H. Persson-Lilja

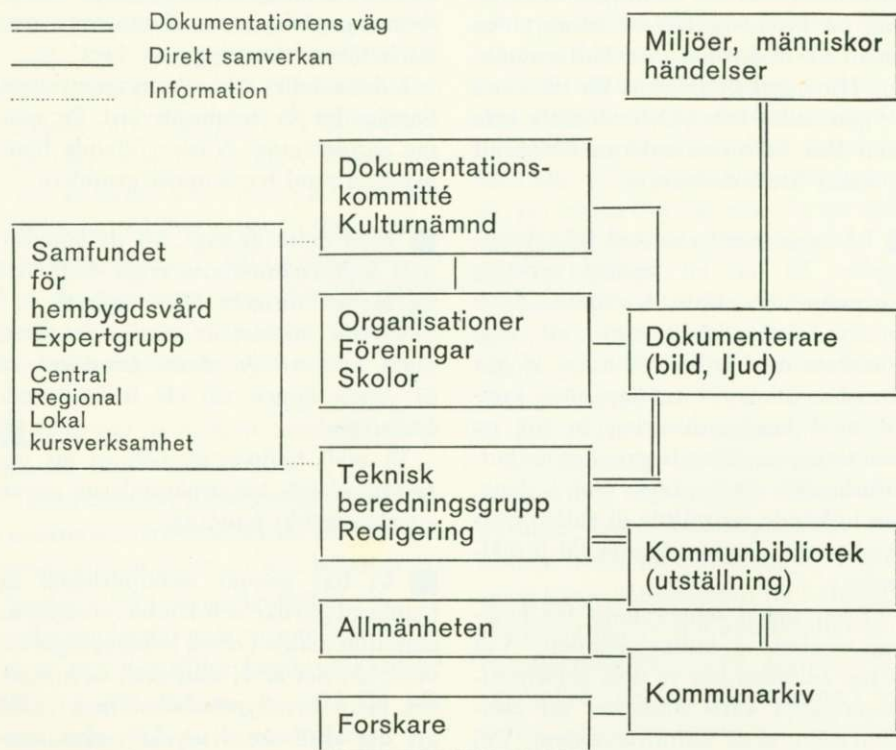
Dokumentation av nuet

Inom en arbetsgrupp bestående av representanter från Skolöverstyrelsen, Folkbildningsförbundet, Fotofrämjandet, Sveriges Radiomästareförbund och Samfundet för hembygdsvård har man diskuterat möjligheten att inom hembygdsrörelsens ram finna "uppgifter" som kan intressera ungdomar.

En etappprodukt blev en plan över hur man inom en kommun skulle kunna organisera dokumentationsarbete med bl a kamera och bandspelare. Som framgår av planen är det tänkt att de inom en kommun som är intresserade

av att arbeta med dokumentation (från föreningar, skola, föreningslösa) samlas i en dokumentationskommitté. Man har tyckt sig finna att det vore önskvärt att i denna kommitté även ingår representant för kommunens kulturnämnd. I kommittén dryftas förslag till aktiviteter. Man samverkar med kommunbiblioteket och kommunarkivet för att bereda utrymme för det material som blir hopsamlat i samband med ett "dokumentationsuppdrag".

De som har speciellt intresse för att utföra dokumentationen studerar sina

Förslag II (Hugo Ahlén)
Expertgruppen för dokumentation
Samfundet för hembygdsvård

problem och de som är mera intresserade av att delta i den tekniska beredningen och redigeringen av materialet verkar i en grupp för sig.

Dokumentationsarbete enligt arbetsgruppens förslag kan utföras av alla som är intresserade därav, oavsett ålder, politisk inriktning, eller annat som traditionellt betraktas som avgränsningar för människors umgänge med varandra. Hembygdsföreningen är givetvis en självskriven del i denna organisation.

Dokumentationsverksamhet kan ofta samordnas med studiet av något av speciellt intresse inom kommunen. Man samlas, arbetar igenom ett projekt, intervjuar och fotograferar. Samma gäller aktiviteter inom skolan.

Vid ett par tillfällen har Samfundet ordnat "hearings" vid vilka representanter för såväl hembygdsföreningar som ungdomsorganisationer fått uttala sig om hur man ser på projektet "Dokumentation av nuet". Tongångarna är positiva och man tror på att det skall kunna skapas många dokumentationskommittéer i vårt land och att många skall kunna delta i det.

Civilingenjör Arne Lundh i Strängnäs som inom Strängnäs hembygdsförenings verksamhet bedriver ett omfattande dokumentationsarbete har skrivit ett kompendium för dokumenterare. Detta är stenciltryckt i en liten upplaga och det är möjligt för intresserade att få köpa exemplar av det samma. Priset är 15 kr plus moms och porto.

I Södertälje kommer några skolklasser att under maj månad gå ut i kommunen för att med hjälp av kameran och bandspelaren dokumentera nuet i

Södertälje under några dagar. Såväl kommunalt engagerade förtroendemän och tjänstemän som "den vanliga människan" kommer att ge synpunkter. Sedan man redigerat materialet skall det finnas tillgängligt i kommunbibliotekets läsesal i ett antal A4-pärmar. Till hösten skall man försöka ordna en samling i biblioteket, då dokumenterare och alla som är intresserade får komma till tals.

Det hände på Sollerön:

Karl Lärka och hans maka har skänkt en kopia av en målning med överskriften: "Sådan är brudegången ur kyrkan på Sollerön". Originalen finns i Lillhärads hembygdsgård. Den är signerad och daterad den 3 februari 1808 av dalmålaren Olof Andersson i Leksand. Troligen har tavlan hamnat i Lillhärda i samband med en "utvandring" till Jämtland 1808. Det var en grupp Solleröbor som bröt upp för att skapa en ny framtid. Kanske var det nödvändigt för dem att sälja tavlan för att få tillräckliga ekonomiska resurser på den nya platsen.

Kopian av tavlan har utförts av byråingenjör Axel Myrman, känd bl a som ledare för Skansens spelmanlag.

"Ja, må vi leva..." – en utställning

Samfundets utställning "Ja, må vi leva..." är nu färdig och har levererats till en del beställare. Utställningen består av två kartongpelare med sammanlagt 16 bildfält belysande våra problem med marken, vattnet och luften. Den har producerats med hjälp av frivilliga krafter från Statens Naturvårdsverk, Länsstyrelsen i Stockholms län, Sveriges Industriförbund, LT:s förlag, Sveriges Skogsägareförbund, Sveriges Skogsvårdsförbund, Studieförbundet Vuxenskolan, och den adjungerade styrelseledamoten, marknadschef Lars Lindau.

Jordbruksministern har lovat att inviga utställningen någon gång under maj månad. Samfundet och producenterna hyser en förhoppning att utställningen skall bli ett lämpligt medel

för alla institutioner och organisationer runt om i landet som vill, var och en på sin ort, demonstrera sitt intresse för miljövärden i allmänhet och FN:s miljövärdskonferens i juni i synnerhet.

Utställningen kan beställas från Samfundet för hembygdsvård, Mäster Samuelsgatan 3, 111 44 Stockholm, tel 08/11 94 24 eller 11 94 44. Den kostar uppmonterad på två kartongpelare 375 kr och i lösa affischer för uppklistring eller uppsättning på väggar 160 kr per sats+frakt och moms. Passa på innan upplagan tar slut.

På bilden presenterar Rune Engström underlaget till utställningen "Ja må vi leva..." för Naturvårdsverkets generaldirektör Valfrid Paulsson.

kurser och konferenser 1972

Samfundet för hembygdsvård

Kurs/Plats	Tid	Sista anmälndag
ARKEOLOGI Visingsö folkhögskola-Braheskolan	8—22 juni	helst före 15/5
DOKUMENTATION AV NUET Folkhögskolan i Leksand	2—7 juli	17/6
Folkhögskolan i Hampnäs, Själevad	10—14 juli	17/6
SOMMARMÖTE Värmland	21—24 juli	17/6
FRAMTIDSMILJÖ Vara folkhögskola	31 juli—4 augusti	17/6
VI UPPTÄCKER HEMBYGDEN Vara folkhögskola	21—25 augusti	1/7
STUDIERESA till Holland	9—17 september	1/7

Sommarmöte i Värmland den 21 — 24 juli 1972

Sommaren är hembygdsrörelsens stora tid och har varit alltifrån genombrotts-tiden vid seklets början. I Värmland är aktiviteten livligast mot slutet av juli månad. Därför infaller årets sommarmöte något tidigare än förr om åren — den 21—24 juli.

Programmet för sommarmötet i Värmland har gjorts upp av den kände hembygds-vårdaren, rektor Sven Hellqvist från Munkfors. Han är ledamot av Samfundets styrelse och hälsar oss alltså välkomna till sitt landskap.

Inom vårt kansli ligger ansvaret för sommarmötet på fru Gun Martin. Ansvaret för de resetekniska arrangemangen har tagits av turistbyrån i Karlstad. De senaste

åren har deltagarantalet varit nära 200. Vi hoppas att intresset för 1972 års sommarmöte skall bli lika stort.

Landshövding Rolf Edberg, Värmland:

Som ordförande i Värmlands Hembygdsförbund är det mig en stor glädje att hälsa deltagarna i årets sommaring välkomna till Värmland. Ni kommer att få möta en hembygdsvård, vars karaktär och omfattning fyller de krav, som hör en folkrörelse till. Vetenskaplig forskning, stringens och klarhet skall förvisso präglade en sann hembygdsvård, men jämsides med detta löper en föreningsverksamhet, som rymmer sång och spel, dans och

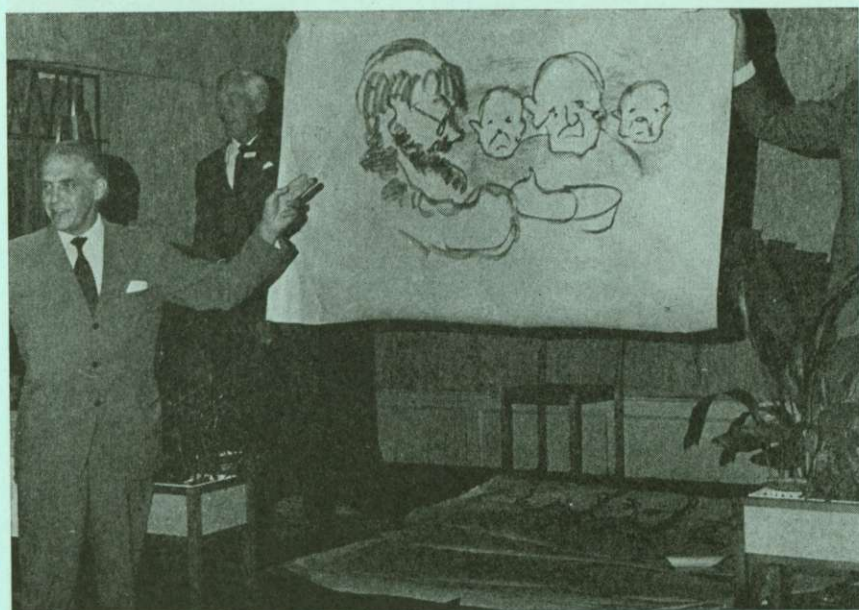

Parken i Rottneros.

allt övrigt, som kännetecknar ett rikt samkvämsliv och som i Värmland mynnar ut i folkfester av hög klass.

Värmland är förvisso inte bara diktens och sagans landskap utan också arbetets och fabrikernas hemvist. Det hade för oss varit intressant att få visa Er något av dagens industriella liv i Värmland, men det faller sig svårt, eftersom Ert besök sammanfaller med industrisemestern. Men tro dock inte, att hjulen alltid står stilla i Värmland. De sjunger sin egen sång, och vi lyssnar gärna därpå.

Vid sidan av några aktiva förenings verksamhet kommer Ni också att få ta del av den landskapsvårdande insats kring Höljes i norra Värmland, i vilken Samfundet för hembygdsvård aktivt medverkat. Att Ni samtidigt får blicka ut över de stora och nu så omdebatterade kalhyggena gör bilden så mycket mer intressant.

Vid förra årets sommarmöte i Kalmar auktionerades Eric Bojs teckningar bort.

Det är min förhoppning, att dagarna i Värmland skall ge Er synpunkter i mångfald, en lyftande samvaro och bli till stimulans i Ert fortsatta arbete för svensk hembygdsvård.

Jag hälsar i denna förvissning Er välkomna till ett minnesrikt sommarmöte i Värmland.

SOMMARMÖTETS PROGRAM

Fredagen den 21 juli

- 09.00 Mötet öppnas i Frimurarlogens högtidssal, Karlstad, med anförande av ordföranden i Värmlands Hembygdsförbund, landshövding Rolf Edberg och ordföranden i Samfundet för hembygdsvård, riksdagsman Ivan Svanström. Fil dr Sigurd Gustavson berättar om Emigrantregistret. Spelmän ur Värmlands Spelmansförbund medverkar.
- 11.00 Öppningslunch i Stadshotellets festsal med Värmlands läns lands-
ting som värd.

- 13.00 Färden går till Ransäter, där Geijersgården visas av statsrådet Lenart Geijer. Middag serveras i lövad loge på hembygdsgården.
- 18.00 Färden går till hembygdsgården Kärnåsen i Norra Råda, där Gunde Johanssons folkspel "Älvdalssagan" framförs i Allan Schulmans regi.

22.00 Åter till Karlstad.

Lördagen den 22 juli

- 08.00 Frukost på Domus restaurang.
- 09.00 En tur till gravfältet vid Hammars gård på Hammarön, där antikvarie Hans Olsson tar emot. Fritidsområdet vari gravfältet ingår ägs av Värmlands Hembygdsförbund och dess tillkomst är inspirerat av Samfundet för hembygdsvård.
- 11.30 Lätt lunch på Folkets Hus i Karlstad.
- 12.30 Färdmålet är Rottnerosparken, Ekeby i Gösta Berlings saga, trädgårdsanläggning och skulpturreservat. I dess kongresshall intas middag kl 15.30.
- 17.00 Resan går västerut över stora höjder till Brunskog, till hembygdsgården Skutbouden, till "Gammelvala", vars öppnande sommarmöte får bevista och ävenså avsmaka dess anrättningar.
- 21.00 Åter hem till Karlstad.

Söndagen den 23 juli

- 08.00 Frukost på Domus restaurang.
- 09.00 Bergslagsturen går österut med första uppehållet i Österviks kapell, som visas av komminister John Engvall som även håller en kort andaktsstund. Efter kyrkkaffet berättar folkskollärare Erik Stenarsson om bildarkivet.
- 13.00 Resan fortsätter österut till Picasomonumentet i Kristinehamn.
- 13.30 Färden ställs mot norr och Bergslagen. Lunch kl 14.30 dels på Hennickehammar, dels på Storhöjden.
- 16.00 Avresa till Persberg och de gamla gruvfälten där.
- 17.30 Resan går över Sunnemo till Ransäter.
- 19.00 Middag på Ransäters hembygds-
gård med dans och underhållning.

Måndagen den 24 juli (Extratur)

- 08.00 Frukost på Domus restaurang.
- 09.00 Resan går längs Klarälven och förbi dess slingrande serpentiner upp till nordligaste delen av Värmland där dammanläggningarna och kraftstationen vid Höljes beses. Under färden kaffepaus på lämplig plats. Lunch serveras kl. 13.00.
- 15.00 Finnkulturen i Värmland representeras av Skräckarberget i Södra Finnskoga, vars hembygdsförening även serverar kaffe och våfflor.
- 16.30 Färden fortsätter söderut och till hotellet i Vitsand, där middagen väntar.
- 19.00 Åter till Karlstad och hem på allvar.

Kostnader m m

Anmälningstiden utgår den 17 juni 1972.

Anmälningsavgiften, 50 kr, erläggs samtidigt med anmälan till SfH (postgiro 81 36 - 4).

Observera att det i år varit omöjligt att inkludera logikostnaderna i det gemensamma priset. Turistbyrån har reserverat det antal rum som beräknas bli erforderligt för sommarmötesdeltagarna. Kostnaden för enkelrum är 31—45 kronor per natt exkl bad, för dubbelrum 45—50 kronor exkl bad. För bad tillkommer extra. Den som önskar ett rum i den lägre pris-klassen bör ange detta på beställningskortet. Tidig anmälan ger största möjlighet till att få önskemålen beträffande logi uppfyllda.

Priset för hela arrangemanget den 21—23 juli (exkl logi) är 195 kr.

Kostnaden för hela arrangemanget med avdrag av anmälningsavgiften uttas per postförskott. Måltidsdryck och serveringsavgift ingår.

För deltagande i utfärden den 24 juli till norra Värmland är kostnaden 75 kr inkl frukost, lunch, eftermiddagskaffe och middag. Kostnader för ytterligare erforderligt logi tillkommer.

Anmälan görs på det speciella anmälningskort som finns inbladat i detta program. Observera att anmälningskortet skall delas på mitten och en del sändas till turistbyrån i Karlstad och en del till Samfundet för hembygdsvård.

Vi upptäcker hembygden den 21 – 25 augusti

En sommarkurs i miljövard och hembygdsvård vid Vara folkhögskola den 21–25 augusti 1972.

Kursavgift 200 kr.

Anmälningsavgiften, 50 kr, erläggs i samband med anmälan till SfH (postgiro 81 36 - 4).

Anmälningstiden utgår den 1 juli.

Kursen anordnas i samarbete med Vara folkhögskola och Studieförbundet Vuxenskolan.

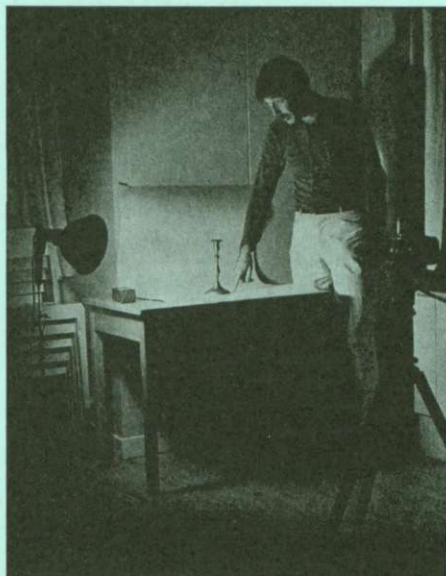
KURSPLAN

Ämne	Tim inkl grupparbete och redovisning
Hembygdsvård — miljövard	1
Hembygdsrörelsens organisation och uppbyggnad	3
Aktiv hembygdsförening	4
Museitjänst, studiebesök i hembygdsgårdar	7
Fotografering	4
Intervjuteknik	4
Hembygdsföreningen och bygdens arkiv	4
Miljövardens organisation	2
Folkbildningen och dess organisation	2
Kulturnämnden och hembygdsrörelsen	3
Studier i Varabygden	1

ÄMNESBESKRIVNING

• Hembygdsvård — miljövard

Kursen "startas" av Samfundets ordförande riksdagsman Ivan Svanström. Han talar bl a om Hembygdsrörelsens betydelse för samhället. Att vårda, vaka över och slå larm. Hembygdsvård är miljövard!

Fotograf Sören Hallgren åskådliggör hur man fotograferar föremål vid förra årets Markarydskurs.

• Hembygdsrörelsens organisation och uppbyggnad

Inledare: Landsantikvarie Erik Hofrén

Grunden för hembygdsrörelserna är den lokala hembygdsföreningen. För denna utförs det fria och frivilliga arbete som är av den största betydelse för hela rörelsen. Hembygdsföreningarna är i sin tur organiserade i länsförbund. I dessa verkar i regel länet eller landskapets landsantikvarie som länets museichef och riksantikvariens representant på länsnivå. Landsantikvarien konsulteras även av de lokala hembygdsföreningarna. En riksorganisation finns även. Om arbete och samarbete inom de olika organisationsenheterna berättas i detta kursavsnitt.

• Aktiv hembygdsförening

Inledare: Kontorsförest Holger Persson-Lilja och studierektor Rune Engström

Hembygdsgården är inte enbart en plats där man förvarar ting från flydda dagar. Till hembygdsgården kommer lärare med sina skolklasser för att få veta mer om bygdens historia. Till hembygdsgården kommer också skaror av turister, nyfikna på vad man har att visa upp inom hembygdsgårdens domäner. Hembygdsgården är också centrum för den forskning som hembygdsföreningens medlemmar ofta utför på frivillig väg. I det arbetet ägnar man sig inte enbart åt jordbruksepoken i bygdens historia. Flitiga amatörforskare är inne i nutid och dokumenterar nuet för framtiden. Det arbete som utförs i hembygdsgården ger underlag för utökad informationsverksamhet. Det ger också upphov till studiecirkelverksamhet.

• Museitjänst, studieresa

Inledare: Antikvarie Nils Fredrik Beerståhl

Hembygdsgården som byggnad är ju bunden till en viss tid. I gården finns väl i regel föremål från en mängd olika tider: från stenåra till föremål från vår tid. Det blir i regel intressantare om man ordnar en utställning där temat är föremålet och inte tiden. Det som saknas — man kan ju inte ha allt — fylls ut med bilder som man lånar från olika håll. När det gäller miljövard kan utställaren också blicka framåt. För att öka intresset för gården och dess samlingar kan man deponera föremål hos skolor, i kommunalhuset eller hos någon av bygdens industrier.

• Fotografering

Inledare: Fotograf Sören Hallgren, Statens Historiska Museum

Övning i konsten att fotografera inomhus och utomhus, föremål, natur och miljö samt dokument.

• Intervjuteknik

Inledare: Fil mag Barbro Lunsje

Vi har nu ett nytt dokumentationsmedium. Vi kan registrera bygdens ljud. Det kan vara ljud av glädje och ljud av sorg —

den sista forsens dån, den sista bryggarkästens klamp genom gatorna, men också det första av allt nytt som händer. Här ges också möjlighet för registrering av människors upplevelser under gångna tider. Här blir det fråga om arkiveringsfrågor, redigerings teknik och givetvis inspelningsteknik.

• Hembygdsföreningen och bygdens arkiv

Inledare: Docent Ingemar Carlsson, Riksarkivet

Riksarkivet ger råd, så att kursdeltagarna i sin tur kan ge råd respektive gripa in. Det gäller gårdsarkiv, företags- och föreningsarkiv.

• Miljövardens organisation

Inledare: Pol mag Rune Kjernald

Miljöplanering skall vara ett medel till att göra det möjligt för nästa generation att kunna leva ett fullvärdigt och meningsfullt liv. Detta innebär att en ny planeringspolitik måste tillgripas som nödvändiggör en omprövning av begreppet lönsamhet. Sambandet mellan människor och andra organismer växlar inte med konjunkturläget. Ekonomi och ekologi trivs inte alltid tillsammans.

• Folkbildningen och dess organisation

Inledare: Rektor Karl Högemark

Alla ideellt arbetande organisationer kommer någon gång i kontakt med det fria och frivilliga folkbildningsarbetet. Genom samverkan med en folkbildningsorganisation är det möjligt att i studiecirkelns form föra ut information om hembygdsrörelsen, dess målsättning och arbetsformer.

• Kulturnämnden och hembygdsrörelsen

Inledare: Kontorsförest Holger Persson-Lilja och kulturnämndens i Vallentuna ordförande Carl-Erik Wikström

En av kulturnämndens uppgifter är att verka inom kulturminnesvården — en uppgift som även den frivilligt verksamma hembygdsrörelsen tagit som sin. Hur fungerar samarbetet? Blir det "kollisioner"?

Arkeologi den 8 – 22 juni 1972

Denna kurs i arkeologi avser att ge en orientering om svensk arkeologisk forskning och aktuell kulturminnesvård samt att ge deltagarna kunskap om grävningsmetodik och utgrävningsarbete. Kursen ingår som en del i ett mera långsiktigt kurs- och utgrävningsprogram, som skall genomföras på Visingsö i samverkan mellan Braheskolan och läns museet i Jönköping. Tidigare har kurser med likartad uppläggning, och med samme kursledare, anordnats vid Braheskolan 1970 och 1971.

Kursen är avsedd för personer som är allmänt intresserade av arkeologi och kulturminnesvård. Inga krav på förkunskaper.

Kursanordnare är Visingsö folkhögskola-Braheskolan i samarbete med läns museet i Jönköping.

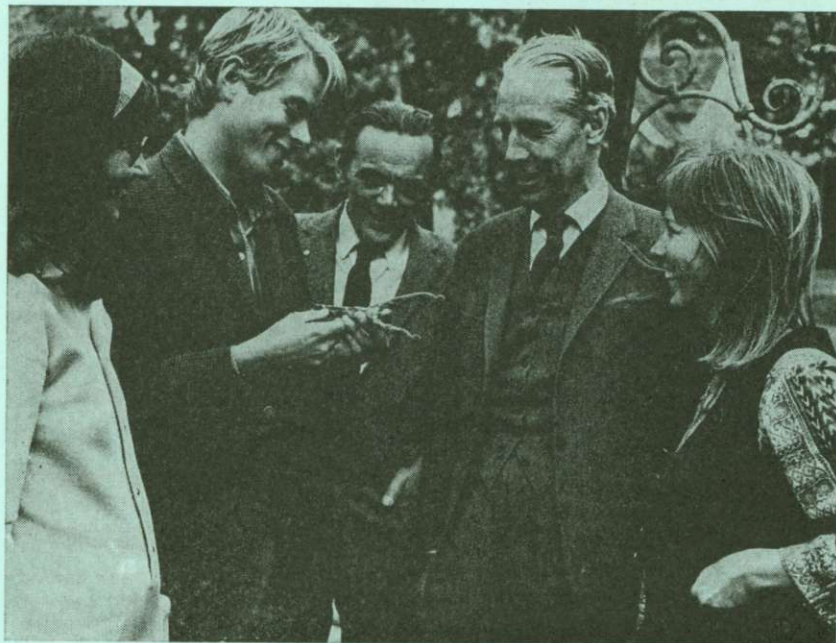
KURSPROGRAM

8–15/6 Utgrävningsarbete

- Rundtur på Visingsö, studium av fornlämningar och andra kulturminnen
- Utgrävningsteknik
- Utgrävning av mindre gravhög, rapportskrivning

16–22/6 Teorikurs

- Arkeologins målsättning
- Genomgång av de förhistoriska perioderna, med föremål och anläggningar
- Dateringsmetoder och hjälpvetenskaper
- Medeltidsarkeologins funktion
- Presentation av Riksantikvarieämbetets, läns museernas och de lokala hembygdsföreningarnas uppgifter
- Redogörelse för akademisk utbildning inom Nordisk Fornkunskap och Medeltidsarkeologi

Från 1971 års arkeologikurs: ledaren Hans Lindberg visar den medeltida sporre man funnit vid Näs.

Vid kursens början kommer vidare grupp- och arbetsuppgifter att presenteras och fastställas. Kursdeltagarna genomför sedan dessa uppgifter under kursens gång och redovisar dem under den senare delen av kursen. Som kursbok användes Mårten Stenberger: Sten, brons, järn. Denna bok ingår i kursavgiften och tillställs kursdeltagarna i samband med antagningen till kursen.

Kursledare

Fil kand Hans Lindberg, Östersund. I övrigt medverkar föreläsare från Jönköpings läns museum. Kursen står under överinseende av landsantikvarie Gunnar Lindqvist, Jönköping.

Kursavgift m m

Priset för kursen är 400 kr, vilket inkluderar

rar helinackordering, visst kursmaterial samt undervisning.

Helinackordering i enkelrum i Braheskolans elevinternat. Frukost, middag, kaffe, kvällsmat.

Kursen börjar torsdagen den 8 juni kl 13.00 (middag serveras kl 12.00) och avslutas torsdagen den 22 juni kl 15.00.

Antalet kursdeltagare är begränsat till ca 20. Eventuellt kan kursdeltagare beredas tillfälle deltaga endast första eller andra kursveckan.

Anmälan, upplysningar

Anmälan helst före 15 maj till Visingsö folkhögskola-Braheskolan, Visingsö, 560 30 Gränna, tel 0390/402 88, eller till Samfundet för hembygdsvård, Mäster Samuelsgatan 3, 111 44 Stockholm.

Framtidsmiljö den 31 juli – 4 augusti

En kurs i miljövård och miljöplanering

Behovet av kunskaper inom miljövårdsområdet ökar ständigt. Inom snart sagt varje yrkeskategori kommer miljövårdsfrågorna in på något sätt. Denna kurs är lämplig för kommuners och företags tjänstemän med miljövärdsproblem bland arbetsuppgifterna.

Kursplanerare och lärare är rektor, fil dr Karl-Gustaf Trotzig och lektor, fil lic Hans Sellstedt. Dessutom kommer gästföreläsare att medverka.

Kursen är förlagd till Vara folkhögskola. Kurstid 31 juli–4 augusti.

I kurspriset ingår litteratur, kostnad för exkursionsresor, laboratoriematerial samt helinackordering i dubbelrum i Vara folkhögskola.

Kostnader

Kursavgift 250 kr.

Sista anmälningssdag den 17 juni 1972.

Anmälningssavgiften, 50 kr, erläggs samtidigt med anmälan till SfH (postgiro

81 36 - 4). Kostnaden för hela arrangementet med avdrag av anmälningssavgiften uttas per postförsäkring.

KURSPLAN

- Litteraturgenomgång. Luft. Vatten. Gifter. Landskapsvård. Lagstiftning.
- Miljöbegreppet. Närmiljö. Yttre miljö. Global miljö.
- Ekologi. Näringskedjor. Näringspyramider.
- Kretsloppen i naturen. Vatten. Kol. Kväve. Fosfor.
- Försök. Syrgasbestämningen, Winkler. Plantonundersökning. Ph-bestämning. Bakteriologisk vattenanalys. Fosforbestämning. Gasspåring. Bullermätning.
- Vattenvård. Vattenförsörjning. Sjöarnas igenväxning.
- Oljeskador. Load on top systemet.
- Biocidproblemet. Gifternas anrikning. Förgiftning av växt- och djurcellen. Varför behövs växt- och djurgifter.
- Mark- och landskapsvård.
- Riks- och lokalplanering.
- Naturvårdens organisation i Sverige. Naturvårdslagen.

Dokumentation av nuet

Leksand 2–7 juli

Hampnäs 10–14 juli

Inventering — samordnad dokumentation

Organiserad samordnad dokumentation är betydelsefull för en bygd. Sådant arbete förekommer redan nu, men i SfH:s målsättning ingår att man genom en viss systematisering skall göra materialet tillgängligt för allmänheten och få en förvaringsplats för det i kommunens arkiv. Dokumentationen avses ske med kamera, bandspelare och penna.

I "Dokumentation av nuet" kan alla delta. Det är önskvärt att föreningarna i en kommun satsar på projektet och utser en eller två personer som specialintresserar sig för detta arbete. Inom skolan (Fritt valt arbete) bedrivs motsvarande verksamhet. Deltagare i studiecirkel i hembygdsvård har här ett nytt verksamhetsfält.

Avsikten är att man i första hand skall dokumentera livet i dagens samhälle. I samband med något speciellt projekt kan det givetvis vara aktuellt att gå längre tillbaka i tiden och lyssna till de äldres berättelser. Bl a kan man göra intressanta jämförelser mellan dessa och berättelser från dagens samhälle. Dokumentationsarbetet behöver inte nödvändigtvis pågå kontinuerligt. Man kan komma överens inom en kommun om en dokumentationsdag, en dokumentationsvecka, ett dokumentationsår etc.

Dokumentationen bör bli ett system för att både rädda och ordna all den information som finns att söka fram eller som strömmar över oss i dagens samhälle.

Samfundet för hembygdsvård inbjuder nu intresserade att samlas i Leksand respektive Hampnäs för att få undervisning i dokumentation och få vara med och diskutera hur man dokumenterar nuet.

KURSPLAN

Ämne	Tim inkl grupparbete och redovisning
Arkivvård	5
Intervjuteknik	6
Fotografisk dokumentation	6
Studiebesök	5
Kulturaktiviteter	8
Studiecirkelmetodik	2
En hembygdsförenings arbetsuppgifter	3

I kursen ingår följande ämnesavsnitt: Arkivvård. Intervjuteknik. Fotografisk dokumentation. Studiecirkelmetodik

Bl a deltar följande föreläsare: professor Folke Hedblom, stadsarkivarie Bror-Erik Ohlsson, konsult Bengt Berling, studierektor Allan Sundqvist.

Kurserna anordnas under följande tider: Vid folkhögskolan i Leksand den 2/7–7/7 1972.

Vid folkhögskolan i Hampnäs, Själevad den 10/7–14/7 1972.

Kostnader

Kostnaden för deltagande är 275 kr inkl kost och logi samt studiematerial.

Resekostnader från hemorten till resp kursplats tillkommer.

Sista anmälningsdag är 17 juni 1972.

Studieresa till Holland, september 1972

Det förekommer då och då att våra medlemmar frågar efter någon längre resa under vilken man i något annat land kan studera motsvarigheter till det arbete vi utför inom hembygdsrörelsen. I samarbete med Reso har vi utarbetat en plan för en bussresa till Holland 9–17 september. Enligt planerna åker vi från Stockholm med buss den 9 september med möjlighet att ta upp deltagare under färden mot Helsingborg. Bussen medföljer under hela resan.

Anmälan bör göras snarast möjligt till Samfundet för hembygdsvård på bifogat anmälningskort.

Sista anmälningsdag den 1 juli 1972.

Anmälningsavgift 50 kr.

PROGRAM

Dag 1 lördag

Avresa med buss från Stockholm på morgonen till Helsingborg.

20.30 Avresa från Helsingborg med Trave Line. Inkvartering i dubbelhytter.

Dag 2 söndag

07.00 Ankomst Travemünde.

Vidarefärd till Amsterdam med ankomst på eftermiddagen. Lunch under vägen.

Dag 3 måndag

ca 09.00 guidad stadsrundtur i Amsterdam, särskild vikt vid stadens arkitektur, kanaltur med båt och besök vid ett diamantsliperi.

Lunch i centrum.

Besök på moderna Amsterdam—"Gullkusten" och Bijlmermeer Informationscentrum.

Tillbaka till Amsterdam för middag och övernattningsnatt.

Dag 4 tisdag

ca 08.30 avresa med guide till Zuidelijk och Oostelijk Flevoland, besök i torrläggningstutställningen i Lelystad.

Tillbaka till Amsterdam.

Eftermiddagen fri för shopping.

Middag och övernattningsnatt i Amsterdam.

Dag 5 onsdag

Tidig avresa: "Grand Holland Tour". Första uppehållet vid blomsterauktionen i Aalsmeer.

Sedan till Haag, med besök i miniatyrstaden Madurodam.

Sightseeing längs Nordsjö-kusten och Scheveningen.

Lunch på vägen.

Vidare till Delft, med besök i porslinsfabriken.

Sedan till Rotterdam, båttur i hamnanläggningarna.

Middag och övernattningsnatt i Rotterdam.

Dag 6 torsdag

Avresa mot Eindhoven, där Philipskoncernens elektronikutställning besöks.

Lunch på Evoluon.

Vidare till Arnhem.

Middag och övernattningsnatt i Arnhem.

Dag 7 fredag

Rundtur i Arnhem. Besök i det berömda Friluftsmuseet och Safariparken.

Sedan till Kröller-Müller museet (van Gogh).

Dag 8 lördag

Efter lunch avresa från Arnhem.

22.15 Avresa från Travemünde med Trave Line. Inkvartering i dubbelhytter.

Dag 9 söndag

09.00 Ankomst Helsingborg.

Vidarefärd till Stockholm.

Pris: 950 kr per person.

Priset inkluderar:

- Helturistbuss för resa enligt program
- Båttur Helsingborg—Travemünde t/r inkl 2-bäddshytter
- 6 övernattningsnätter enligt program i dubbelrum med dusch
- Helpension från lunch dag 2 till lunch dag 8
- Svensktalande guide under rundresan i Holland
- Entréavgifter till de i programmet nämnda evenemangen.

Livsmiljö åt envar

Samfundet för Hembygdsvård

Får jag plocka några blommor

Ännu finns de kvar — markens vilda blommor. — Ännu har inte människan med sin giftspridning och sin "rationalisering" lyckats helt utrota dem.

Låt oss dröja något inför de vilda blomstrens skönhet och sega livsvilja — innan det kanske är för sent!

Alla känner väl igen styvmorsviolen, som blommor på torra soliga backar. Som den folkkära blomma styvmorsviolen är har den flera namn, vanligtvis syftande på blomkronans färger: natt och dag, sol och måne, trefaldighetsblomma och, speciellt här i Halland, skatblomma. Enligt sägnen kommer namnet styvmorsviol av kronbladens och foderbladens förhållande till varandra: det nedre kronbladet, styvmodern, sitter på två stolar (=foderbladen). Sidobladen, de egna barnen, har var sin stol. Och de två översta bladen, styvbarnen, får sitta på samma stol.

Maskrosen har liksom många andra växter spelat en viss roll inom medicinen och ansetts kunna bota framförallt magsjukdomar. Den har över huvud taget i förfluten tid betraktats som en mycket användbar nyttoväxt, har ätits som sallad och kål och under forna krisår tacksamt om än nödvunget accepterats som kaffesurrogat.

En vandring i sommarhagen bland blommor och fågelsång ger många sinnesförnimmelser för syn, lukt, hörsel. Gulmåran med den syrliga, pockande doften breder ut sig på dikeslätten. Den har också kallats Jungfru Marie sänghalm. Med denna ört bäddades den heliga jungfruns säng och

med den bäddade hon också åt barnet i krubban, vilket man kan se bl a på gamla målningar av Rafael. Folkmedicinskt har gulmåran givetvis också spelat en roll och ansetts kunna bota lungsot. Om den numera spelat ut sin roll i detta avseende, så har den dock en annan nyttoegenskap kvar: det lär gå fint att med gulmåra färga gult, rött eller smaragdönt.

Ser man som ofta är fallet blåklocka, gulmåra och tex smörblomma växa tillsammans, så inser man hur finstämda de svenska färgerna är. Naturen begår aldrig några "fel" i sin färgsammansättning. Allt är en harmoni, som innesluter både skönhet och ändamålsenlighet.

Den lilla ärenpris, veronican, också kallad te-ärenpris, har ansetts vara

mycket hälsobringande. Sitt namn veronica, som betyder makalös, har den fått just för sin nyttighets skull. En kung blev en gång av en högättad dam, som älskade kungen, botad från en svår sjukdom med pulver av veronica. I sin tacksamhet döpte då kungen den mirakulösa växten till ära och pris, förtäljer legenden. Linné säger att en del arter av ärenpris förr använts som tesurrogat. Därav skulle alltså namnet te-ärenpris ha uppkommit.

När sommaren börjar gå in i sin mest intensiva period, finner vi *Epilobium*, mjölkörten, som en exponent för livsglädje och färgprakt. Dess purpurfärgade spira lyser mot oss från stenrös, vägkanter och kalhuggna skogspartier. Den står för en väsentlig del av vår svala Nords färgsensations och festivitas.

En annan av försommarens mest karakteristiska växter är hundlokan eller hundkäxet. Man ser de vita, parasolliknande blomkronorna vaka över allt och inrama åkerfälten med sin ljusa frodighet. De är generositetens sinnebild och när de tusentals små vita blommorna snöar ner på marken är det inte kyla man tänker på utan värme och tillförsikt.

Ibland har man i vår vilda flora velat se en spegling av det nordiska folklynnnet. Till dessa symboliska blomster bör väl då främst räknas den vilda rosen, nyponrosen, som blommar allmänt vid midsommartid. Om dess apparition stämmer med svenskens nuvarande kynne må vara osagt. Men dess enkla, ljusröda blomma utstrålar en äkthet, ett behag och en inre rikedom, som man önskar kunde vara prototypen även för den lilla människan.

Annie Holmqvist

Naturvårdsverket undersöker

En undersökning om hur orienterare och friluftsmänniskor påverkar djur- och växtlivet i naturen, är ett av de utvecklingsprojekt inom idrotts- och friluftsområdet som naturvårdsverket sätter igång det här budgetåret.

Varje år startar man ett tiotal undersökningar och i år satsar man 1 miljon kronor för utredningsarbeten.

Undersökningar av tempererade friluftsbad, uppvärmning av fjällstugor och utmärkning av småbåtsleder är andra projekt som får pengar.

Orienteringsundersökningen ska ta reda på hur stora orienteringstävlingar inverkar på växt- och djurlivet. Undersökningen ska göras i tre etapper. I den första ska man märka ut de platser i landet, där växt- och djurlivet är speciellt känsligt för tex orienteringstävlingar. På så sätt hoppas man att genom en frivillig överenskommelse med orienteringsarrangörerna undanta de känsliga områdena från stortävlingar. Totalt är det en mycket liten yta som berörs.

I nästa etapp ska man undersöka områden som redan haft stortävlingar. Man tänker intervjua markägare och jägare och höra om de märkt några skillnader i markerna — före och efter tävlingarna. Dessutom ska man göra jämförelser med områden, där man inte tävlat.

Slutligen ska man tillsammans med orienteringsarrangörerna göra undersökningar under själva tävlingarna och följa upp eventuella förändringar i naturen.

Från läsekretsen

"Öbergssamlingarna"

utgör ett unikt och sällsynt inslag i vår hembygdsvård, berättas från Stora Skedvi hembygdsförening. En skedvison, C W:m Öberg, född 1856, blev sjöman och hamnade på öarna i Söderhavet (Fidjiöarna). Han blev något av en hövding där. Enligt efterlämnade dagböcker längtade han alltid hem. Han gjorde några resor hem och fraktade på resorna med sig söderhavsaker, spjut, totempålar, dansmasker, enkla redskap etc. Han gav bort spjut, bågar m m till vänner, men det mesta skänkte han till hembygdsföreningen. Samlingen, varav det lär finnas endast tre till liknande i Sverige, besöktes 1970 av museiintendent Bengt Danielsson, som var imponerad av samlingen och att den kunnat hemförslas av en ensam man. Vissa saker, som dansmasker, lär det nu inte gå att få tag i.

Kyrkhelg i bonnstan

Studieförbundet Vuxenskolan och Skellefteå Museum anordnar 1—2 juli 1972 "Kyrkhelg i bonnstan", ett försök till "folkfest" grundad på tradition, som med stor framgång gick av stapeln första gången i juli 1971.

Servering (smörgås med gravad lax t ex) olika slags musikalisk underhållning (folkmusik, visor m m), tablåer, dragkamp med snusdosor, rundturer med häst och båt.

Museet har öppet hus och marknad i kyrkstaden (bonnstan) där man kan köpa saltströmming, böckling, bröd, textilier och traditionell hemsöjd i näver, rot och trä m m.

Med intresse

har jag följt frågan om en nyorganisation inom hembygdsrörelsen, skriver Sture Gunnarsson från Bolmsö Hembygdsförening. Många föreningar kommer helt säkert att emotse densamma med stor välvilja. Glädjande är också att man nu tycks vara inne på den vägen med en samplanering också med de förut — eller rättare sagt nuvarande regionala hembygdsförbunden.

En starkare huvudorganisation för hembygdsrörelsen skulle utan tvekan innebära ett bättre stöd för de lokala föreningarna än vad som nu många gånger är fallet.

Tidningen Bygd och Natur skulle genom bättre propaganda inom de enskilda föreningarna kunna få en mångdubbelt större upplaga. Idealet vore om antalet nummer per år kunde ökas något, utan att priset blev för högt. Kanske detta kunde uppnås genom större prenumerantstock. Lokala notiser om de aktiva föreningarnas verksamhet kanske också skulle verka stimulerande. De kunde fördelas under respektive län för att lättare återfinnas bland läsarna.

En riksorganisation skulle också kunna ha möjlighet att hjälpa den enskilda föreningen inte bara med råd och upplysningar utan även genom att tillhandahålla arbetsmaterial, tex studieplaner för hembygdsforskning, blanketter och arkiveringshjälpmedel, bandspelare, foto- och filmmaterial m m.

Hoppas få återkomma till dessa problem vid ett senare tillfälle och önskar samtidigt att SfH:s planer kan förverkligas och verka till framgång för hembygdsrörelsen.

Hembygdsförbund / Hembygdsföreningar / Länsmuseer

Följande skrifter gällande 1972 har insänts till Samfundet:

- Hembygden 1972 årsbok för Dalslands Fornminnes- och hembygdsförbund i Vänersborg ägnas till stor del industriminnen med en inledande uppsats av Marie Nisser. Om forntida järnhantering berättar Ingegerd Särllvik och om gamla dalsländska silver- och kopparverk Anders Edestam. Uno Fransson skriver om Dalslands industri efter 1870, Kristina Rosell-Åström om spiksmeder och spiksmide i Bäckefors, Christian Aarsrud om skifferbrott och skifferbrytning i Dalsland, Gunnar Petersson om Stora Strands gruvor — några minnen, Per Hultkvist om Dalsland i Ferdinand och Anna Bobergs ögon och Erik Wegraeus och Erik Björnånger om Dalslands industrimiljö — en bildkavalkad.

- Årsboken för Norrbottens museum/ Norrbottens läns hembygdsförbund innehåller bl a "12 000 dokument — en bildsvit", "Gäddviks by", "Något om laxfisket i Gäddvik", "En norrbottning vid 1834—35 års riksdag", "En resa till Tornedalen", "En 180 år gammal skrivbordsprodukt", "Byabönen", "Folkrorelsernas arkiv i Norrbotten".

- I årsboken för mellersta Hallands hembygdsrets ställs frågan: "Skall vi blåsa på?" Man konstaterar att det vid hembygdsretsens styrelsemöten ofta förekommer livliga debatter. Att det utan tvivel även diskuteras ganska flitigt på de lokala hembygdsföreningarnas styrelsesammanträden. Och ändå...

"Är idédebatten verkligen vad den borde vara i våra hembygdsföreningar och i vår krets? Handen på hjärtat medkämpar: Är det möjligen så att vår debatt alltför ofta inskränker sig till ett resonemang om hur vi skall ordna takhalm till gammelstugan, skvaltan eller bastan?"

De flesta hembygdsföreningarna i vår krets har bildats kring en viss idé. Det kan vara bevarandet av en byggnad eller en samling, vårdandet av ett kulturhistoriskt minnesmärke, uppbyggandet av ett sockenarkiv eller utgivandet av en minnesbok om den förgångna kommunen osv. Alltsammans säkerligen angeläget och väl värt att samlas omkring. När det gäller mängden av grundidéer och aktiviteter ger ett studium av årskrönikorna i Hallandsbygd ett gott bevis för vår hembygdsrörelses imponerande bredd."

Samme författare — Frithiof Bengtsson — fortsätter på ett annat ställe:

"När föreningens eldsjäl och drivande kraft har fått sin speciella käpphäst väl installerad, och det endast gäller att få fram den dagliga lilla hötappen. Då är det fara på färde.

Vill man sedan tänka ännu längre fram, ligger det nära till hands, att tanken snuddar vid den dag, när de sista bränderna i eldsjelen falnat. Då kan det vara för sent att blåsa gnistor.

Summan av detta resonemang skulle alltså vara: det kan innebära en stor fara för vår hembygdsrörelse, om verksamheten stagnerar på grund av att det,

som skall göras är gjort. Det är därför vi måste låta idédebatten leva upp och leva vidare i föreningen och i vår hembygdsrets.

— — —
Tiden vi lever i rullar undan i en alltmer frenetisk takt. Om vår grundidé råkar vara att samla på det, som är gammalt, märker vi snart, att vi måste komma ihåg även gårdagen. Snart är den lika långt borta som gråskymda

1800-talsdagar. Men tillåt mig en fråga: Varför skulle inte hembygdsrörelsen ha anledning att leva i den dag som i dag är? I nuet."

- Norrbottens museum har utgivit en liten skrift "Från skolkåtor och renfjäll". Nomadlärarinnan Terese Torgrim berättar om sitt arbete bland samerna. I samma skrift berättar Johan Turi minnen från Torne träsk. Bo Lundmark har sammanställt boken.

Kulturafton hos invandrare

Hembygdsföreningen kan bli ett värdefullt instrument för ett opåverkat trivselskapande i en bygd med inslag av invandrare. Genom ett förtroendefullt utbyte av tankar kring byggnader, kläder och bruksföremål i Sverige och invandrarnas hemländer, liksom om musik, litteratur etc bör man kunna finna motiv för en fortsatt samvaro.

I Stockholm prövades idén hos Invandrarnas Kulturcentrum. Ulla Värnäs berättade om folkdräkter, Axel Myrman och Sivert Hellberg spelade svensk folkmusik. Från invandrarna deltog bl a Lajos Szecsi, Ungern, Helena Nilus från Finland och Gladys Backley från England.

Pressgrannar

I nr 1 av Aktuellt från Statens Planverk kan man bl a ta del av Planverkets synpunkter på saneringsutredningens betänkande. Man är från Planverkets sida kritisk när det gäller utredningens målsättningsdiskussion; utredningen betonar bl a vikten av en allsidig hushållssammansättning men vi har inga slutsatser av erfarenheten av 50- och 60-talens sanering, som snarast bidragit till en ökad kategorisering.

Man konstaterar att sanering ofta medfört försämrade sociala villkor för dem som bor sämst, men vi diskuterar inte hur saneringen kan anpassas till de boendes behov, utan menar att problemet bör lösas med evakueringsåtgärder och program för social omsorg. Planverket kritiserar även utredningen för bristfällig behandling av den yttre miljön och de byggnadstekniska spörsmålen.

I övrigt finner Planverket att utredningen presenterat förslag till lösningar som i stor utsträckning bör kunna ligga till grund för omedelbar sakbehandling, bl a förslagen om upprättande av kommunala bostadssaneringsprogram och om förstärkning av kommunernas markpolitiska hjälpmedel.

Meddelande från riksantikvarieämbetet

Av meddelanden från riksantikvarieämbetet har nr 1:1972 anlänt. Där berättas om landsantikvarieorganisationernas samarbetsråds årsmöte på Gotland den 15 och 16 september 1971.

I en uppsats berättar landsantikvarien i Jönköpings län, Gunnar Lindqvist om "Länsmuseer i arbete".

I ett avsnitt säger han: "I motsats till övriga länsinstitutioner, länsteater, länsbibliotek, regionmusik, har länsmuseet genom hembygdsrörelsen en ideell förankring som ger den en särställning. Det är i fortsättningen av största vikt att denna folkrörelse känner sin replipunkt i länsmuseet, att dess stora opinionspåverkande möjligheter tas till vara och att lekmännen får möjligheter att inom länsmuseets ram göra sin talan hörd. Inte minst måste i dagens läge med den aktivering som skett inom hembygdsrörelsen det kännas angeläget att samhörigheten mellan kulturminnesvård och hembygdsrörelse betonas och knyts fastare.

Inom Jönköpings län har vi förmånen att ha ett av de starkaste hembygdsförbunden i landet. Med 106 hembygdsföreningar, två nya i år, och ca 15 000 medlemmar ger det en stabilitet åt förbundet och länsmuseets handlande. Därför är det en viktig tanke som framkastats om en fastare organisation inom hembygdsrörelsen med ett riksförbund, som kan vara remissorgan och utveckla på folkbildningssektorn ett fruktbarande programarbete, att hjälpa till att samla upp de strömningar inom hembygdsrörelsen, där närmiljöproblem fått en allt större betydelse för människorna. Hembygdsrörelsen och vårdandet av kulturmiljön utgör en enhet. Det är väsentligt att detta framgår av länsmuseets och kulturminnesvårdens framtida organisation."

Dokumentation

Sedan några år arbetar man i Strängnäs metodiskt med att bevara röster och miljöer till kommande tider. Civil-

ingenjör Arne Lundh i Strängnäs är en av bevararna. Vid SfH:s Markarydskurs i somras gav han prov på den produktion som nu finns. Bandföreläsningar med ljusbilder och bandintervjuer finns i Strängnäs Kommunbibliotek. De kan lånas genom det lokala bibliotekets förmedling (ej direkt). Följande finns nu:

Bandföreläsningar med ljusbilder 5×5

Ninni Huldt: Flickskola och småstadsliv; Maria Stade: Barn i biskopsgården; Uno Stallarholm som hembygdsskildrare; Klaus Printz: En herrgård räddas (Stora Lundby); Anders Sand: Pensionären blev konstnär; Benninge, skolan i hemmets tjänst; David Allde: Potatisbönderna i Strängnäs.

Bandintervjuer (utan bilder) separata inspelningar

Ninni Huldt: Strängnäs Flickskola; Maria Stade: Barn i biskopsgården; Erik Sand: Anders Sand berättar (folkskola och liv på Tosterön); Benninge: lantshushållsskola 1908—1970 (intervjuer med f d lärare och elever); David Allde: Potatisbönderna i Strängnäs; Erik Albert Karlsson: Slottsbetjänt och sadelmakare; Runar Elgfelt: Minnen från Mälarstranden; Lasse Söderlund: sjunger och berättar.

Byggnadsnämnden och samhällsplaneringen

I Byggnadsnämnden och samhällsplaneringen (LTs förlag 1972, hft ca-pris inkl moms 14 kr) granskas förutsättningarna för ett effektivt planerande av samhällsbyggandet. Bakgrunden till vår samhällsutveckling kommenteras och

beslutsnivåerna beskrivs. Författaren redogör för den statliga långtidsplaneringen och de kommunala planmedlen och informerar om de nya former av samhällsplanering som tillkommit under senare år. Kommunal markpolitik, Medborgarinsyn, Från generalplan till färdigt hus är andra rubriker i boken, som avslutas med ett kapitel där behovet av en ny samhällsplanering diskuteras.

Författare är byggnadsrådet Harry Törnquist, verksam på Byggnadsstyrelsen och väl insatt i frågor som rör byggnads- och samhällsplanering.

Byggnadsnämnden och samhällsplaneringen ingår i serien Vi och vår kommun och vänder sig i första hand till nyvalda eller blivande kommunala förtroendemän, men är lämplig för alla som vill informera sig om hur planeringen av vårt samhälle går till. Serien består av 9 häften och har utarbetats för att passa dels i studiecirkel, dels för enskilda studerande.

Under vintern

har en grupp medlemmar i Norrsunda hembygdsförening studerat "Vi upptäcker hembygden". Bilden är tagen i Norrsunda hembygdsgård som var cirkelns samlingsplats.

Kan man samla vägmärken?

Är man arbetschef vid ett gatukontor, så faller det sig rent av naturligt. För Enar Wiklund vid Karlstad kommuns gatukontor är det en mångårig vurm.

Men vägmärkena är inga vanliga hastighetsskyltar. Vad han samlar är kulturhistoriska märken så långt tillbaka i tiden som till 800-talet. Dvs han

vårdar minnesstenarna, milstolparna och vilostenarna och samlar samtidigt på alla anteckningar han kan göra kring märkena, skisserna han förfärdigar och alla historiska data han kan samla in.

Som gatuchef har han stora möjligheter att påverka sådana beslut som skulle kunna innebära en fara för en gränsten eller ett liknande minnesmärke. Men kan i längden verkligen

dess minnesmärken stå emot alla expanderande vägbyggen?

— Nej, det tror jag knappast, säger Enar Wiklund. Men det är lättare att få de efterkommande att inse att dessa milstolpar, gränstenar och vad det är verkligen är av kulturhistoriskt intresse om man som jag sköter dem väl. En restaurerad sten visar ju att någon verkligen brytt sig om den. Då kanske man tänker efter både en och två gånger innan man raserar den. Jag är rädd om mina stenar och så länge jag kan vara med om att bestämma, ska jag se till att de inte blir några trappor till sommarstugor.

Sommarens kurser och konferenser presenteras på sid 17—28. Flertalet av kurserna anordnas i samverkan med Studieförbundet Vuxenskolan. Anmälningssblankett medföljer detta nummer av Bygd och Natur.

Bli medlem i SfH!

Det förhållandet att man är medlem i en lokal hembygdsförening behöver inte innebära att man skall avstå från medlemskap i Samfundet för hembygdsvård — riksorganisationen.

Årsavgiften är 20 kr.

De medlemsavgifter som flyter in till Samfundet för hembygdsvård används — utöver till kostnader för årsbok och tidskrift — till gemensamt arbete för den samlade hembygdsrörelsen.

Den som är medlem i en hembygdsförening kan prenumerera på riksorganisationens tidskrift, Bygd och Natur. Den kostar 6 kr per helår.

Aktiviteter inom hembygdsföreningarna

Hembygdsför/hembygdsgård	Kontaktman	Visning	Specialarrangemang
Ankarsums hembygdsförening	Gustaf Carlsson, ordf Axhultsvägen 1 A, 590 90 Ankarsum Adjunkt Göran Aberg	Maj—september Varje sönd- och helgdag kl 14.00—15.00 Efter överenskommelse Åke Salinder 036/724 47 Gunnar Ekholtz 036/721 96	Utsällning av fotografier och tidskrift. 25-årsjubileum i november 1972. Servering lördagskvällen juni—augusti i samband med helgmarksringning i Bankeryds kyrka.
Bankeryds hembygdsförening, 560 23 Bankeryd Hembygdsgården Bankeryd (bl a kaplansboställe från 1700-talet, fattigstuga från 1700-talet, smedja med smidesutrustning)			Servering och vid vissa tillfällen musikunderhållning. Utsällning av bl a emballageglas och verktyg från fd Sunds och senare Ångs Glasbruk, nedlagt 1928. 6/8 sommarfest. Kortege utgår från antingen Bankeryds kyrka eller Käleryds by till hembygdsgården. I kortegen ingår gamla hästfordon, ibland också oxspann, folk i gamla dräkter och hembygdsdräkter, musik i täten. Vid festen visas hur man förr brände tjära i primitiva stenugnar. Teateruppträdanden. Musikunderhållning. Servering.
Bankeryds Hembygdsförening Nytorp, Erikstorp 571 00 Nässjö		Första söndagen i maj, juni, juli, augusti, september och oktober kl 13.00—17.00	
Bengtstorfströms Formminnes- och Hembygdsförening	Inga-Britt Karlsson	Kl 10.00—16.00 Kaffestugan hålls öppen juni—augusti kl 9.00—22.00	10/6 Auktion 18/6 Hembygdspelet "I markerna". 23/6 Midsommarfirande Juli, onsdagar kl 19.00, undervisning i gammeldans. 29/7—30/7 Hantverksdagar
Bjuråkers hembygdsförening med Bjuråkers Forngård Kyrkbyn, 820 62 Bjuråker	Hem äg Edvin Jansson	-24/6—15/8 kl 12.00—18.00	16/7 Folkdansen i samarbete med Svenska Ungdomsringens hängsingledistrikt.

Hembygdsför/hembygdsgård	Kontaktman	Visning	Specialarrangemang
Boda Hembygdsförening	Folke Dahl, ordf 790 61 Boda kyrkby	Hembygdsgården används som vandrarhem 15/6—15/8	23/6 Sommarfest "Bodadagen" och "Musik vid Sil- jan".
Bollnäs hembygdsförening med Kämpens hembygdsgård	Oscar Björkman Västergatan 9, 821 00 Bollnäs	Kl 13.00—15.00	Hemslöjdsutställning, konstutställ- ning, kyrkkaffe.
Bolmsö Hembygdsförening Bolmsö, 341 00 Ljungby	Sture Gunnarsson, ordf Bolmsö, 341 00 Ljungby	Efter överenskommelse	23/6 lekar kring majstången i hem- bygdsparken. Servering. Gammel- dans i bygdegården. Slättergille i hembygdsparken i mitten av juli. 30/7 hembygdsfest i hembygdsparken.
Ekeby Hembygdsförening Hembygdsgården "Boden"	Lars Andersson Ekeby, 595 00 Mjölby	Efter överenskommelse	23/6 Midsommarfest
Elfdalens Hembygdsförening	Expedition Slöjdstugan Rots Skans, Box 26, 790 82 Älvdalen 2 0251/111 75	15/6—15/8 I övrigt efter överens- kommelse	18/6 Skansfest; Hembygdens dag. 23/6 Midsommarfest 3/7, 10/7, 17/7, 24/7, 31/7 Bygde- aftnar. 23/7 Hantverksdag 2/12—3/12 Julmarknad
Emmaboda Hembygdsförening	Hjalmar Johansson Storgatan 26, Emmaboda	—	Midsommarfest 23/6
Gällaryds Hembygdsförening 330 15 Bor Hembygdsförening och hembygds- gård i en gammal prästgårdsbygg- nad, dessutom en mindre stuga ca 1 km därifrån.	Erik Hallberg Strandhem, 330 15 Bor Allan Gillberg Gölsebo, 330 15 Bor	Efter överenskommelse	18/6 Sommarfest I hembygdsgården finns en del äldre inventarier samlade i övre våningen och i en loftbod intill huvudbyggnaden. Såväl hembygds- gården som stugan är möblerade.
Hammarö hembygdsförening Hammarö hembygdsgård	Roy Olsson Parkvägen 17 663 00 Skoghall Carl Aronson, Villa Björknäs 660 70 Hammarö	Tid ej fastställd pga pågående inventering	13/8 Sommarfest kl 15.00

Hembygdsför/hembygdsgård	Kontaktman	Visning	Specialarrangemang
Haverö Hembygdsförening och hembygdsgård, Sättervallen, 840 23 Östavall	Grels Ericson, ordf By Pl 1144, 840 22 Alby	Efter överenskommelse	23/6 fest för barn och ungdom med dans och lekar kring lövad stång. 9/7 sommarfest kl 15.00. Vid hembygdsgården finns vand- rarhem ordnat av STF, 14 bäddar, öppet 15/6—15/8. Kaffe och smör- gåsar serveras.
Helsingborgs museum: Fredriksdals friluftsmuseum	Intendent Margareta Hansson	1/5—31/8 kl 10.00—18.00	Midsommarafon, midsommardagen dans kring midsommarstången.
Hille Hembygdsgård	Sven Rosenqvist, ordf Trödje 685, 803 86 Gävle	—	18/6 sommarfest
Hovs hembygdsförening	Nils Stefansson Svenstorp, 260 93 Torekov	Efter överenskommelse	Midsommar firas med dans och lekar kring majstång samt med- verkan av Bjäre hembygdskör. 3 friluftsgudstjänster hålls under sommaren.
Hults hembygdsförening, Engströmshuset, Hult, Eksjö	Alvar Bredskog Albert Engströms väg 24 Hult, Eksjö, 0381/300 77	15/5—31/8 kl 9.00—18.00	Albert Engström-spel uppförs: 11/6 "Husförhöret" 24/6 "Fattigstugan" 2/7 "Johannes" 30/7 "Nödåret" 13/8 "Prästgården"
Hönö Hembygdsförening Heinögården, 430 91 Hönö	Gottfrid Börjesson tel 78 11 73 Verner Carlsson tel 78 01 57	1/7—12/8 Lördagar kl 18.00—20.00	—
Jönköpings läns museum, Box 2133, Museigatan, 550 02 Jönköping	—	Månd—fred kl 11.00— 16.00, lörd kl 11.00— 15.00, tisd och torsd även kl 16.00—21.00, sönd kl 13.00—17.00	—
Jönköpings läns hembygdsläns förbunds friluftsmuseum, Jönköping	—	1/6—31/8 samt sönd i sep— tember, vard (utom månd) kl 11.00—16.00, sönd kl 13.00—17.00	—

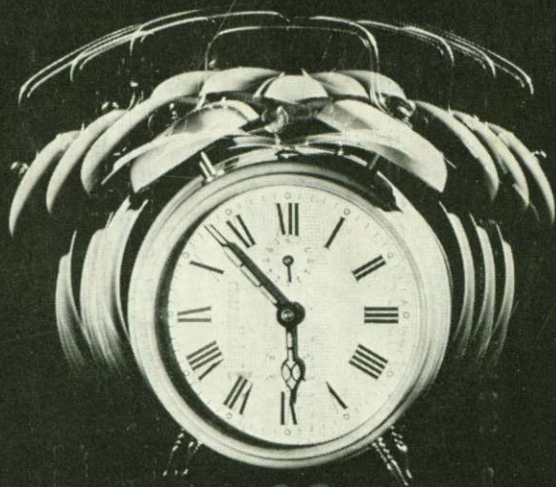
Hembygdsför/hembygdsgård	Kontaktman	Visning	Specialarrangemang
Kinna Hembygdsförening Box 104, 511 01 Kinna 1	Knut Ivarsson 0320/107 57	Maj, juni, augusti och september söndagar kl 14.00—17.00. Andra tider efter överenskommelse.	27/5 Folkdansträff, hembygdsparken, Marieberg. 23/6 midsommarfest, hembygdsparken, Marieberg. 10/9 Hembygdens dag.
Lenhovda Hembygdsförening Köpmangatan 14, 360 73 Lenhovda Gravfält och hembygdsgård	—	Efter överenskommelse 0474/200 77	11/6 Torparfest (Lions Club).
Lerbäcks Hembygdsförening	Erik Engdahl, ordf Joxtorp, 690 45 Åsbro Ruben Carlsson Falla, 690 45 Åsbro	Efter överenskommelse	23/6 kl 19.00 midsommarfirande vid hembygdsgården. 6/8 kl 14.00 Hembygdens dag vid hembygdsgården. Nubbsmide, spinning, kärning av smör m m från Lerbäcks gamla tid. Fotoutställning från nedlagda industrier, masugnar, skolor m m.
Linderås hembygdsförening 570 50 Gripenberg	Sven Claesson Ängarp, 570 50 Gripenberg	Efter överenskommelse 0140/500 32	24/6 Högmässa i parken. Gamla arbeten utförs i gården.
Långaryds Norra Hembygdsförening Pl 88, Långaryd	—	Efter överenskommelse	23/6 Midsommarfest Friluftsgudstjänster under sommaren.
Mellby hembygdsgård	Eric Gustafsson, ordf Pl 6545, 575 00 Eksjö	—	—
Misterhults Hembygdsförening	F d riksdagsman Sven Svensson Krokstorp, 570 93 Fårbo 0491/410 56 Lennart Idefjård Box 20, 570 94 Misterhult 0491/320 49	Juni—augusti Sön- och helgdagar kl 12.00—16.00	23/6 Midsommarfest på Vinö i Misterhults skärgård tillsammans med Döderhults Naturskyddsförening. 13/8 Traditionell hembygdsfest i Hembygdsgården, Misterhult.
Hembygdsföreningen Noraskog	Ingemar Svantesson Pl 2071, 713 00 Nora stad	—	23/6 Midsommarfest i Pershyttan.

Hembygdsför/hembygdsgård	Kontaktman	Visning	Specialarrangemang
N:a Solberga hembygdsförening	C-G Hultberg Slåthult, 571 00 Nässjö 0381/800 88	Efter överenskommelse	23/6 kl 18.30 Midsommarfest.
Nordanede Bygdeförening	Gunni Granskog Pl 1092, 840 13 Torpshammar	—	Dans å lövad loge kl 21.00—01.00 1/7, 7/7, 15/7, 22/7, 29/7 Vikholms loge, Nordanede. Servering.
Rydaholms Hovda Högakull, 330 17 Rydaholm	Per Johansson 0370/550 18	Sommarhalvåret	10/6 Sommarfest
Rättviks Hembygdsförening Rättviks gammelgård	Erik Gisslar, ordf Box 26, 790 60 Vikarbyn	15/6—15/8 Vardagar kl. 11.00—19.00, sön- och helgdagar kl 12.30—19.00	23/6 Midsommarfest på Gammelgård. Hembygdsaftnar en gång per månad vår och höst. Fester i regel varje lördagseftermiddag under sommaren. Hembygdsgård i mitten av juli.
Salabygdens Fornminnesförening Väsby Kungsgård	Eric H Ericsson Pl 5081, 733 00 Sala 0224/230 06 Fru Inga Klasson 0224/106 37	Vardagar kl 9.00—16.00, lördagar, söndagar kl 13.00—16.00	Väsby kungsgård har bla en stor vapensamling, sekelskiftesrum, svarvarverkstad, vagnsmuseum, brandmuseum, källare från Gustav Vasas tid.
Sjösås Drev och Hornaryds Hembygdsförening , Hembygdsgården, Sjösåsvägen, 360 42 Braås Hembygdsgård i Braås med kaffeservering	Kantor Sven Åberg, ordf 0474/301 83 Helge Nielsen 0474/300 85	Hela året	23/6 kl 15.00—20.00 Midsommarfest. Resning av majstång, lekar, folkdans tombola m m.
Skateslövs hembygdsförening , Grimslöv	Fritz Hovne Kyrkskolan, 0470/500 15 Astrid Grimskog Nybo, 0470/500 59 Sven Klasson Hölmö, 0470/502 50 Karl-Gustav Bergkvist 0470/500 42	Söndagar efter överenskommelse	28/5 Föreningens 25-årsjubileum, i samband därmed invigning av hembygdsgården Rosenlund. 23/6 kl 15.00 Midsommarfest, Rosenlund. 20/8 "Hultamarken" gammaldags marknad i Våghult, Skatelöv.
Skellefteå Museum Västerbottens Norra Fornminnesförening, 931 00 Skellefteå, 0910/111 60, 130 73, 106 37	—	Dagligen kl 13.00—16.00, Vuxna 1 kr, Barn 0.25 kr	1—2/7 Kyrkkhelg i bonnstån.

Hembygdsför/hembygdsgård	Kontaktman	Visning	Specialarrangemang
Skärstads Hembygdsförening	Göran Malmvall Björngatan 10 Kaxholmen, Huskvarna	7/5—1/10 Söndagar kl 14.00—18.00	—
Starrkärr-Kilanda Hembygdsförening PI 1205 a, 440 40 Älvängen	Tage Hammar 0303/402 31 Fru Lisa Svensson 0303/450 78	Juni, juli, augusti lördagar kl 16.00—18.00 el efter överenskommelse	23/6 kl 17.30—21.00 Midsommarfest med folkdanslag, kaffeservering, lekar för barn, tombola m m. Invigning av senaste förvärvet: ett gammalt sädsmagasin.
Stora Skedvi Hembygdsförening Stora Skedvi hembygdsgård 780 12 Skedvi I hembygdsgården finns "Öbergssamlingarna" söderhavsföremål av unikt slag	Erik Arkfors, ordf 0225/450 15 Vaktm Carl Fr Janson 0225/40269	Efter överenskommelse	18/6 Allianssammanslutning vid hembygdsgården av de kristna samfunden, sång, musik, tal. 23/6 Blomstertåg, musik, folkdansuppvisning, servering.
Sunnemo Hembygdsförening Gamla byggnader, museum, bagarstuga för bak av "Sunnemobröd"	Torsten Björklund PI 2063, 683 00 Hagfors	Efter överenskommelse	3/6 kl 14.00 Loppmarknad. 7/11 kl 19.00 Brasafton. Enrisrökning i äkta gammal bastu i slutet av maj och november.
Svennarums hembygdsförening 560 13 Hok	Albert Granmo	Under sommaren	Juni Sommarfest.
S Unnaryd-Jälluntofta fornminnes- och hembygdsförening, Hembygdsgården, Byvägen, Unnaryd	Bertil Johansson Andersbo, Unnaryd 0371/601 01 Stig Norberg Västerlånggatan 22 Unnaryd, 0371/601 12	Sön- och helgdagar under sommaren	6/8 Sommarfest Friluftshögmässa under sommaren
S Unnaryd-Jälluntofta fornminnes- och hembygdsförening, Hembygdstugan Blängsbo, Jälluntofta	Robert Pettersson Blängsbo, Jälluntofta 0371/720 53 Fru Brita Axelsson Posten, Jälluntofta 0371/720 12	Efter överenskommelse	Friluftshögmässa under sommaren.
Tabergs bergslags hembygdsförening	Thor Fagerberg Nissanvägen 27, Taberg	Efter överenskommelse	18/6 Sommarfest

Hembygdsför/hembygdsgård Kontaktman Visning Specialarrangemang

St Olofs Gille, Torshälla Bergströmska gården, Lilla gatan 12, 644 00 Torshälla	Fru Berta Gisslandi Sagagatan 3 644 00 Torshälla 016/35 62 59 Fru Ingrid Pettersson Mats Ålerighgatan 8 644 00 Torshälla 016/35 65 43	Torsdagar kl 13.30—15.30	—
Trosa-Vagnhärad's Hembygdsförening Husbyvägen 12, Vagnhärad	—	Efter överenskommelse	23/6 Midsommarfest
Vena Hembygdsförening	Valter Bergström Ekvägen 7, Vena 577 00 Hultsfred	Efter överenskommelse	11/6 kl 13.00—19.00 Sommarfest.
Visingsö hembygdsförening, 560 30 Gränna	Olof Jönfalk 0390/401 00	—	30/4 Vårfest
Västbo Härad's Fornminnesförening, 330 23 Smålandsstenar	Karl G Andersson, ordf Tegnérsgatan 24 Emil Sandkvist, Villstad	Dagligen	70-årsjubileum
Älems Hembygdsförening	H Hellaeus, Älem 384 00 Blomstermåla	Hullgrensgården: lörd och sönd från midsommar t o m augusti Nyebogården: Efter överenskommelse med Malte Jonsson, Nyebo	Utställning av gammalt hantverk. Julmarknad tillsammans med Pataholms folkdansgille i december.
Älvdalen se Elfdalen			
Älgghults sockens hembygdsförening	Arnold Dahlström Norrvägen 21 360 76 Älgghult	1/7—13/8 Lörd och sönd kl 13.00—16.00	13/8 kl 12.00—17.00 sommarfest.
Ölmstad Hembygdsförening Ölmstad Klockaregård, förnämlig 1700-talsgård	Eric Petersson Ängaskog, 560 33 Brötje- mark, 0390/502 67	Sönd kl 12.00—15.00 el efter överenskommelse m Elving Sääv 036/523 61	23/6 kl 19.00 Midsommarfirande. Invigning av hembygdsgården efter renovering.

MILJÖHOT

Överallt produceras det stressande, röttande och bedövande bullret. Ett hot mot människan och hennes miljö. Det är dags att vakna upp och möta det. Scason möter hotet med högvärdiga akustiska isolermattor och ljud-dämpande plåt. De självhäftande mattorna har hög verkningsgrad och kan dämpa redan befintliga konstruktioner utan något egentligt förarbete. Plåten med sin "inbyggda" ljuddämpning används som "vanlig plåt" men har en mycket hög dämpande effekt. Vakna upp och möt bullret tillsammans med Scasons material och kunnande! Det gäller alla oavsett om Ni tillverkar kontorsmaskiner, bilar, transportmaskiner, åg, bygger fartyg eller datorer.

Bryt hotet – skicka in kupongen och få Scasons "lilla lärobok" i buller-bekämpning "Decibel och Antiphon" (24 sidor A4).

Ja tack, sänd mig "Decibel och Antiphon". Kupongen sänds till Scason Svenska AB, Box 170 36, 104 62 STOCKHOLM 17.

Namn _____

Företag _____

Adress _____

Postadress _____

SCASON – VÄRLDEN ÖVER
STOCKHOLM • HELSINKI • DÜSSELDORF • PARIS • TORONTO • NEW YORK

Bygd och Natur

Årgång 53 Nr 3 1972

Bygd och Natur • tidskrift för hembygdsvård

Årgång 53 Nr 3 1972

Red och ansv utgivare: Rune Engström

Redigering och layout: Lola Köpcke

Adress: Bygd och Natur, Mäster Samuels-
gatan 3, 111 44 STOCKHOLM

Telefon: 08-11 94 24, 08-11 94 44
Postgiro: 8136 - 4 Bankgiro 564-6187

Bygd och Natur utges av Samfundet för hembygdsvård, SfH, som är riksförbund för miljö- och landskapsvård samt bygdekultur.

Bygd och Natur utkommer med 4 nummer per år. Prenumeration ingår i medlemsavgiften till Samfundet för hembygdsvård. Prenumeration för anslutna föreningars medlemmar kostar 6 kr per år.

I medlemsavgiften, 20 kr per år, ingår årsbok. Stödande medlem erlägger minst 200 kr per år.

Samfundet för hembygdsvårds ordförande är **riksdagsman Ivan Svanström**, vice ordförande är **byrådirektör Stig Lundgren** samt studierektor och verkställande ledamot är **Rune Engström**.

Namn-givna författare svarar själva för de i artiklarna framförda åsikterna. För övriga artiklar — såväl signerade som osignerade — svarar redaktionen.

Årsavgiften höjs 1973

Riksstämman har beslutat att årsavgiften för 1973 skall vara 25 kr. Det är alltid beklagligt att behöva förmedla en nyhet om ökade kostnader. Den nuvarande avgiften, 20 kr, har tillämpats från år 1968. Kostnaderna för att bedriva Samfundets verksamhet har ökat kraftigt sedan dess, och det finns nu ingen möjlighet att undvika en höjning utan att göra kraftiga inskränkningar i verksamheten. Detta förefaller

Innehåll

Årsavgiften höjs 1973	2
Det kom ett brev	3
Måste vi ha "kompensationsmiljö"? ..	4
Kan Gunnar Sträng rädda våra ort-namn?	6
En provinsiell bekännelse	9
Resa bland fäbodan	12
Bygd och Natur ökar 50 %	14
... Kort replik	15
Soligt Värmland med soliga värm-länningar	18
Visningskurs i arkeologi	22
Dokumentation av nuet	24
Ja, må vi leva	26
Årsskrifter	27

Omslag

Äre gamla kapell. HÅSONBILD

Fotografier

HÅSONBILD omslag, sid 5, 11
Allan Myrman sid 7, 24, 26
Rune Engström sid 12, 13, 14, 26
Knut Erik Tengelin sid 21
Arne Lundh sid 25
John Kjellström sid 29

Teckningar

Eric Bojs sid 16, 17
Martin Fogelberg sid 23

oss ganska omöjligt i en tid då intresset för hembygdsvård ständigt ökar och kravet på vårt kansli redan nu nått gränsen för vad som kan presteras.

Styrelsen såg sig alltså tvingad att föra fram förslag om höjning till riksstämman som beslöt enligt förslaget. I "paketet" finns emellertid ett beslut om ökad utgivning av tidskriften Bygd och Natur vilket ger medlemmarna en viss kompensation.

Det kom ett brev...

Samfundet för hembygdsvård ser som sin viktigaste uppgift att på olika sätt verka som informationsförmedlare. En naturlig följd därav är ett starkt behov av att få så många kontaktpunkter som möjligt. Särskilt angeläget anser vi det vara att få sprida Bygd och Natur och våra stencilblad "Aktuellt från Samfundet för hembygdsvård" till hembygdsföreningar.

I ett brev till hembygdsföreningarna har vi erbjudit oss att hålla kontakt med några av styrelseledamöterna i respektive förening genom att sända dem de ovannämnda skrifterna. Vad vi behövde var en blankett ifylld med namn och adress på dem som skulle få skrifterna. Som en symbolisk avgift hade vi satt 20 kronor = avgiften för en årsbok och fyra tidningar. Här kunde man alltså få flera satser för samma pris som normalt tas ut för en årgång skrifter och dessutom skulle man få Samfundets stencilmeddelanden.

Många har svarat och det dimper fortfarande ner någon blankett varje dag i vår brevlåda.

Detta har skrivits som en ytterligare förklaring till det brev som medföljde blanketterna. I ett fall har vi nämligen blivit missuppfattade — och det är ett fall för mycket.

En hembygdsförening har nämligen skrivit till oss och säger: "Styrelsen har vid sammanträde beslutat att icke betala den begärda registreringsavgiften, som påminner om en sorts beskattning av föreningarna". På en annan plats i brevet sägs: "Det är hembygdsförbundet och ingen annan som är målsman för hembygdsföreningarna."

Det har sagts åtskilliga gånger men måste tydligen sägas än en gång att Samfundet för hembygdsvård i sin kontaktverksamhet med hembygdsintresserade landet över inte känner minsta behov av att vara målsman för någon. Vi tror inte heller att hembygdsförbunden känner det så. De lokalt verksamma hembygdsvårdarna måste få känna den allra största frihet.

Att det behövs ett samband hembygdsförening—hembygdsförbund—riksförbund torde dock vid det här laget stå klart för alla parter.

Måste vi ha ”kompensationsmiljö”?

Är bostadssituationen sådan, att man icke i hemmet kan åtnjuta det lugn och den ro som behövs för avkoppling?

Måste civilisationsskadorna botas genom flykt från den civilisationsmiljö vi håller på att skapa, till en kompensationsmiljö?

I Samfundet för hembygdsvårds yttrande över SOU 1971:75 ”Hushållning med mark och vatten” tas denna fråga upp. Om antagandet är riktigt finner man det ännu mer betänkligt att fritidsbebyggelsen alltmer kommer att utformas till nästan tätortsliknande agglomerat, där investeringar i trafikleder, servicecentra etc tenderar att bli lika stora som för den ”permanenta tätorten”.

Fritidsbebyggelsen håller på att bli en form av naturkonsumtion och markexploatering som tillsammans med tätortsexploateringen får vägas mot kravet på bevarande av natur.

Dubbelboendet slöseri

En annan fråga som man ställer i yttrandet är om inte dubbelboendet, permanentbostad och fritidshus, i viss mån kan utgöra slöseri med arbetskraft och kapital. Från Samfundets sida har förut framhållits att man i första hand bör planera och bygga ut våra tätorter genom en decentralisering på sådant sätt att de täcker in dagens miljö- och trivselkrav. Rapporten ger belägg för, att på detta fält behövs en förutsättningslös miljödiskussion kring bostads-

frågorna och alternativ till vår nuvarande samhällsbildning.

Det konstateras också i Samfundets yttrande att det är i tätortsmiljön som människan bor och verkar. En stor kategori av människor kan av ekonomiska eller andra skäl ej hålla bil eller fritidshus, 59 % av alla familjer har en nettoinkomst understigande 30 000, ca 30 % av ensamstående med barn bor hemma under semestern och lämnar inte tätorten. Till denna kategori hör även ensamma handikappade, äldre m fl.

Landskapsplanering krävs

Vad som inte tillräckligt uppmärksammas i utredningen — påpekas i yttrandet — är kraven på landskapsplaneringen, framför allt hur landskapsvårdssynpunkter skall beaktas vid en omdaning och en nyplanering av våra landskap. Man hade haft anledning förvänta sig att landskapsvården och härmed sammanhängande frågor också bättre belysts. Frågan tangeras på en sida i utredningen där det framhålls att samhällsplaneringen är grundad på ett mera genomarbetat ekologiskt underlag. I vårt land har det knappast

ännu fått någon målsättning för landskapsvården. Ytterst få har gett sig in på de svårbemästrade frågorna om landskapsvården och gestaltningen. Denna omfattar betydligt mer än landskapsvårdande åtgärder beträffande jordbruks- och skogsmark och konflikter mellan fritidsbebyggelse och kulturminnesvården ehuru dessa frågor har stor betydelse.

Forma morgondagens miljö

Samfundet har under flera decennier framhållit att landskapsvårdens uppgifter har en vid syftning, nämligen att med omsorg och kunskap forma morgondagens miljö, att forma de olika av den moderna tekniken betingade ty-

perna av landskap, industrilandskapet, stadslandskapet, våglandskapet, fritidslandskapet etc på ett sådant sätt, att nya värden skapas utan att ekonomisk exploatering hindras. En sådan planering bör ske i samråd mellan samhällsplanerare, biologer, etnologer, geologer och geografer m fl.

Detta är några av de huvudsynpunkter som framförs i Samfundets yttrande. De som är intresserade av att läsa hela yttrandet kan få det tillsänt sig om vi får portot betalt.

Yttrandet har på uppdrag av styrelsen utarbetats av styrelseledamöterna i Samfundet, kanslichef Hjalmar Lindström, Ängelholm och fil dr Allan T Nilsson, Göteborg.

Rune Engström

Modern boendemiljö — Tensta.

KAN GUNNAR STRÄNG

En tisdag i september uppvaktades finansminister Gunnar Sträng i ett angeläget ärende. En delegation från Samfundet för hembygdsvård hemställde att man måtte ompröva riksdagens beslut rörande fastighetsregistrering i en centraliserad fastighetsdatabank.

Bakom SfH:s aktion står hela hembygdsrörelsen som protesterar mot att datatekniken resulterar i att många hävdvunna ortnamn försvinner. Nuvarande försöksverksamhet visar att ca 60—70 % av ortnamnen är i fara.

Företrädare för etnografisk, ortnamnshistorisk och rättshistorisk forskning har genom skriftliga och muntliga framställningar till Samfundet anhållit om åtgärder för att förhindra att det mer än tusenåriga kulturarv, som våra torp-, gårds-, by- och sockennamn ärft, genom en centraliserad fastighetsregisterförändring till oskäligt högt pris förskingras.

Efter riksdagens beslut den 9 mars i år har datateknisk expertis, Saab-Scania AB, Data- och elektronikdivisionen, till Konungen ingivit en skrivelse där man framhåller att kostnaderna för att med en centraliserad systemlösning genomföra fastighets- och inskrivningsregisterreformen väsentligt kommer att överskrida (måhända 5—12 gånger) de ursprungligen uppskattade. I skrivelsen framhålls därefter följande:

”En decentraliserad lösning av fastighetsdatabanken och samtidig integrering med existerande register på länsdatakontoren å andra sidan skulle sannolikt innebära väsentligt lägre kost-

nad för statsmakterna än vad som nu tycks bli fallet. Integreringen med länsstyrelsernas register är bl a motiverad av att en stor del av de uppgifter, som skola ingå i fastighetsdatabanken, redan finns i länsdatakontorens person- och fastighetsregister.”

Därutöver har Dataindustriutredningen i en skrivelse till Konungen den 16 augusti i år påpekat att utvecklingen av databehandlade system sedan tidpunkten för 1968 års beslut i allt större utsträckning avlägsnat sig från de dåtida, av ekonomiska skäl aktuella centraliseringstankarna och i stället inneburit ökat intresse för en *utspridning av databehandlingen*.

”Den nämnda utvecklingen innebär i huvudsak att information bör lagras på det ställe där den främst behövs, vilket i många situationer innebär lokal förvaring, dock med möjlighet till central åtkomst vid enstaka styrtillfällen. Kostnadsutvecklingen för databehandlingssystem möjliggör för närvarande realisering av en sådan systemprincip.”

Enligt utredningens uppfattning bör Kungl Maj:t överväga, om ett decentraliserat system för fastighetsdata innebär fördelar framför det tidigare föreslagna centrala systemet.

I en till Konungen riktad skrivelse

RÄDDA VÅRA ORTNAMN

hänvisar Samfundet för hembygdsvård till nämnda expertutlåtanden och hemställer att även följande synpunkter måtte beaktas vid en omprövning, nämligen: *dels* allmänna kulturhistoriska värden och *dels* forskningssynpunkter.

Samfundet åberopar därvid sammanfattningen i Riksantikvarieämbetets PM i ärendet den 4 februari 1972.

”Om man bortser från den viktiga frågan om själva kulturlandskapsmiljön, är en av de allvarligaste följderna av dessa principer, att förändringarna i framtida namnskick och kartredovning icke blir mätbara utan tillgång till fastighetsdatabanken eller äldre och inaktuellt kartmaterial. Detta kommer i första hand att drabba den kulturhistoriskt intresserade allmänheten och minskar den hittills självklara möjligheten till direkt upplevelse av sambandet mellan de olika elementen i det historiskt givna kulturlandskapet. Det vore alltså önskvärt att genom en översyn av beteckningsformens principer undanröja det ur kulturhistorisk synpunkt slumpartade och godtyckliga utfallet av förändringarna.”

Samfundet citerar vidare en PM av 4 september av professorn i Kulturgeografi vid Stockholms Universitet, Staffan Helmfrid:

”Därest en hela riket omfattande centralt koncentrerad omläggning av fastighetsregistreringen på data genomföres, kommer detta att ur forskningens synpunkt medföra följande konsekvenser nämligen

dels utomordentligt höga kostnader, väsentligt mycket högre än de ursprungligen beräknade;

dels ett mycket orationellt kontinuitetsbrott, med kostnadskrävande konsekvenser även för den vetenskapliga forskningen, liksom för fastighetsrättsliga utredningar;

dels slutligen — jag tvekar icke att säga — en ödesdiger förstörelse av en betydelsefull del av vårt kulturarv, ortnamnen, vilka är de äldsta och mest uttryckliga vittnesbörden och minnena

om vårt folks — det är böndernas och landbornas, torparnas och trälarnas — eljest namnlösa odlarmöda, varigenom vildmark bröts till bygd.

Den sistnämnda förlusten drabbar inte enbart eller ens i första rummet den vetenskapliga forskningen och hembygdsrörelsen. Den drabbar hela vårt folk som kulturnation, den utar-mar vårt språk och kommer snart att förskingra vår äldsta ordsfatt. Ty denna fortlever huvudsakligen i de ortnamn som till stor del skulle försvinna, först ur fastighetsregistren, därefter ur de ekonomiska och sedan de topografiska kartorna och slutligen ur mannaminnet, både i de nyinflyttades tätbygder och i de allt mer vidsträckta glesbygderna. Vittnesbörden om allmogens odlarmöda skulle tystna."

Våra ortnamn

Ur en artikel av Klas Göran Seling i tidskriften Land: "Kulturella element behöver emellertid inte utgöras av på marken synliga anläggningar för att utgöra integrerande delar av kulturlandskapsmiljön. Andra faktorer av stor betydelse är tex landsbygdens gamla administrativa och kamerala indelning i socknar och byar eller våra ortnamn, särskilt bebyggelsenamnen. Dessa ännu praktiskt brukbara dokument har långvarig bebyggelsehistorisk tradition och stark individuell identifikation i landskapet. De har alltid förr haft levande sociala funktioner och upplevs ännu som omistliga och även inslag i kulturmiljön. De har verkligen karaktär av vacker och slitstark vardagsvara. Stora förändringar har visserligen under de senaste två seklen gått fram över det

gamla bondesamhället genom skiftena av de gamla byarna, och utvecklingen fortsätter i snabb takt i vår egen tid genom jordbrukets rationalisering. En kontinuitetsbevarande faktor har dock under dessa processer både ortnamnen och de gamla bygränserna utgjort.

Ett större ingrepp i denna kulturlandskapsmiljö innebär den nu pågående och i Land tidigare behandlade fastighetsregisterreformen, varigenom nya eller förändrade beteckningar infördes för ett stort antal fastigheter. Detta är i själva verket första gången som samhället ingriper med åtgärder för styrning av ortnamnsbestånd och namngivning, som eljest endast har reglerats av det praktiska behovet och utvecklingens egen gång. Det är därför förstaeligt — och får ur kulturminnesvårdande synpunkt anses glädjande — att dessa ingrepp i den allmänna opinionen mötts med skepsis och oro."

Bli medlem i SfH!

Det förhållandet att man är medlem i en lokal hembygdsförening behöver inte innebära att man skall avstå från medlemskap i Samfundet för hembygdsvård — riksorganisationen.

Årsavgiften är 25 kr fr o m 1973.

De medlemsavgifter som flyter in till Samfundet för hembygdsvård används — utöver till kostnader för årsbok och tidskrift — till gemensamt arbete för den samlade hembygdsrörelsen.

Den som är medlem i en hembygdsförening kan prenumerera på riksorganisationens tidskrift, Bygd och Natur. Den kostar 12 kr per helår.

Eric Rasmusson

En provinsiell bekännelse

Ur boken "Sandskrift — Ett och tjugo stycken om Halland"

Omständigheterna har gjort att sista hand lagts vid dessa essäer långt hemifrån. Känner mig som Vilhelm Mobergs alter ego i romanen "Din stund på jorden", när han i minnet söker sig tillbaka till uppväxttiden, till hemtrakten. Till ackompanjemang av Stilla Oceanens dyningar. I varje fall har jag funnit det som skön avkoppling att rekapitulera episoder och händelser, att reflektera över företeelser och skeenden från framfarna dagar — norr om Hallandsås.

Det talas ibland om det löjliga i provinsialism. Vår tids kommunikationer borde ha undanskaffat dylika besynnerligheter, menar man. Det finns ingen plats kvar för bygderomantik, när nationella gränser framstår som slumpartade, när hela jorden är vår angelägenhet.

Men eftersom vi lever i en rörlig tid, fordras trots allt en fast punkt i tillvaron, utan vilken vi skulle känna oss rotlösa. En förankring i tidens strömmar. Förresten, nog styrde Röde Orm efter sin tjänst hos moriske fursten och andra äventyr åter kosan till Kullabygden, nog följde den åldrade Karl Oskar, nybyggaren på Nelson Settlement, sin ungdoms stigar och vägar på en karta från Ljuder, hemsocknen.

Också om provinsialism i tiden talas det. Hur våra egna bestyr överdrives. Hur vår egen tids märkvärdigheter förblindar, så att vi inte mäktar anlägga historiskt perspektiv på det som just nu händer. Alltför upptagna av

att följa med enbart nuet, att tillägna oss ett partiellt vilstånd. För självupptagna. Vi formas till rastlösa välfärds-människor, som får allt mindre tid för andlig odling. Att blicka tillbaka kan rent av betraktas som reaktionärt; att forma framtiden överlåtes åt andra, åt kollektivet.

Hembygdsvård, hembygdsintresse får ofta något dammigt över sig. En verksamhet för den som inte längre orkar följa med sin tid. En samlarhobby omfattande seder, bruk och gamla träsöffor. En idealiserad efterhämning av livet på Sörgården. En konstlad samvaro med folkdanser och spelmanslåtar.

Visst kan det resas berättigad kritik, när hembygdsrörelsen ges en alltför inskränkt inriktning. Det är också lätt att grovt karikera företeelser, som hör det omoderna, det föråldrade till, som inte formats av ens egen tid. Dock må vi inte förglömma, att vårdaren av hembygd och miljö, samlaren av allmogeting och gamla bruksföremål, upptecknaren av dialekter och sedvänjor utför en kulturgärning. Vi skall vara särskilt tacksamma för pionjäernas och entusiasternas insatser på dessa områden. Utan dem hade omistliga delar av vårt kulturarv gått förlorade. Jag tror rent av att vi inte kommer förbi vissa former av provinsialism för att få underlag till en mera samlad syn, en klarsyn på vår egen situation, på sambandet mellan det förflutna och framtiden.

Aron Borelius — färgstark professor

emeritus i Lund — har på sitt expressiva sätt slagit fast, "att det egentligen inte finns någonting annat, som skiljer oss människor från kreaturen än den förmåga, vilken blivit oss egen — att uppleva vårt personliga öde som en länk i historiens kedja, med allt vad detta innebär av hänsyn och ansvar, mot det förgångna lika väl som mot det kommande".

Jag har mutat in ett stycke provins, en landsända, som jag kan uppleva i tid och rum. Det är landskapet norr om Hallandsås, längs med Kattegatt, som jag känner en särskild gemenskap med. Utgångspunkten för min tillvaro. Jag har också försökt lära känna det både "tvärs och ändalånga". Upplevelserna och kunskaperna sammantagna har förstärkt samhörigheten, fördjupat intresset.

Halland har för mig blivit en tillflykt, när jag av någon anledning önskat mig bort från denna den bästa av världar. Det är inte fråga om verklighetsflykt, snarare möte med annan verklighet än den mitt vardagliga arbete till fullo ger mig. Bundenheten till halländsk kultur- och naturmiljö har skapat, utvecklat känslan för denna hemtrakt. Det är ingalunda en bygd där tiden stått stilla, utan där tvärtom landskapet under blott några mans-åldrar helt förändrats, faktiskt i högre grad än i det övriga Sverige.

Att uppleva Halland, att lära känna det, är för mig ett sätt att hålla det allt för påträngande nuet på avstånd. Jag är en hembygdsamatör i ordets rätta bemärkelse.

Alltifrån vikingatågens och amerikafeberns dagar har vi svenskar ansetts vara ett färdande folk. Vi reser gärna

utomlands. Handeln följer flaggan. Medelhavskusten lockar. Vi har ett omfattande internationellt utbyte — kommersiellt och industriellt, kulturellt och turistiskt.

Att se sig om i världen och uppleva det egna Sverige — behöver det innebära en motsägelse? Blir inte istället internationella erfarenheter en stimulans till vidgad syn på ens hemtrakter? Och motverkas inte självtillräcklig provinsialism av allt det sällsamma, allt det sköna, som också finns utanför hemlandets gränser?

Hur stor beundrare av Olshammar och Vätternbygden Heidenstam än var, diktade han efter vallfart och vandringssår i andra länder:

*Kring halva jorden jag letat har
en punkt, som jag vackrast fick kalla.
Så vackra voro de alla,
att ingen vackrare var.*

Jag har inledningsvis nämnt Vilhelm Moberg. Också han har haft sina vandrareår i skilda länder och upplevt — skriver han — storslagen natur på många håll i världen. Den har dock inte berört honom på samma sätt som skogen kring soldattorpet i Småland.

Men, ändrar sig Moberg, uttrycket *upplevt* naturen i skilda länder är fel valt. Han har icke upplevt den, endast *sett* den. I sitt inre har han inte *känt* något för de främmande ländernas sköna skogar, berg och dalar.

En provinsiell bekännelse så god som någon.

— — —

Mina betraktelser förutsätter att begreppet hembygdsintresse tas i en ganska vid mening. Det får inte enbart gälla gammalt och fornt, inte enbart

föremål och minnen. Hembygd är mer än en bygd, mer än födelseort och uppväxttrakt. För mig är det exempelvis den kulturmiljö, som Lasse i Gatan, Jon i Slätthult och Folket i Simlångsdalen hjälpt till att skapa. Det är ett helt landskap, gärna med det moderna livets attribut såsom segling utanför Gottskär, fiske i Ätran och golf på Tylösand. Och självfallet inbegripes de människor, som där lever och verkar, där formar dagens samhälle.

Ordet *nostalgi* hör jag i mina öron. En längtan tillbaka menar någon. Således inte något, som är progressivt, produktivt. Må så vara. Men frågan är, om vi inte håller på att förlora något på vår väg framåt, i vårt framåtskridande. Något som inte kan vär-

deras i pengar, något som inte finns med i nationalproduktberäkningen. Detta "något" är för mig mänsklig harmoni och stabilitet, som en inre förbundenhet med den miljö ger, där ens karaktär och livsinriktning grundlagts. Naturligen blir väl detta hemtrakten, varifrån rika upplevelser och djupt rotade intryck hämtats. I vår konkurrenstillvaro, i vår rörliga värld behövs mer än någonsin en nisch, ett dylikt andligt revir.

*Där, mellan hav och land, på sand som skrider,
på tång som gungar, kan du ensam gå,
och leva i de längst förflydda tider,
och i ditt släktes framtid likaså.*

(Evert Taube, f. 1890)

RESA BLAND FÄBODAR

Fäbodkommittén — en sammanslutning av fäbodintresserade organisationer (bl a Sfh) under ledning av riksdagsman Erik Tobé och forstmästare Ulf Ribers arbetar energiskt för att intressera för kartläggning och vård av våra fäbodar.

Till norra Ångermanland för man under några augustidagar för att på ort och ställe bese det som nu finns kvar av det som en gång var en livsnödvändighet för befolkningen.

Det finns pietetsfullt restaurerade fäbodar. Ett exempel är den märkliga lidboden på Långnåset i Myckelgensjö där man levde i storhushåll, men hade en särskild bod för varje gårds varuproduktion. Lidboden rustades upp 1971 som beredskapsarbete (se bilden ovan).

Oftast är emellertid så stora förändringar vidtagna genom flyttning av byggnader, rivning till ved eller nedruttning att man inte kan göra sig en riktig föreställning om hur det var, när det begav sig... På några håll är det

inte heller möjligt att sätta in restaureringsåtgärder. Förfallet har gått för långt.

Med 20 000 kr ur Olle Engqvist-fonden och två assistenter kom intendent Anders Nyman, Nordiska museet, till Fäbodkommitténs rundresa. I bagaget fanns listor med 113 kodbestämda detaljer att prickas in för olika fäbodar. För Anders Nyman och hans medhjälpare var resan i Ångermanland den första utflykten i en lång rad som så småningom skall mynna ut i en kartläggning av svenska fäbodar.

Dessa uppgifter matas sedan in på data. Rent praktiskt får de stor betydelse då exempelvis AMS-bidrag begärs för upprustning. Vi kommer då snabbt att kunna plocka fram samtliga uppgifter om fäboden, om kondition, läge och kulturvärde, förklarade intendent Nyman för de ca 40 deltagarna från Fäbodkommittén, landstingets och kommunens organisationer samt från pressen som med intresse samlats till denna fäbodresa.

Flertalet av fäbodarna i Ångermanland är övergivna. Många är i dåligt skick. Andra underhålls av sina ägare och fungerar främst som fritidshus för familjen. Några få har industrin tagit hand om och rustat upp som kulturminnen. Men djuren saknas på samtliga fäbodar i den här trakten av landet.

"Den levande fäboden" blev också ett av de stora diskussionsämnena under resan i Ångermanland. Intendent Nyman talade om "halvfäbodar", dvs

fungerande fäbodar med mjölkkor och övernattningsmöjligheter och med ordentlig väg framdragen så mejeribilen kan infinna sig dagligen. Husdjurskonsulent Erik Sjödin föreslog att biffkor och ungdjur, vaktade av sommarlediga skolungdomar, skulle släppas ut på fäbodvallarna där småsnåren nu håller på att förvilda vad som fordom var fina, vackra betesmarker. Ett tredje förslag gick ut på att medelst stipendier låna ut levande fäbodar till exempelvis konstnärer.

I samtliga fall skulle fäbodarna även fungera som turistattraktioner. Men steget dit är långt. Många av de fäbodar som inspekterades i norra Ångermanland tål inte vänta på långdragna beslut om bidragspengar. Så uppmanades också fäbodägare av resans expertis att snarast möjligt rensa upp runt sina fäbodar så att husen åtminstone inte ruttnar nedifrån på grund av fukten i den snåriga vegetationen.

Till minne av besöket på en av fåboddarna planterades ett vårdträd — en björk. (Må den icke bli i tillfälle att befrämja igenväxningen.) Landshövdingen planterade, biträdd av markägaren Ingrid Mårtensson och Fäbodkommitténs ordförande riksdagsman Erik Tobé.

Bygd och Natur ökar 50 %

Låt oss på en gång lugna alla eventuellt chockade "konkurrenter". Vi ökar inte upplagan av Bygd och Natur med 50 %, det har inte varit möjligt att finna avsättning för en sådan upplaga.

Därmed inte sagt att vi stått stilla: bruttoökningen av medlemmar under 1972 är avsevärd! För detta tackar vi hjärtligt alla dem som anmäler sina goda vänner till medlemskap i SfH. Men vi behöver många fler som hjälper oss...

Vi vill berätta att antalet nummer av Bygd och Natur kommer under

1973 att öka med 50 %, dvs vi kommer ut sex gånger i stället för fyra.

Vi har länge haft en önskan att kunna klara en sådan utgivning. Det är svårt att vara aktuell i en tidskrift som bara kommer med fyra nummer per år. Tack vare statligt tidskriftsstöd och en något ökad medlemsavgift — vilken vi hoppas våra medlemmar skall ha förståelse för — är det nu möjligt att genomföra den ökade utgivningen. Vi är glada över detta och vi som arbetar med tidningen hoppas att vår läsekrets skall få anledning att känna förväntan inför varje nytt nummer av vår tidskrift.

Biologi eller socialpolitik

... Kort replik

Förste sekreteraren i Stockholms stads-hus Yngve L Persson anser att det finns biologiska lagar, som människan ej kan frigöra sig från, i vart fall ej ostraffat. Här borde alla kunna instämma. Nej, inte alla. En psykolog, Michaël Wächter, spårar här värderingar med ett starkt reaktionärt inslag. För denne psykolog har framför allt begreppet revir blivit en alltför hård nöt att knäcka. Han frågar: "Vad är människans revir? Är det hennes familj, hennes bostad, det kvarter hon råkar bo i, den stad, det land hon bor i, eller vad?". Han har svårigheter av samma slag, som förmodligen mötte Erasmus Montanus, när han började syssla med den megariska soritens hårklyverier. Med andra ord. Kan man icke dra skarpa gränser, slopas begreppet. Detta må väl vara befängt.

Artikeln är för övrigt alltför mycket belastad med klyschor och överord, politiska fraser och en hel del nonsens. Psykologerna kom och psykologin försvann (med lysande undantag förstås). Ja, så läste man: "Problemet för människorna i en storstad är inte att de är revirlösa, utan att de är bostadslösa eller trångboddas." Jag vet städer där man har nya bostadsområden av sk Biafra-typ, där man ingalunda är trångbodd, men som är en samling rug-giga nästen, där man ingalunda kan

tala om trivsel. Tvärtom problem för polis och andra medmänniskor!

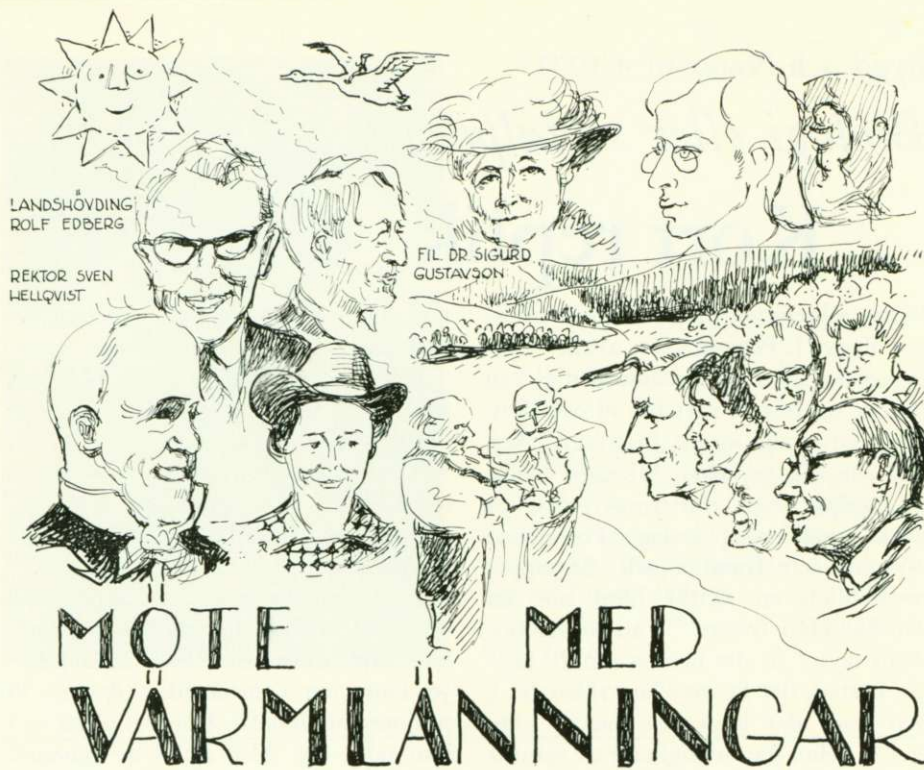
Det är egendomligt att herr Wächter, som säger sig vara psykolog, ej synes ha minsta sinne för de andliga kvaliteter, varpå en sund för alla acceptabel samlevnad i våra samhällen ovillkorligen måste bygga.

Professor Gerhard Heberer, känd i vida kretsar bl a genom sin upplysande bok "Människans forntid och framtid" har följt primaternas härstammingslinjer långt ner i tertiärtiden, dvs en 70 miljoner år tillbaka. Han vet alltså vad han talar om. Mot slutet av nämnda bok vill han "konkretisera de miljöfaktorer, som kan påverka framtidsbilden för människan: hunger, överbefolkning, atomkrig, sjukdomar, den onaturliga storstadsmiljön".

Psykolog Wächter är högeligen missnöjd med "den besynnerliga hypotesen om människans oföränderlighet". Nå, det kommer väl i det långa tidsförloppet en Homo postsapiens, men det är förvisso något helt annat än det förhållandet (missförhållandet) att man genom propaganda och "indoktrinering" kan tvinga fram nya tillfälliga människotyper, därvid ej förglömmas de alla de möjligheter som diskriminering, hot, terror innebär. Av sådant har vi sett alltför mycket.

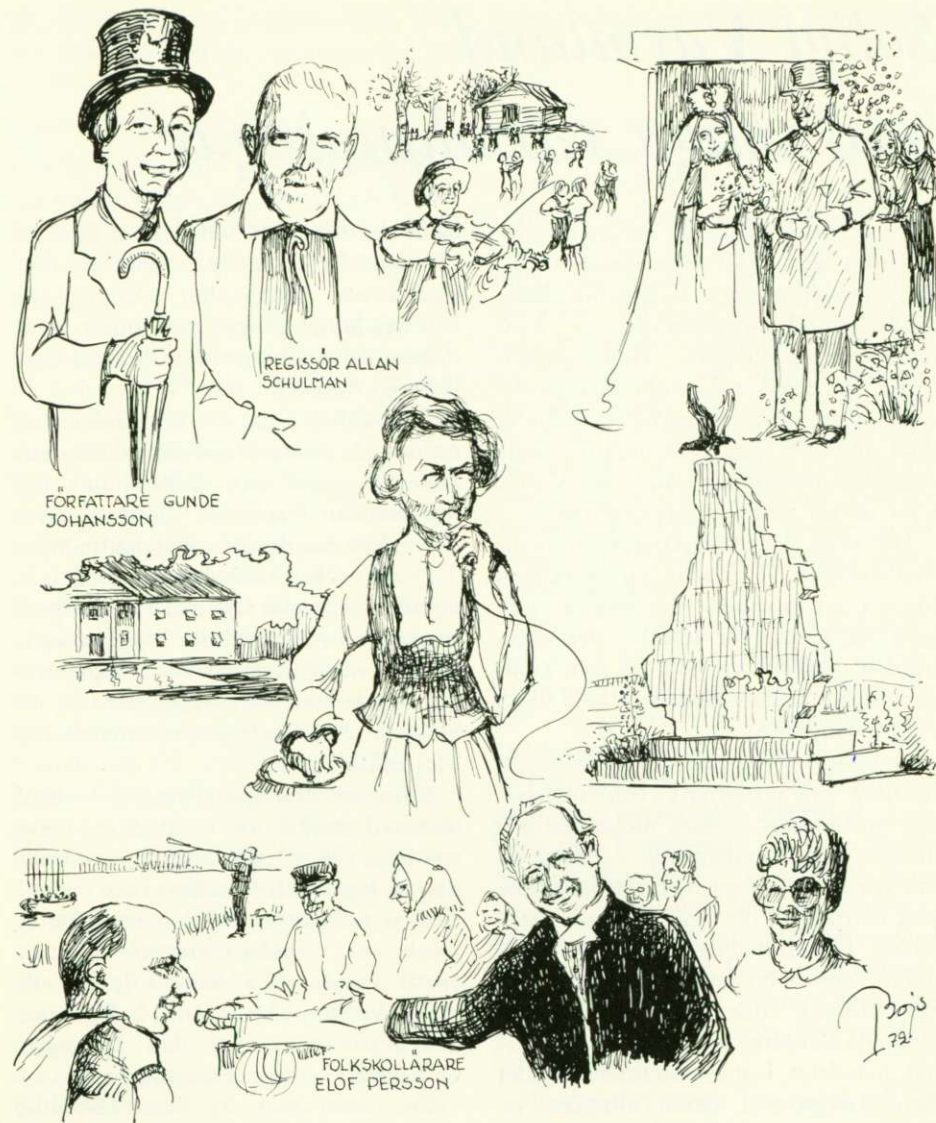
■ Rätt rubrik: Biologi och socialpolitik.

Gunnar Norling, lektor, Norrköping

"Solen stekte hett" under sommar-mötet i Värmland. Vi fick Fröding i tankarna redan då mötet öppnades av landshövding Edberg i Frimurar-logens högtidstal, festlokalen där skal-den nobbades av unga, sköna Elsa Örn en gång. Nu satt vi där och hörde

kloka ord om bygdegemenskap, emigra-tion och ortnamnens bevarande. Längre fram på dagen manade i Ransäter statsrådet Geijer fram minnen av byg-dens stora söner. En av dem kunde man köpa där formad i lera för 11 kronor.

"Natten är nära och solskenet rym-mer" är frödingsord som besannades innan vi bröt upp från Kärnäsens hem-bygdsgård och Gunde Johanssons "Älvdalssagan". Vandringen genom Rottnerosparken i sällskap med gre-vinnan Ebba Horn af Åminne samt

mötet med 7 000 kända och okända värmlänningar när Gammelvalaveckan "blåstes in" i Brunskog hörde till som-marmötets höjdpunkter. Tack alla ni som gjort besöket i Värmland så gi-vande för oss.

Eric Bojs

Soligt Värmland

med soliga värmlänningar

Det var ett innehållsrikt sommarmötesprogram som rektor Sven Hellqvist och hans medarbetare i Värmlands hembygdsförbund presenterade för årets sommarmötesdeltagare. Han genomförde det också till punkt och pricka utan några större besvärligheter. Detta skall inte bli några sammanfattande dagboksanteckningar från livet i Värmland under sommarmötesdagarna.

Det skall dock konstateras att hembygdsrörelsen i Värmland verkligen förstått att använda sina resurser inte bara till glädje för folket i den egna bygden utan för var och en som kommer för att stifta bekantskap med detta vackra landskap.

Hembygdsförbundet har i sin landshövding en initiativrik och intresserad ordförande — han mötte oss och invigde vårt sommarmöte — med en bra syn på hembygdsrörelsens betydelse som motpol till det centraliserade samhället. Landshövding Rolf Edbergs tal måste anses ha stor betydelse som "normförslag" när man i andra delar i landet diskuterar hembygdsföreningarnas betydelse i storkommunen. Talet finns återgivet i detta nummer av Bygd och Natur. Vi är tacksamma för att Rolf Edberg ställt det till vårt förfogande.

De fyra bussarna med sommarmötesdeltagare for sedan genom det leende landskapet, från sevärighet till sevärighet. Det förekom att sommarmötets hembygdsvårdare fick ett alldeles spe-

ciellt mottagande: i Brunskog kom vi till det högtidliga öppnandet av den riksbekanta festligheten Gammelvala och fick höra vår egen ordförande, riksdagsman Ivan Svanström, förklara festligheten öppnad.

I Karlstad hade en av tidningarna ordnat en tävlan bland läsekretsen om vilken byggnad som skulle kunna betecknas som vackrast. Teatern vann och erhöll Samfundets byggnadsmärke.

Domus i Karlstad skyltade med material från Samfundet och i Länssparbanken Värmlands flotta byggnad kunde alla värmlänningar — och givetvis också sommarmötesdeltagarna — få beskåda Samfundets nya utställning "Ja, må vi leva...".

Ransäters hembygdsförening — med nyinvidg stugby för turisterna — tog emot oss vid två tillfällen det var middag på logen och dans bort i sko... nej dansen framfördes på den riksbekanta scenen av Gundegabaletten. Mycket annat hände. Bl a fick vi lyssna till sång av Stina Hellqvist. I Ransäter demonstrerades också den nyinvidga vattendrivna stångjärnshammaren.

Ett varmt tack till Sven Hellqvist och hans medarbetare i Värmland, till seminarielärare Eric Bojs som än en gång fullföljt traditionen att skapa två trevliga bildsidor till Bygd och Natur och naturligtvis till alla sommarmötesdeltagare som än en gång mötte upp, glada, pigga och trevliga.

R. E.

■ Anförande av landshövding Rolf Edberg vid öppnandet av Samfundet för hembygdsvårds sommarmöte 21 juli 1972

Mina damer och herrar

Det är med glädje och tillfredsställelse jag som ordförande i Värmlands Hembygdsförbund hälsar deltagarna i årets hembygdsting välkomna till denna provins.

Vi har inom länets hembygdsförbund försökt lägga upp ett program för Er sommarträff, som vi hoppas Ni ska finna både omväxlande och instruktivt utan att bli betungade. Det ska ta Er från de forntida gravfälten på den stora ön i den stora sjön över Bergslagen med dess många minnen från en tid då järnet bröt bygd upp till Nordvärmland, som i hög grad fått sin särprägel genom den finska invandringen på 1500- och 1600-talen. Det ska ge Er direktkontakt med ett par av de sommarinramade större bygdeevenemangen i Värmland, Klarhölja i Norra Råda och Gammelvala i Brunskog, det ska föra Er till Ransäter och Rottneros, båda fyllda med litterära minnen och miljöer för ett par andra av provinsens stora sommarbegivenheter. Det ska ge Er glimtar av ett par specifikt värmländska företeelser: Emigrantregistret, som med vetenskapligt utprovade metoder söker följa den stora emigrationens människooöden, och Bildarkivet som vill ge en dokumentarisk bild av provinsen så långt fotot kan föra oss tillbaka.

Vi hoppas på så sätt kunna förmedla några glimtar av provinsens hembygdsrörelse, som vi själva upplever som vital.

■ Förnyelsens vindar

Jag tror man kan konstatera hur

förnyelsens vindar blåser genom hembygdsrörelsen. Det finns säkerligen flera orsaker till detta.

En av orsakerna tycks skenbart överraskande vara att finna i den senaste kommunreformen. När de svenska socknarna i början av 50-talet slogs samman till storkommuner upphävdes, som vi alla vet, en bygdegemenskap med rötter djupt ner i medeltiden. Det var administrativt en nödvändig men rätt svår reform. Nu håller vi ju på att skapa ännu större kommuner. Den reformen har varit lättare, därför att de tidigare tillskapade kommunerna aldrig hunnit få hävd.

Och här inträffar nu det oväntade, men i och för sig rätt logiska, att när kommunerna blir ännu större återupptår den gamla, aldrig helt upplösta sockengemenskapen. Den lever upp som en gripbar realitet när kommungränserna flyttas allt längre ut. Den lever upp i byalagens trevande försök till "närmedokrati". Och den lever upp inte minst inom hembygdsrörelsen. Det är ju också så, att när kommunerna blir större, blir kommunalmännen färre. Åtskilliga som tidigare ägnat sig åt kommunalpolitik, engagerar sig nu i hembygdsarbete.

Hembygdsrörelsen får redan på så sätt nya impulser. Men jag tror också att det finns djupare krafter, som är verksamma.

Hembygdsvård är ju sammanhang. Den är till en början ett sammanhang bakåt. Egentligen kan man ju inte gå för långt tillbaka för att få perspektiv på sin egen flyktiga tillvaro. En bygd

blir intressantare om man vet hur de geologiska krafterna verkat, hur istiderna karvat ut hålor som fyllts med sjöar, lett vattendragen mot nya forsar och bullat upp moränåsar mellan dalstråken. Den landskapsbilden har sedan bestämt människornas livsvillkor. Man kan följa dem när de vandrade in och tog landet i besittning, följa dem där de började så sitt korn i dalsedimenten, tränga in i skogarna med sina yxor, nyttja vattenvägar för sina transporter och bygga sina kvarnar, hammarsmedjor och sågverk vid forsarna. Delvis skedde besittningstagandet för flera tusen år sedan, delvis i ett ungt land som vårt för bara något sekel sedan. Hela tiden ser man människan i samspel med landskapet.

Jag tror det är värdefullt att hembygdsrörelsen till en början söker levandegöra traditionerna och bevara en del bruksföremål, som visar hur människorna levde i gången tid.

■ Kulturvårdande

Hembygdsrörelsen blir därmed kulturvårdande i ordets renaste mening.

Kultur — så som jag vill definiera begreppet — är de erfarenheter som varje generation tillägnar sig och överför till kommande generationer. Kultur framspringer ur människans samspel med den fysiska omgivningen och genom samspelet med andra medmänniskor. Kulturens uttrycksformer kommer därför att variera med tiderna och från en plats till en annan — därför att människorna är utrustade med en rik skala av möjligheter som gör att de i livsföring och kreativt handlande kan anpassa sig efter de mest skiftande miljöer.

Det är samspelet inom den egna,

avgränsade kulturgemenskapen som hembygdsrörelsen vill levandegöra. Men om hembygdsrörelsen nöjde sig med tillbakablickar skulle den ändå amputera sig själv. Det förgångna har ju varit en förberedelse till det nu, i vilket vi själva rör oss och verkar, och nuet är i sin tur bara ett bindestreck som för över till framtiden.

Hembygdsrörelsen måste i sitt arbete leva med i nuet och den måste se framåt.

Det svenska landskapet omvandlas ju nu lika starkt under en mansålder som tidigare under ett årtusende. Den omvandlingen kan gå hårt fram både över landskapsbilden och över människorna.

Man kan inte stoppa utvecklingen men man kan mildra verkningarna. Den regionala planeringen sådan den bedrivs inom en länsstyrelse tar just sikte på detta. Planeringens riktmärke måste vara att man *försöker* — ty mer än försök kan det inte bli — att sätta sig in i hur framtidens människor vill ha landskapet. Man får för nuets önskemål och behov aldrig släppa framtidens människor ur sikte.

■ Vital roll

Här kan och måste också hembygdsrörelsen spela en vital roll. Den måste aktivt vara på vakt mot allt som kan förfula eller utarma landskapet — det må gälla nedbusning i dalstråken eller bygds livsviktiga kommunikationer. Den behöver därvidlag inte bara inta en försvarsattityd — även om det i många fall är viktigt nog. Den kan också tillföra landskapet nya värden, allt inom ramen för ett naturligt sam-

Karlstads teater hedrades med S/H:s byggnadsmärke, här under uppmontering av de soliga hembygdsvårdarna Ivan Svanström och Rune Engström.

spel mellan människan och hennes miljö.

Och här har jag kommit fram till vad jag tror djupast bidrar till en förnyande livaktighet inom hembygdsrörelsen — men som samtidigt också pålägger hembygdsrörelsen ett ansvar, som den måste vara medveten om.

Vi upplever för varje år som går allt mera alarmerande resultat av att västerlandets teknologi avlägsnat människan alltmera från hennes naturliga miljö. Vi håller på att omge oss med en artificiell miljö, som inte förmår tillfredsställa människans primära behov, därför att den separerar henne från den natur ur vilken hon utgått.

■ Ängslans tidsålder

1800-talet och det tidiga 1900-talet byggde på tron att det industrialiserade, det teknologiska samhället ovillkorligen måste öka människornas lycka genom att öka deras komfort och ge dem tillgång till bättre och billigare massproducerade varor. Vi vet nu att det fanns mycket av illusioner i den tron. När vi försökt lösa en del av de pro-

blem som tidigare plågade mänskligheten, har vi skapat nya problem — därför att vi i vår tekniska närsynthet satt oss över naturens sammanhang. Mängden av varor och ökad komfort håller på att skapa en lika olustig situation som en gång bristen på föda, hårt fysiskt arbete och social isolering. Ökat materiellt välstånd har delvis köpts till priset av miljöförgiftning, trafikträngsel, buller och en urbanisering, som för varje årtionde ökar i omfattning och fulhet. Vi har fått mera komfort än förr, och det är i och för sig värdefullt nog, men sättet på vilket vi skaffat oss den har gjort att livets kvalitet har minskat. De teknologiska undrens tidsålder har därför också blivit ångestens och desperationens. Vi lever i ängslans tidsålder — till trots av vad vi uppnått och på grund av det.

Den moderna människan upplever många former av främlingskap — främlingskap som blivit resultaten av vårt fullständiga misslyckande att skapa harmoniska relationer mellan människan och hennes totalmiljö. Individerna har i hög grad blivit alienerad

från naturen, från andra medmänniskor, ja ytterst från sig själv. Ett utmärkande drag i vår tidsbild har blivit en ökande känsla av att livet mist sin mening.

■ Tillbaka till ursprunget

Tro inte ett ögonblick att jag menar, att någon enstaka rörelse kan komma till rätta med dessa problem. De tornar sig skyhögt över vår existens. De kallar på människorna inom världssamhället att förena sina intellektuella, etiska och vetenskapliga resurser till en samlad ansträngning långt utöver allt vad släktet hittills presterat.

Men på ett aldrig så litet hörn kan dock en rörelse som hembygdsrörelsen falla in i bilden. Ju mer samhället urbaniseras, ju artificiellare vår miljö blir, desto starkare kommer människorna säkerligen att känna behovet att leta sig tillbaka till ursprunget. Jag tror det förklarar vad vi börjar iakttä som en grön våg, en rörelse tillbaka mot de bygder, som hållit på att utglesas. Jag tror det förklarar varför hundratusentals människor med ett påfallande starkt inslag av ungdom söker sig till olika bygdearrangemang. Jag tror det förklarar ett ökat intresse för hantverkstillverkande ting, folkdanser och andra bygdetraditioner, som representerar en trend mot standardiserat industriellt gods och kommersialiserad underhållning.

Jag tror att människorna behöver känna sammanhanget bakåt för att få fotfäste i nuet och för att med tillförsikt kunna se mot framtiden.

I någon mån — inom ramen för sina speciella förutsättningar — bör hembygdsrörelsen kunna bidra till detta. Där ligger dess inspirerande ansvar.

Visingsökurs i arkeologi

Att vaser från Enteböllekulturen karakteriseras av spetsig botten, och att Oscar Montelius var den som delade in bronsåldern i sex perioder, samt att man har funnit en buddastaty på Mälarens Helgö, var fakta som 18 vetgiriga amatörarkeologer kunde tillgoda sig vid den kurs i arkeologi, som var förlagd till Visingsö under tiden 8-22 juni. Kursanordnare var Visingsö folkhögskola-Braheskolan och länsmuseum i Jönköping i samverkan med Samfundet för hembygdsvård.

Redan andra kursdagen gjorde deltagarna en utflykt inom ämnets område, då man i en rundtur på ön studerade fornlämningar, såsom gravfält och en i nord-sydbelägen 4 000-årig hällkista, men också stannade vid den medeltida kungevakueringsplatsen på öns södra udde, borgen Näs, där Magnus Ladulås fann sin sista jordeböning innan han avled 1290. Minnet av en sådan händelse hålls ständigt levande genom en av greve Per Brahe d y uppsatt sten, som berättar om Magnus' öde. Större monument som bär Brahes namn finns dock; slottet Visingsborg, vars ruiner fortfarande bär vittne om en svunnen tid då makten var stor och arbetskraften billig...

Småningom kom så kursen att handla om vad många hade sett fram mot, och på måndagen begynte utgrävningsarbetet vid "Norra gravfältets gravhög nr 21". Med noggrann mätning och avvägning av området, följdes de råd som kursledare Jan Erik

Typiskt visingsöbåthus vid Vätterns strand.

Tomtlund hade delgivit vid tidigare teorielektioner i grävningsteknik. Och snart var den gräsbevuxna gravkullen avtorvad.

Arbetsdagar kom och gick och snart begynte det jordnära arbetet ge belöning. Från olika håll på den öppna jordfläcken, hördes förtjusta rop när ben och kolfragment kom i dagern. Stundom fyndades riktigt ordentligt, som då en rostig järnkniv skrapades fram eller då små gråa flintpilspetsar uppmuntrade till fortsatt undersökning.

Efter ungefär en vecka var grävningsarbetet, som varvats med rapportskrivande, avklarat, och man hade funnit en stensättning som i sitt raserade tillstånd innehöll "några liter" brända ben samt lerskärvor av två krukbottnar. Efter de många djur och fågelben som hittats i graven, antogs den begravne kunna vara en viking från tiden omkring 1 000, då man plögade sända med den döde något av färdkostkött, tex fågel.

En mulen förmiddag gästade överantikvarie Margareta Biörnstad från Riksantikvarieämbetet och landsanti-

kvarie Gunnar Lindkvist från Jönköping, som informerade om Riksantikvarieämbetet samt talade om hembygds- och fornminnesvård.

Vad som övrigt tilldrog sig, var att försommarväderleken tillät utomhuslektioner med genomgång av sten- och bronsålderns olika perioder. Vidare bildades något av en föreläsningsförening, då kvällarnas testunder kom att bjuda på föredrag om "min hobby — att samla stenar" under en kväll, och vid ett annat tillfälle gavs en historiebografisk skildring av Per Brahe d y. Därtill ägnade kursledaren, på deltagarnas anmodan, många kvällar till att "på övertid" berätta om arkeologiska fynd och om dateringsmetoder m m.

När så den oundvikliga kursavslutningen kom, märktes att gemenskapen varit synnerligen god, då det var lika svårt att ta avsked av den yngste — åttaåringen — som den äldste, som var i 75-årsåldern. Och överens var alla om att det hade varit en intressant och rekreerande tvåveckorsperiod; alltså en utmärkt satsning av kursanordnarna!

Martin Fogelberg

I Södertälje samlades man för att beskåda resultatet av det dokumentationsarbete som eleverna vid Wasaskolan utfört. Från skolans rektor Stig Stenbom, adjunkt Jan Renberg, studierektor Rune Engström, två blivande dokumenterare — Ann-Christin Carlsson och Jimmy Eriksson — samt bibliotekarierna Inger Mattsson och Ulla Eklöf.

Dokumentation av nuet — en angelägen uppgift

Sedan något mer än ett år har en arbetsgrupp bestående av representanter för olika organisationer och institutioner försökt ge en målsättning för dokumentationsarbete i dagens samhälle. I det förslag som framlagts och som delvis har presenterats i studieplanen till Samfundets årsbok och studieboken "Vi upptäcker hembygden" tänker sig arbetsgruppen ett dokumentationsarbete som är samordnat inom såväl föreningsrörelsen som de kommunala organen (speciellt kulturnämnden) inom en kommun.

Man vet att dokumentationsarbete med bandspelare, kamera och penna förekommer i ganska stor utsträckning runt om i vårt land. Skolorna anordnar ofta övningar i fotografering och

intervjuteknik inom dagsaktuella områden.

Vad som enligt gruppens mening är alldeles särskilt angeläget är emellertid att det material som kommer fram i form av bilder, ljudband, teckningar, uppsatser etc tas tillvara så att det kan bli till nytta i den framtida forskningen. Det kan också vara lämpligt, menar man, att materialet under någon tid finns förvarat i kommunbiblioteket. Där kan det läsas, avlyssnas och begrundas av alla som är intresserade av livet i sin kommun.

I det dubbla syftet att kanske kunna få ungdomar intresserade av denna typ av hembygdsarbete och att få fram prov på dokument lämpade för studium nu och forskning i framtiden

föreslog gruppen att den snabbt växande industrikommunen Södertälje skulle åta sig att med hjälp av skolungdom dokumentera livet i Södertälje under några dagar.

Rektor Stig Stenbom vid Wasaskolan — han är också kulturnämndens ordförande — ansåg idén värd ett försök och adjunkt Jan Renberg åtog sig att utforma ett program vilket han sedan själv och med några lärarkollegers hjälp genomförde under två majdagar 1972.

Det skulle ta alltför stort utrymme i tidningen att beskriva allt som inträffade. Jan Renberg har för övrigt redogjort för experimentet i en intressant stencil-PM vilken kan erhållas från SöH mot portokostnad.

Konstateras måste emellertid att resultatet av dokumentation av nuet i Södertälje är synnerligen lyckat.

Eleverna hade ett antal "målgrupper" att vända sig till när de skulle utföra sitt värv. Bland intervjuoffren kan nämnas: olika myndigheter i kommunen, affärsmän, "raggare" och polis. Ortstidningens redaktionschef fann, när

han ställdes öga mot öga med de frågvisa intervjuarna, att han även tidigare varit utsatt för en del prövningar: eleverna hade skickat olika insändare för att kontrollera om de blev införda.

Materialet presenterades för stadsbibliotekarien och kontaktbibliotekarien vid kommunbiblioteket. De lovade se till att allmänheten fick ta del av vad elever vid Wasaskolan snappade upp en vårdag 1972. I samband med att materialet ställs ut på biblioteket anordnar man en offentlig diskussion. Man hoppas då också att de elever som var med och "gjorde jobbet" ska ställa upp och berätta mera om sitt intressanta äventyr.

Dokumentationsarbetet beräknas fortsätta vid Wasaskolan varje vår. Man väljer nya målgrupper under de närmaste åren för att efter ungefär fem år gå tillbaka till det som man hade vid detta försök. Därmed hoppas man att forskare skall kunna studera attitydförändringar etc. För att inte tala om förändringar i ungdomens klädmode — detta var nämligen också ett dokumentationsämne.

Inför "Dokumentation av nuet" ordnades under våren en kurs i Flen. Kursledare var civilingenjör Arne Lundh från Strängnäs. Det övades flitigt. Offret här är studierektor Sigfrid Leander, en av våra stora folkbildare.

"Ja, må vi leva..."

...i Kulturhuset...

...och på Kringlan

■ Den 17 maj invigdes SfH:s miljö-
vårdsutställning "Ja, må vi leva..."
av statsrådet Ingemund Bengtsson.
Kulturhuset hade ställt utrymmen till
förfogande. Inför denna utställning och
inför FN:s miljökonferens hade
Samfundet låtit utarbeta skriften "Mil-
jön — världsarvet" byggd på en artikel

av professor John Nihlén samt ett vy-
kort att delas ut bland konferensdel-
tagarna.

På bilden ses statsrådet Ingemund
Bengtsson tillsammans med SfH:s ord-
förande, riksdagsman Ivan Svanström
och en av utställningsskärmarna.

■ Kringlan är ett varuhus i Söder-

tälje och där fick Samfundet för hem-
bygdsvård hålla en egen liten miljö-
vårdskonferens under den vecka då de
stora möttes i FN-konferensen. Vi —
det var mest hembygdsentusiasten Ulla
Värnäs — delade ut propagandama-
terial till och diskuterade med de män-
niskor som egentligen kommit till varu-
huset för att köpa ett eller annat. Detta
arrangemang ingick i SfH:s försöks-
verksamhet när det gäller att sprida ut
kunskap om hembygds/miljövard.

Årsskrifter från hembygdsförbund och föreningar

Samfundets bibliotek har kompletterats
med följande årsböcker från hembygds-
förbund och hembygdsföreningar:

- Malmö museums årsbok som be-
handlar skånska yllebroderier;
- Årsbok för medlemmarna i Blekinge
Musei- och hembygdsförening med in-
tressanta uppsatser om bygd och män-
niskor i Blekinge;
- Bromma hembygdsförenings årsskrift
med en intressant krönika berättande
om vad som inträffat under 1971 i
Bromma;
- Huddinge hembygdsförenings års-
skrift med minnesteckningar av Erik
Lindholm om diktarinna Karin Boje,
uppvuxen i Huddinge.

I anslutning till en strid om ett väg-
bygge genom Huddinge kommun utan-
för Stockholm som allvarligt skulle
skada ett synnerligen vackert område

vid sjön Magelungen, gården Fållan,
där Bellman ofta var gäst, skriver vår
tids store diktare Evert Taube:

Samhällsplanerare!

Varför lyssnar ni inte mer till kultur-
landskapets själ?

Politiker och planerare!

• Markarydsortens hembygdsförening
har till sitt 50-årsjubileum utgivit en ju-
bileumsskrift utarbetad av K. Jängenfors.
I boken ges många intressanta åter-
blickar av livet i Markaryd under de
gångna 50 åren och även tider dess-
förinnan.

• Älmebodaboken har anlänt till vårt
bibliotek. Den innehåller många intres-
santa uppsatser om livet i Älmeboda
socken och avslutas med en berättelse
om vad som hände förut innan boken
kom ut. Bl a får man veta att det un-
der året planterats 20 000 gran- och
tallplantor samt att konsthandlare Erik
Kruse från Liseleje i Danmark fått re-
geringens tillstånd att förvärva Källe-
bäckens skola med tillhörande tomtom-
råde.

• Norrbottens museum har gett ut
"Lappmarks förvandling" en bilder-
bok tillägnad doktor Einar Wallquist.
Bildboken "Lappmarks förvandling"
vill belysa förändringarna i en lapp-
markskommun under 1900-talet. Ama-
törfotografer och yrkesfotografer har
medverkat. Bilderna kompletteras med
utsnitt ur Einar Wallquists böcker, vilka
för övrigt även har fått ge namn åt bo-
kens olika avsnitt. I augusti 1972 kun-
de Einar Wallquist — lappmarksdok-
torn — se tillbaka på 50 år i Arjeplog.
Boken är en vänners hyllning till Einar
Wallquist — läkaren, författaren, for-
skaren, konstnären, medmänniskan.

Hembygdsvård – en vägledning för hembygdsvårdare ute i fältet

Dalslands fornminnes- och hembygdsförbund och Vänersborgs museum har gett ut en vägledning för alla dem som företräder hembygdsvården ute i fältet. Boken är ett försök att skapa en idésamling och faktasamling som en hjälp i hembygdsföreningarnas arbete.

I förordet konstateras att hembygdsrörelsen står inför en viktig omvandlingstid. Det gäller om den skall kunna förnyas och spela en roll också i det nya samhälle som nu växer fram. I många hembygdsföreningar upplever man en kris och kämpar för att överleva. Men samtidigt grundas nya hembygdsföreningar och gamla föreningar får nytt liv. En orsak till detta är att flera av tidens stora samhällsproblem direkt berör hembygdsvården på ett sätt som ger anledning att tro på en pånyttfödelse av hela hembygdsrörelsen.

Följande behandlas i boken: Den svenska hembygdsrörelsen 70 år; Hembygdsgrändarna och skolan; Gammelvala; Hembygdsföreningarna som byalag; Aktivera hembygdsrörelsen; Samlingarnas registrering och vård; Hur man vårdar gamla föremål; Träskadeinsekter; Vården av byggnaderna; Hembygdsföreningarna och arkiven samt Hembygdsrörelsen i Dalsland och nordvästra Västergötland. Det intressanta innehållet kompletteras med en värdefull litteraturlista.

Boken kostar 15 kronor och kan beställas bl a från Samfundet för hembygdsvård.

70 år i Kiruna

Som en hälsning från de första 70 åren av Kirunas historia har konsul Hjalmar Falk i skriften "70 år i Kiruna" berättat något om glömda och snart glömda personer, vilka varit med om att skapa samhället. Mycket intressant berättar Hjalmar Falk om kämparna i samhället.

Ur ett anförande av lärarinnan Lina Hjort hållet hösten 1928 på Folkets hus i Kiruna saxar vi "Ett sätt att taga vara på ungdomens dådkraft är att låta dem utföra kulturella arbeten. De bör få känna att de varit med om någonting. Jag är av den åsikten att människor i unga år bör slita lite ont för att de sedan skola kunna förmås att försöka sitt allra bästa både i fråga om arbete och sparsamhet." Först sedan människorna blivit fullvuxna måste de få ett sådant arbete och sådan lön, att de kan känna tillfredsställelse och glädje i sitt hem. Och i ett sådant hem får de unga inte vänja sig vid uteliv och dyrbara nöjen." Och här måste vi citera Hjalmar Falk: "Detta var ett anförande som nog inte skulle kunna godtas av de nutida 'experterna' i radio och TV."

För min egen del vill jag nöja mig med att konstatera att var tid har sin uppfattning men att det samhälle vi har idag inte kunnat komma till stånd om vi inte under flydda dagar haft eldsjälarna som kämpat åt — kan man tycka — olika håll. De har dock alla haft framtiden för ögonen. Hjalmar Falks uppteckningsarbete måste vara av största betydelse för hans hembygd Kiruna.

R. E.

SfH:s plakett för rik gärning i hembygdsvårdens tjänst tilldelades bl a följande: Ralph Uddman, Karl Östlund, Hans Nilsson, Alf Ödlund, Bengt Nygren och Folke Tengeland. Utdelningen förrättades vid årsmötesmiddagen av överantikvarie Margareta Biörnstad, som dessvärre inte kom med på bilden.

Hembygdsförening yttrar sig

Det inträffar inte så sällan att man får del av synpunkten från hembygdsföreningar att "maktlösheten känns besvärande". En ambitiös föreningsstyrelse med en minst lika ambitiös medlemskår vill ofta ha ett ord med i laget när de kommunala nämnderna arbetar fram samhällsförändringar som kan få stor betydelse i framtiden. Glädjande är det då att i verksamhetsberättelsen för Kungsörs hembygdsförening kunna konstatera att styrelsen tillsammans med riksantikvariens ombud (tillika föreningssekreterare) under 1971 fått yttra sig över inte mindre än sex olika stadsplaneärenden.

86-årig fotograf har Enköpingsbilder från 1908

Västmanlands läns tidning har hittat ytterligare en dokumentärfotograf i vårt land. Det är den 86-åriga fotografen och hembygdsvärnaren Sven Sjöborg i Enköping. I sitt arkiv har han tusentals foton av det Enköping som försvunnit de senaste decennierna. Redan i början av sin fotografbana förevigade han stugor, fornminnen och andra ålderdomliga miljöer. I sitt digra arkiv har han omkring 1 500 sådana foton. Dessutom har han en synnerligen intressant vykortssamling på 225 nummer.

Rapport från Västsverige

Under en hembygdskurs på Billströmska folkhögskolan den 10—15 juli 1972 med deltagare från bl a Bohusläns, Dalslands, Göteborgs, Hallands och Västergötlands hembygdsförbund beslöts att efterlysa och pröva de möjligheter som kan finnas av aktiva åtgärder till värde och tillväxt för hembygdsföreningarna och deras verksamhet. En kommitté som valdes har nu framfört bl a följande synpunkter:

"Varje hembygdsförening bör vara angelägen om medlemsvärning, och därvid icke förglömma att vi alla åldras, varför vi bör vara angelägna att också få med ungdomar. Inom alla slag av sammanslutningar betyder en stor medlemskår ett ökat inflytande i frågor gentemot yttrevärlden. Rätten att få yttra sig över kommunens planer bör eftersträvas med kraft.

En lämplig åtgärd för att få med ungdomar kan vara en inbjudan från hembygdsföreningen till någon befintlig ungdomsförening inom kommunen att få utse en styrelseledamot i hembygdsföreningen.

Hembygdsföreningar bör i stor utsträckning ha kontakt med grannföreningar. Detta ger ofta värdefulla impulser till verksamhet av olika slag.

Då Naturvårdsverket inte har tillräckliga resurser för att bevaka och förhindra lokala ingrepp i naturen bör hembygdsföreningarna mera sättas in på dessa uppgifter. För att de små föreningarna skall kunna fylla denna uppgift erfordras ett stöd från större sammanslutning. Här borde hembygdsförbundet träda till. Med andra ord, det

borde finnas ett mera uttalat samarbete lokalförening-förbund.

I framtida diskussioner bör även frågan dryftas om ett större samarbete mellan de fem hembygdsförbunden. Dessa omfattar ju den geografiska del som har beteckningen "Västkusten och Vänerlandskapen". Det är vår uppfattning att en avsevärd förstärkning och tyngd skulle vinnas vid yttranden och propåer till vederbörande myndigheter. Genom samarbete med trycksaker, anordnande av kurser etc skulle stora besparingar kunna göras.

I intet fall av de framkastade förslagen avses någon grundläggande inskränkning i förenings eller förbunds självständighet utan förslagen syftar till frivilligt samarbete."

Vi som arbetar inom SfH vill naturligtvis också gärna offentliggöra följande uttalande: "Säkerligen är det av värde att Samfundet för hembygdsvård, som bör betraktas som en riksorganisation för hembygdsföreningar och -förbund, blir större och starkare för att göra sin stämma inflytelserik hos våra myndigheter."

Sammanställningen har utarbetats av Sven Forsaeus i Alvhem.

Miljöordlistan

Tekniska nomenklaturcentralen har i sin publikation nr 50 — miljöordlista samlat 477 termer med miljövärdsanknytning och översatt den till engelska, franska och tyska.

Ordlistan utgör framställningstekniskt ett led i ett inom TNC pågående utvecklingsprogram, som syftar till att rationalisera metoderna för framställning av ordlistor och lagring av termer.

Vi upptäcker hembygden populärt studieämne

Från olika håll av vårt land rapporteras om utbildning av cirkelledare till studiecirklar med grundboken "Vi upptäcker hembygden" av professor John Nihlén som kursmaterial. I Arjeplog har författaren och lappmarksdoktorn Einar Wallquist lett en cirkelledarkurs med 18 deltagare. Denna kurs liksom alla andra som hålls kring detta studiematerial anordnas av Studieförbundet Vuxenskolas distrikt runt om i landet.

Vid Billströmska folkhögskolan på Tjörn anordnade Bohuslänsdistriktet en andra genomgång av materialet med sina blivande cirkelledare. Lars Björklund från Vuxenskolan ledde och till sitt förfogande hade han rektor vid skolan, Paul Terning, antikvarien Rune Ekre och Rune Engström från Samfundet för hembygdsvård. Flera av deltagarna hade redan lett cirklar i ämnet och kunnat konstatera att det har sina svårigheter att klara grundboken på tio sammankomster, "den kan räcka i årtal".

Sveriges 4H upptäcker hembygden

Riksförbundet Sveriges 4H med Jordbrukareungdomens förbund, Förbundet Skog och Ungdom och Förbundet Hem och Ungdom satsar i år på en kampanj med måttet *Lär känna Ditt land* och *Lär känna Din bygd*.

Utöver den studieplan som utarbetats av Riksförbundet använder man material från Samfundet för hembygdsvård.

Arbetet bedrivs i huvudsak med samlande av dokumentation. Det gäller inte att främst forska i det som har varit utan viktigast är att beskriva hembygden sådan den är nu. De som deltar i kampanjen samlar ihop materialet i en arbetsbok och skickar denna tillsammans med vissa svarsuppgifter till en 4H-examen den 4 december.

När arbetsboken återkommer från Riksförbundet kan den lämnas till hemortens bibliotek, där den hålls tillgänglig för allmänheten. Man räknar med att arbetsboken med sin dokumentation kommer att bli ett värdefullt tillskott till kännedomen om hembygden.

Påpekande om ekodling

Från nyblivne plaketthinnehavaren Gottfrid Börjesson i Hönö har ett genmäle anlant om en uppgift i ett tidigare nummer av Bygd och Natur att "eken växer sakta". Gottfrid Börjesson påpekar att det endast är på sandig mager jord som eken växer sakta. Får den någorlunda fuktig och bra jord går den förbi tallen, t o m jämsides med björken. Årsskott på en meter kan förekomma de första åren. Gottfrid Börjesson förökar sitt ekbestånd med ollon som bör sättas innan roten hunnit spricka fram. "Jag plockade själv 6 000 ollon i höstas och med skolbarns hjälp påtades de ner i jorden."

ORIONUR SCHWEIZISKA KVALITETSUR

till verkligt lågpris. Köp nu!

2 ÅRS GARANTI
på samtliga ur

Endast **20:-** per månad

Handp. 48:- Handp. 49:- Handp. 40:- Handp. 40:-

Nr. 103

Otroligt avancerat ur, ett tekniskt underverk. Greenwichtid. Världstider snabbt avläsbara på uret samt att siffrorna växlar färg var tolfte timma. Ett oumbärligt ur för världspiloter. Betala 48 kr vid mottagandet samt åtta mån. inbetalningar à 20:-. Totalt: 208:-
(Rabattpris = kontantpris 179:-)

Nr. 107

Ett mycket populärt och omtyckt dykarur, tekniskt fulländat. Garanterat trycksäker ner till 150 m djup. Europas stora succéer till ett vettigt pris. Mycket omtyckt ur bland såväl damer som herrar. Betala 49 kr vid mottagande samt sju månadsinbetalningar à 20 kr. Totalt: 189:-
(Rabattpris = kontantpris 166:-)

Nr. 102

Mycket elegant och omtyckt datumur i snygg gulddoublé, vattentät, stötsäker och antimagnetisk. Betala 40 kr vid mottagande samt fyra månadsinbetalningar à 20 kr. Totalt: 120:-
(Rabattpris = kontantpris 98:-)

Nr. 108

Ett populär damur som passar alla. Urtavla i metallisk grönfärg. Ett mycket trevligt modeur i gulddoublé med säkert verk. Betala 40 kr vid mottagandet samt fyra månadsinbetalningar à 20 kr. Totalt: 120:-
(Rabattpris = kontantpris 98:-)

OBS! Moms inräknat i priserna OBS!

OBS. Samtliga herr- och damur är försedda med äkta rubinankarverk med välkänt Schweiziskt precisionskvalitet.

Swiss Orion Ur AB Box 230 60

Hagagatan 29, 104 35 Stockholm
Tel. Vx 247200

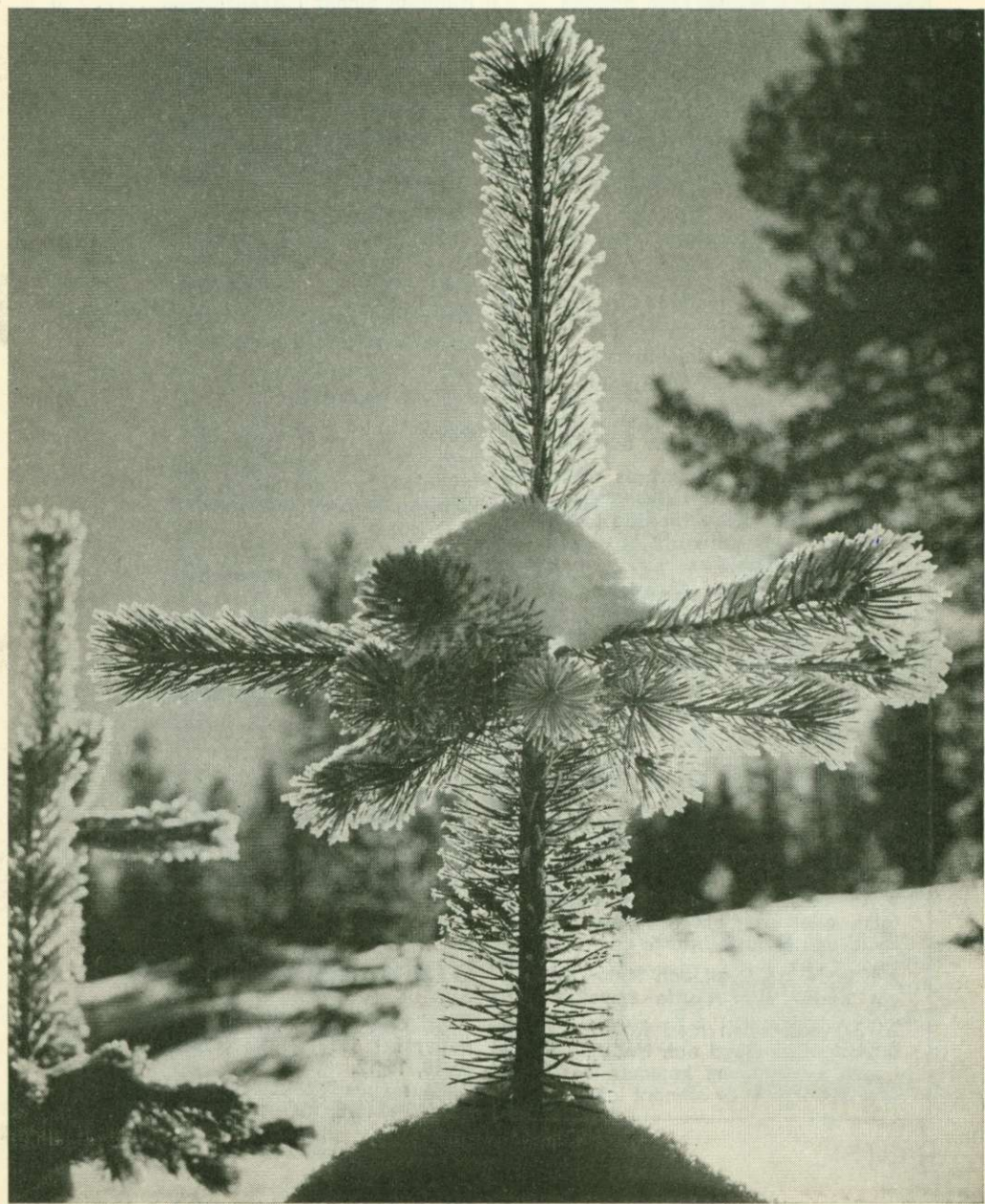
Sänd genast st Orion-ur nr att betalas med kr + porto vid mottagandet samt månadsbetaln. 20:-. (Förfallodag 1:a dagen i varje på lev. följ. mån.) 8 dagars full bytesrätt. 2 års GARANTI på samtliga klockor. Äganderättsförbehåll för säljaren. Sänd genast Orion-ur nr att betalas kontant kr + porto, vid mottagandet.

Ort
den / 197
Yrke/titel
Namn
Bostad
Postadress
Folkbokföringsnummer (se försäkr.-besked).

VÄLKOMMEN SOM KUND!

Bygd och Natur

Årgång 53 Nr 4 1972

Red och ansv utgivare: Rune Engström

Redigering och layout: Lola Köpcke

Address: Bygd och Natur, Mäster Samuels-
gatan 3, 111 44 STOCKHOLM

Telefon: 08-11 94 24, 08-11 94 44

Postgiro: 8136 - 4 Bankgiro 564-6187

Bygd och Natur utges av Samfundet för
hembygdsvård, SfH, som är riksförbund
för miljö- och landskapsvård samt bygde-
kultur.

Bygd och Natur utkommer med 4 num-
mer per år. Prenumeration ingår i med-
lemsavgiften till Samfundet för hem-
bygdsvård. Prenumeration för anslutna
föreningars medlemmar kostar 6 kr per år.

I medlemsavgiften, 20 kr per år, ingår
årsbok. Stödande medlem erlägger minst
200 kr per år.

Fr o m 1973 är årsavgiften 25 kr. Bygd och
Natur utkommer då med sex nummer.

Samfundet för hembygdsvårds ordföran-
de är **riksdagsman Ivan Svanström**, vice
ordförande är **byrådirektör Stig Lundgren**
samt studierektor och verkställande leda-
mot är **Rune Engström**.

**Namnigvna författare svarar själva för de
i artiklarna framförda åsikterna. För övriga
artiklar — såväl signerade som osigne-
rade — svarar redaktionen.**

Frågor, önskemål och tips

• Har Ni någon fråga som Ni
önskar få besvarad i Bygd och
Natur?

• Är det något särskilt ämne,
tema eller problem Ni tycker att
Bygd och Natur borde ta upp?

• Kan Ni ge Bygd och Natur tips
om något som borde bevakas?

Ni är välkommen med frågor och
önskemål till Bygd och Natur, som
i mån av utrymme kommer att ta
upp det som är av allmänt intresse.

Innehåll

Kulturen vinner i Skallsjö?	3
Slita byxbak på konferens	4
Harmoni och tradition i fritids- bebyggelsen	8
Kan vi bevara ladorna?	10
Att levandegöra äldre tiders kultur ..	13
Ortnamn folkets egendom — inte myndigheternas	14
Skydd för kulturhistoriskt värdefulla miljöer	17
Skenköping — kommun för en dag	18
TRU satsar på industrialismen	20
Konsten att intervju	21
Julhälsa med Bygd och Natur	22
SfH:s förtjänsttecken	23
SfH tillhandahåller	24

Foton

HÅSONBILD omslag, sid 9, 10

Allan Myrman sid 14, 15, 23

Christer Kindahl sid 21

P W Häger sid 28

Teckningar

Sven Olsson sid 5, 6

David Ahlqvist sid 25

Verksamhetsberättelse för 1971

Det har inte varit möjligt att bereda plats
för verksamhetsberättelsen i Bygd och
Natur under året. De som önskar infoga
den i sin skriftsamling kan rekvidrera
exemplar från vårt kansli. Medsänd gärna
porto!

Utgivningsplan 1973

Bygd och Naturs planerade utgivnings-
dagar för 1973 är 15/2, 24/4, 15/6, 15/9,
31/10, 15/12.

Sista manusdag är för respektive num-
mer 15/1, 15/3, 15/5, 15/8, 1/10, 10/11.

Kulturen vinner i Skallsjö?

• I tidningen Västgötabygden berättas om Skallsjö hembygds- och
fornminnesförenings kamp mot Statens Vattenfallsverk för att rädda
ett kulturhistoriskt känsligt område:

• "Det ser ut som om Skallsjö hembygds- och forminnesförening och
kulturnämnden i Skallsjö kommun skulle vinna den strid med Statens
Vattenfallsverk som pågått länge och som gäller projektet att dra en
bred kraftledningsgata över ett kulturhistoriskt känsligt område eller föra
gatan en annan väg. Besked väntas från regeringen.

• Valsen har många turer. 1970 godkände Riksantikvarieämbetet
Vattenfalls planering, då ämbetet underligt nog inte kände till kultur-
miljön i Skallsjö med bl a hembygdsgården, kyrkoruinen, ödekyrko-
gården och andra minnen från gamla Skallsjö som låg i den berörda
zonen. Hösten 1971 skrev Vattenfall och kommunen kontrakt om hur
ledningen skulle dragas. Hembygdsföreningen hade inte fått tillfälle att
yttra sig, reagerade och fick stöd av Lerums kulturnämnd.

• I början av 1972 utmynnade en hård debatt i saken i ett löfte av
Vattenfall att göra en terrängmodell samt kostnadsberäkningar för
alternativa lösningar. Skallsjö kyrkoråd ingrep också med anhållan att
Vattenfall skulle flytta ledningarna. Kammarkollegium vill ge Vattenfall
sitt stöd för att ledningarna skulle gå rakt igenom kulturlandskapet.
Hembygdsföreningen har efter det med foton och skisser visat hur
ledningarna kunde dras vid sidan av området. Riksantikvarieämbetet har
också reagerat och fått ärendets avgörande uppskjutet. Det stöder nu
tillsammans med kommunen hembygdsföreningens standpunkt.

• I hembygdsföreningen har bl a ordföranden kapten Anders Hugoson
och Hans Torbjörnsson gjort energiska insatser. Föreningen vill bl a ha
kommunens kontrakt med Vattenfall ogiltigförklarad, för att regeringen
inte skall vara låst inför det kommande beslutet."

• Även Samfundet för hembygdsvård har reagerat och vädjat till Statens
Vattenfallsverk om ett tillrättaläggande av detta "olycksfall i arbetet".

• Här är åter ett exempel på hur betydelsefullt hembygdsföreningarnas
arbete är. Synd bara att det skall vara så svårt för samhället att på
planeringsstadiet diskutera problem av detta slag med kulturmiljöernas
vårdare, hembygdsföreningen.

Slita byxbak på konferens

Av Erik Hofrén

- Det hävdas ibland att en institution eller förening inte behöver vara så särskilt stor förrän en tjänsteman eller medlem ständigt måste sitta i konferens eller gå på kurs.
- Nu har hembygdsvårdaren hittills utan större svårighet undgått denna fara. De pengar som kunde gjort det möjligt att gå på kurs har vanligtvis inte funnits i föreningens kassa.

Men konferenser och kurser är oftast både nyttiga och nödvändiga. Jag vill här nämna den veckolånga augustikurs som Samfundet höll på folkhögskolan i Vara. Jag tror att den kursen kan sägas vara representativ för Samfundets aktuella inriktning. Den begränsning som tidigare ofta fanns genom att kursdeltagarna från början hade samma utgångspunkt existerar knappast längre. Kulturnämndernas politiskt valda ledamöter bänkar sig nu samman med ideellt verkande hembygdsvårdare, vilket kan resultera i att diskussionen blir både hetare och mer stimulerande.

Hembygdsvårdens organisation och uppbyggnad

Vid Varakursen var min uppgift att föreläsa om hembygdsvårdens organisation och uppbyggnad. Med fog kan sägas att den rubriken var tråkig, men frågorna bakom är likafullt betydelsefulla.

Föreläsarens viktigaste uppgift är ju också att leverera fakta och synpunkter, *bränsle* om man så vill, till den efterföljande diskussionen. Jag skall här i korthet söka sammanfatta.

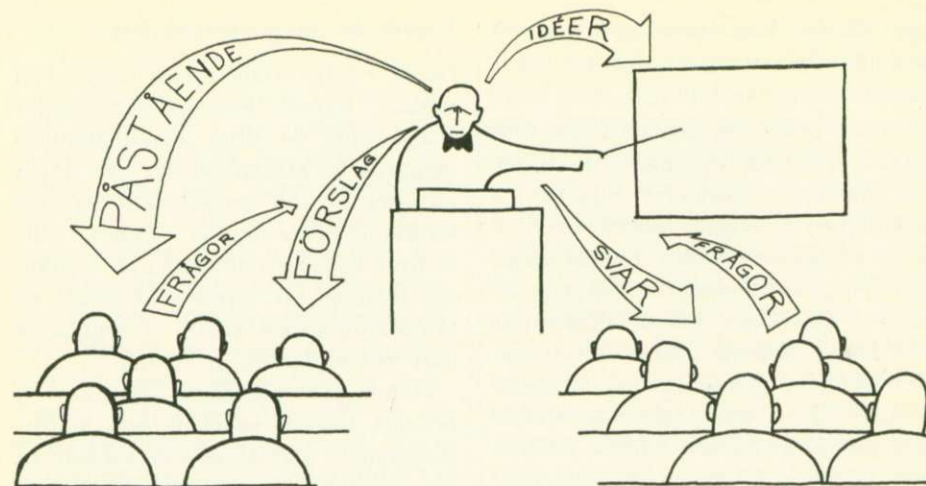
I arbetet "Svensk bygd och folkkultur" skrev Sigurd Erixon 1948: "En folkrörelse varken kan eller bör stå stilla, vare sig idémässigt eller praktiskt-organisatoriskt. Den skulle, om den gjorde så, lätt förlora den egenskap som ligger i begreppet rörelse".

Med lån av Erixons ord kan sägas att hembygdsvården i dag, 25 år senare, mer står stilla praktiskt-organisatoriskt än idémässigt.

Detta är i sig en smula löftesrikt. Det måste alltid vara verksamheten, kärnan av idéer, som formar organisationen, inte tvärtom.

Hembygdsvård — kulturminnesvård

Sigurd Erixon skriver vidare i samma arbete, som för övrigt ger en god bild av hembygdsvården i Sverige fram till 1940-talets mitt. "Till de nya begrepp som 1900-talet skapat hör hembygdsvård. Det har en vidare innebörd än kulturminnesvård. Förleden *hem-* markerar att det gäller att aktuellt, personligt förhållande mellan levande människor och den miljö där de fostrats eller verka." Annorlunda uttryckt, de ekologiska sammanhangen.

Den distinktion som gjorts mellan hembygdsvård och kulturminnesvård är naturligtvis inte hållbar, men väl praktiskt användbar i en diskussion. Inom den samhällssektor som vanligen benämns kulturminnesvård fungerar en speciallagstiftning med långa anor alltifrån 1666 års plakat och påbud om gamla monumenter och antikviteter och fram till 1942 års fornminneslag eller 1960 års lag om byggnadsminnen.

Det löper genom lagstiftningen en röd tråd som efter hand tvinnats allt starkare. Sverker Janson har en gång sammanfattat i satsen "att bevarandet av vittnesbörden från landets tidigaste historia icke skall vara beroende av den enskildes avgörande utan istället är ett allmänt intresse".

I sitt under året avlämnade betänkande om kulturminnesvård (SOU 1972:45) har MUS 65 (1965 års musei- och utställningssakkunniga) givit uttryck för samma tankegångar "kulturminnesvården är ett nationellt och internationellt allmänintresse som måste tillmätas väsentlig betydelse".

Statens kulturråd har i sin breda redovisning satt in bevarandemålet — att äldre tiders kultur tas till vara och levandegörs — liksom förnyelsemålet — att konstnärlig och kulturell förnyelse möjliggörs — i ett större sammanhang, att medverka till att skapa en bättre samhällsmiljö och bidra till jämlikhet.

I lagar, förordningar, manifest från skilda tider kan samhällets ambitionsnivå mätas. Jag vill därför ta ytterligare några exempel. Med 1828 års förordning gavs riksantikvarien möjlighet att tillsätta egna ombud ute i länen, en institution som fortfarande äger bestånd i riksantikvarieämbetets ombud.

1867 års fornminnesförordning

Av alldeles särskilt intresse är 1867 års fornminnesförordning. Den beslöts under en brytningstid och var i sig ett uttryck för denna. Industrialismens avsättningar i kulturlandskapet, fabriker, järnvägar, kanaler etc krävde stora stycken historietät mark. Vidare ökade

den odlade åkerarealen med över 50 procent från mitten av 1800-talet och fram till första världskriget.

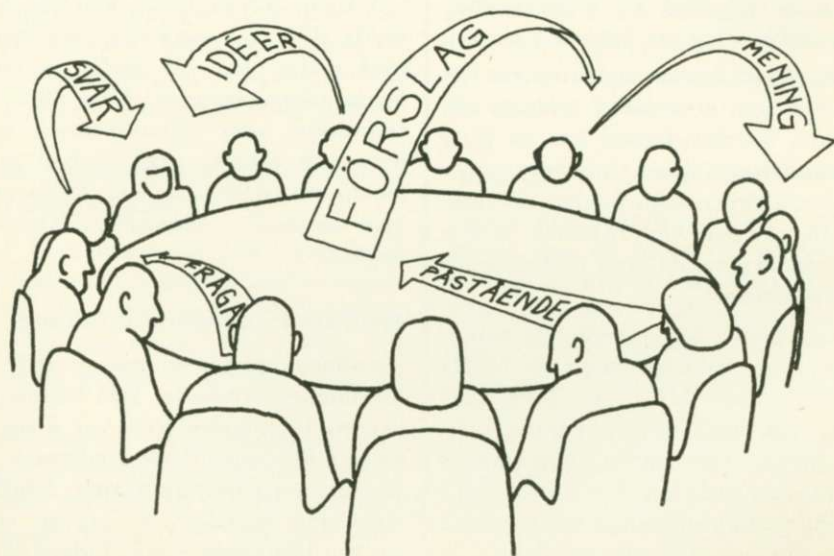
För att bevaka skyddsintressena, som också innefattade exempelvis dialekter och folkliga traditioner, tillkom nu fornminnesföreningar landet över. I deras stadgar hölls den vetenskapliga fanan högt, medlemmarna rekryterades också i huvudsak bland akademiskt utbildade i städerna. Det är av intresse att fornminnesföreningarna vanligen brukade länen som verksamhetsområden. Det är av särskilt intresse jämfört med hembygdsföreningarna som, med början vid sekelskiftet, bildades i en allt raskare takt.

Hembygdsföreningarna fick, åtminstone till en början, huvudparten av sina medlemmar från den mer besuttna bondeklassen och det var därför naturligt att sockenbegreppet togs som utgångspunkt.

Varför hembygdsföreningar?

Det är i detta sammanhang frågan kan ställas: Varför hembygdsföreningar? Kunde inte de äldre fornminnesföreningarna ha assimilerat det nya starka intresset? Svaret kan delvis sökas i att fornminnesföreningarna endast ville bedriva kulturminnesvård i en begränsad mening, en verksamhet stödd på förordningar och lagar — som dock haft utomordentlig betydelse.

Hembygdsföreningarna däremot tog primärt dagens problem och kulturlandskapets utveckling som incitament för handling. Läser man Karl-Erik Forsslunds böcker och kanske särskilt den 1914 utgivna "Hembygdsvård" erfar man snabbt sinnestämningens djup och bredd. Året efter, alltså 1915, bildades Dalarnas hembygdsförbund där Forsslund var livligt verksam och 1916 blev Samfundet för hembygds-vård en realitet.

1923 tillträdde Sigurd Curman posten som riksantikvarie. Det är påfallande vilket stort intresse Curman ägnade Samfundet. I det fortfarande förvånansvärt aktuella föredraget "Centralmuseerna och hembygdsvården" som Curman höll vid Svensk hembygdsvårdsdag 1930 underströks bl a betydelsen av en samlande riksorganisation för den frivilliga hembygdsrörelsen. Aktuellt är likaså det föredrag som vid samma tillfälle hölls av sekreteraren i Dalarnas fornminnes- och hembygdsförbund, Karl Trotzig: "Samarbetet mellan hembygdsföreningarna" (Tidskrift för hembygdsvård 1930).

Flexibel kulturvård

Vad Curman och även Trotzig pläderade för, har under den senaste tioårsperioden visat sig kunna bära rik frukt. Framförallt kanske i det nära samarbetet mellan hembygdsföreningar och läns museer, varvid de senares breda kunskaper har varit av utomordentlig vikt. Av hembygdsvård och kulturminnesvård har så småningom vuxit fram en meningsfull, flexibel kulturvård, som i sig kan karakteriseras som en på frivilliga krafter baserad rörelse som förvaltar, vårdar och skapar sin egen historia stödd av staten, landstingen och kommunerna genom tjänstemän.

De sista orden får dock bli Sigurd Curmans. Han skriver 1943 (Svensk fornminneslagstiftning i ny form): "Man kan emellertid utan tvivel, i likhet med kulturminnesvårdssakkunniga (1930 års), ha anledning hysa den övertygelsen, att lagbestämmelser och förordningar dock icke äro de viktigaste

instrumenten för en god och effektiv kulturminnesvård i ett modernt samhälle. Vida betydelsefullare äro en allmän upplysning på hithörande område och en ändamålsenlig organisation av de krafter, som hava sig anförtrodd kulturminnesvårdens praktiska tillämpning, samt icke minst tillgång till erforderliga, icke alltför knäppt tillmätta penningmedel, så att dessa organ bliva satta i stånd att i landets olika delar och för våra skiftande arter av kulturminnen göra de positiva insatser och arbeten, vilka enbart kunna höja kulturminnesvårdens arbete från en förbudsrelsens negativa stadium till en produktiv kulturinsats, vars sociala värde blir allom uppenbar".

Gravfält från vikingatiden

Vid senaste årsskiftet anslags av statsmedel 200 000 för att hålla gravfältet på Solleröns norra del i hävd. 50 år har nu förflutit sedan gravfältet från Vikingatiden upptäcktes. Med anledning av detta har fotografen K G Svensson Falun, folkskollärare Erik Svensson Våmhus och hembygdsvårdaren Karl Lärka Mora med gemensamma krafter sammanställt en utställning av fotografiska bilder kring fältet. Utställningen visades på Kommunhuset i Sollerön och kommer troligen sedan att vandra runt i Moraskolorna för beskådande.

Vid Vitterhetsakademiens årshögtid fick Karl Lärka motta akademiens silvermedalj för sin kulturella insats.

Harmoni och tradition i fritidsbebyggelsen

• Som jag flera gånger framhållit bör hembygdsrörelsen inte bara arbeta för att bevara föremål och byggnader från gången tid utan även på ett naturligt sätt vara aktiv i samhällsdebatten och därmed vara med att forma exempelvis bostads- och bebyggelsemiljö. Det gäller att bevara och om möjligt levandegöra traditionen. Ett område bland många är därvid byggnadernas utformning — kanske mest exteriört — i de nya bostadsområdena och för den allt mer ökande fritidsbebyggelsen.

I kampen för att bevara kulturlandskapet och för traditionsbunden bebyggelse har Samfundet för hembygdsvård utfört en pionjärgärning. De synpunkter jag här kan komma med är naturligtvis ytterst amatörmässiga och mest avsedda att på nytt markera det intresse vi på Samfundet för hembygdsvård fortfarande hyser för dessa frågor.

• Byggnaderna är en väsentlig del av kulturlandskapet och många har väl med ovilja konstaterat att en ful eller felplicerad byggnad kan störa en i övrigt harmonisk landskapsbild.

• I den tidigare bebyggelsen på landsbygden utgjorde ofta herrgårdarna och kyrkorna de enda hus i bygden som det fanns arkitektritingar till. Bondgårdarna och torpstugorna var oftast utformade av tradition och efter mönster från andra liknande hus i bygden. Medan

herrgårdsbebyggelsen ibland hade tydlig influens från främmande länder, kungliga slott och rikemansbebyggelse i städerna, så utformades den enklare bebyggelsen ofta efter lokala traditioner. Det är trivsamt att notera hur därigenom landskapsarkitekturen kom att bli särpräglad. Proportionerna är ofta ytterst noggrant avvägda, byggnaderna i allmänhet jordnära och väl anslutna till terrängen.

Tyvärr kan man inte alltid påstå att den moderna arkitekturen har förmått till modern tid överföra detta positiva på tradition och yrkesskicklighet grundade sinne för väsentligheter. Och dessvärre har ju den landskapsanpassade olikheten ersatts med för hela landet gällande hustyper. Säkert rationellt och billigt, men förbålt tråkigt.

• Man ville ju gärna hoppas att samma utplåning av karaktärsdrag icke skulle komma att drabba fritidsbebyggelsen. Men tyvärr är vi raskt på väg att få samma företeelse där. Utöver den i och för avita företeelsen att för fritidsbruk flytta från en tätbebyggelse i staden till en annan tätbebyggelse 300 meter från stranden, så har vi fått batterier av likadana, kaninbursliknande fritidshus. Det kan aldrig vara varken önskvärt eller rimligt.

Låt för all del fritiden bli avkoppling!

Låt oss i detta underbart stora land få rum att åtminstone på fritiden vara fria!

Jag hoppas det inte skall vara föresent. Och låt fritidshusen vara olika och ligga lite kors och tvärs och huller om buller och var för sig!

Förmodligen är det många som tycker som jag och därför är det stor efterfrågan på gamla torp och ledigblivna smågårdar.

• De gamla husen som efter många år av förfall, obeboddhet och vanvård nu plötsligt skall bli föremål för en rejäl upprustning, måste av de nya ägarna behandlas med yttersta försiktighet. Här bör hembygdsrörelsen komma in med upplysning och råd. Det gäller att verkligen få de nyvordna husägarna att inse att det knappast är lämpligt att sätta in perspektivfönster i gamla låga torpstugor eller att bygga in en gammal brygga vid ett skärgårdsbåse med plast eller glas. Det är lika illa som att måla stenar och träd i grälla färger, sätta ut fjädervagnar på gårdsplanen och hägna in tomten med gamla vagnshjul. Eller att odla blommor i vackert målade, kasserade traktordäck.

• Jag är övertygad om att det som förekommer av smaklösheter i samband med fritidsbebyggelse inte alls har tillkommit i ont uppsåt utan oftast på grund av tanklöshet eller dåligt föredöme och när det gäller husreparationer till följd av de anlitade yrkesmännens och husägarnas vilja att göra lika "fint" på landet som man har i stan. Eller också är det ett uttryck för viljan att äntligen få själv bestämma hur man skall göra utan att någon annan skall lägga sej i det. Den synpunkten har jag personligen stor respekt för.

Därför är det så mycket mer angeläget att hembygdsrörelsen går försiktigt fram med pekpinnen och i stället leder in intresset på bebyggelsehistoria, tradition och anpassning till miljö och natur.

Sen är jag helt säker på att man gör som man vill — men vill rätt!

• Jag vill uppmana alla hembygdsföreningar att ta upp dessa frågor på sitt studieprogram i vinter. Det gäller inte minst våra föreningar i städerna. På kurser och i studiecirkel skall vi studera och planera så att vi är fulltrimmade när våren kommer och vi åter kan söka oss ut i naturen till sol och frisk luft.

Lycka till alla sommartorpare!

Ivan Svanström

Kan vi bevara ladorna?

— Över hela landet står gamla lador och förfaller, påpekar *Tage Johansson* i Hudiksvall och *Mats Segnestam* i Stockholm. Och fortsätter:

Många av dessa har ett stort värde som estetiska element i landskapsbilden och ett inte obetydligt antal har — efter vad vi tror — också ett kulturhistoriskt värde. Exempel kan anföras från "ladriker" i norr, från Roslagen, med små grå ängslador, från det mellansvenska öppna odlingslandskapet och från många andra delar av landet.

Av ekonomiska skäl kan endast ett urval av svenska lador sparas, det är

klart. I regel bör väl dessa behållas tillsammans med åtminstone en del av det omgivande kulturlandskapet, det förhöjer förstås värdet.

Vi känner inte till i vilken utsträckning ladorna varit föremål för inventering, inte heller om det finns ett program för bevarandet av ett lämpligt urval.

Om inget — eller för litet — gjorts i dessa avseenden vill vi föreslå att Samfundet överväger möjligheterna att initiera dels en inventering dels upprättandet av ett program för svenska ladors bevarande."

• Landsantikvarien i Västerbottens län, *Sune Zachrisson* har fått ta del av brevet och han skriver:

Inventering av beståndet av lador

En numerär inventering av lador har s a s skett genom flygfotograferingen för den ekonomiska kartan. Därmed finns en dokumentering av i stort sett hela landets bestånd av lador ute i terrängen sådant det var under 1940-, 50- och 60-talen. — En snabbare och enklare översikt torde ej kunna erhållas till ekonomiskt försvarbara kostnader.

Bevarandefrågan

Ett bevarande av lador kan inte vara ett mål i och för sig. Som förslagsställarna påpekar måste en bevarandeinsats samordnas med åtgärder att bibehålla själva det odlingslandskapet till vilka de hör. Någon annan form av argumentation kan endast undantagsvis komma ifråga. Detta leder i sin tur till att endast mycket begränsade insatser generellt kan göras i detta speciella avseende. Å andra sidan kan ett bibehållande av ett öppet odlingslandskap innebära en ekonomiskt nödvändig anpassning till sådana bruksformer att ett bevarande av just lador blir helt ointressant och orealistisk.

Där odlingslandskapet bibehållits och brukas i sådana former att kvarvarande lador inte utgör något hinder, kan vårdåtgärder behöva insättas. Det är här oftast enbart betungande för ägarerna att underhålla dem. Sådana områden är få. Vårdinsatserna torde bäst bedömas regionalt. Om initiativ utblivit från kulturvårdande regionalt håll kan ett uppmärksammande härvidlag kanske vara till gagn.

Flera odlingsområden av betydelse för landskapsbilden är dock redan föremål för insatser från kulturvårdande håll. Från Västerbottens län kan nämnas områden såsom:

Sorsele sn, Vindelälven, Ammarnäs naturliga översilningsområden i Tjulåns deltalandskap. Tre näs med 75 lador. Restaureringen projekterad som AMS-arbete. Redovisat som område i fysiska riksplanen.

Vilhelmina sn, Kittelfjälls by, Vojmån. Slätterlandskap med ca 40 lador. Kommun, byggnadsnämnd och länsstyrelsen tillskriven om bevaringsnödvändigheten. Redovisat i fysiska riksplaneringen.

Tärna sn, Umeälven, Hemavan. Deltalandskap med naturliga översilningsängar. Hässjor, obetydligt antal lador. Avsatt som vårdområde i samband med regleringen. Skötsel föreskrifter uppgjorda av länsstyrelsen efter förslag av f överantikvarie K A Gustavsson.

Norsjö sn, Petikån, Svansjö dammängar. Dammslätterområde, ca 75 ha, med lador på undertimring ca 20 st. Avsatt som naturreservat på initiativ av landsantikvarien och länsstyrelsen i oktober 1972. Vårdas på ursprungligt sätt med dämning, slätter och underhåll av lador.

I övrigt kan anföras:

Områden med lador belägna nära tätorter löper alltid risk att förstöras, dels genom matjordstäckens allt vidare utbredning, dels genom bebyggelsens allt vidare utsträckning. Områden av typ Röbäcksdalen, söder om Umeå, som även för norrländska förhållanden uppvisar ett överväldigande antal foderlador, måste från kulturhistoriskt håll anses tillspillogivna. Det saknas

möjligheter att bemästra problemet med ett bevarande under de omständigheter som råder.

Områden utanför Västerbotten som främst kommer i åtanke är deltalandskap och naturliga översilningsområden av typen Torne- och Kalixälvarnas nedre dalgångar. Även sådana områden är föremål för den regionala kulturvårdens uppmärksamhet. Förekomsten av enstaka lador i pittoreska landskapspartier av begränsad omfattning är legio i landet. Ett bevarande av sådana lador torde i hög grad få bedömas helt med utgångspunkt från turist- och friluftslivets synpunkter.

Med hänvisning till det ovan anförda vill jag ej bifalla förslaget om inventering och upprättande av program för bevarande av svenska lador. Samfundet bör däremot kunna göra läns museerna och kulturnämnder uppmärksamma på önskvärdheten att beakta frågan.

- Vilket alltså nu är gjort!

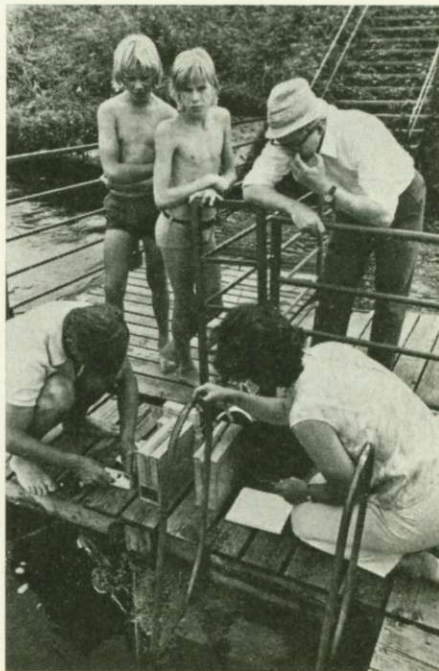
Studievägledningar i pocketformat

Södermanlands hembygds- och museiförbund har i sin serie Studievägledningar i pocketformat utgivit Södermanlands kyrkor och Södermanlands herrgårdar och slott. Båda handledningarna är skrivna av förre landsantikvariern i Södermanlands län, Ivar Schnell. De båda intressanta böckerna kan beställas från Södermanlands hembygds- och museiförbund, Box 11, 611 01 Nyköping.

Miljövårdsstudier i Vara

En av de två kurser som Samfundet för hembygdsvård och Studieförbundet Vuxenskolan anordnade i Vara denna sommar ägnades till stor del åt tekniska problem i samband med miljövårdsarbetet. Varabornas badvatten odlades i näringslösning för att få konstaterat om "bad är hälsa". Ortens reningsverk blev demonstrerat och den planerade utbyggnaden befanns vara betydelsefull.

I kursen deltog ett tjugotal miljövårdsintresserade från hembygdsföreningar, hälsovårdsnämnder etc. På bilden kontrollerar kursledaren, fil doktor Karl-Gustav Trotzig att badvattenprovet blir riktigt taget.

Att levandegöra äldre tiders kultur

Kulturrådets betänkande har utkommit. SfH har beretts tillfälle att yttra sig över denna intressanta skrift och till det yttrandet återkommer vi i ett senare nummer av vår tidskrift.

Redan nu vill vi emellertid förmedla rådets uppfattning om betydelsen av att bevara äldre kultur. Det konstateras att "kulturpolitiken skall garantera att äldre tiders kultur tas till vara och levandegörs". Och i fortsättningen skriver man så här:

- Vid utformningen av samhällsmiljön måste hänsyn tas också till gångna tiders kultur. En miljö kan aldrig utformas enbart på grundval av den samtida kulturen. Kontakten bakåt måste finnas. Om kultur är utforskning och kritik av det samtida samhället, kan man aldrig göra sig historielös. Den traditionslösa kulturen är otänkbar. Den måste därför vara ett kulturpolitiskt mål att ta till vara och göra äldre tiders kultur levande.

- Inom varje kultursektor söker man i olika utsträckning hålla äldre tiders verk levande. Insatser för att bevara är helt dominerande för kulturminneshävd och arkivväsen. Inom musik, teater och dans är äldre verk självklara inslag i institutionernas verksamhet och så är eller bör också vara fallet inom bildkonst och litteratur.

- Teknikens utveckling har inneburit att våra möjligheter att ta till vara äldre tiders kultur förbättrats högst väsentligt. Nuvarande metoder inom byggnadsteknik, konserveringsteknik, arkivering och reproducering tillåter helt andra insatser än för endast en

kort tid sedan. Motsvarande betydande förbättringar i fråga om möjligheterna att förmedla kunskap om äldre kulturer har skett genom TV:s, filmens, radio- och bandteknikens utveckling.

- De tekniska landvinningarna öppnar emellertid inte enbart nya möjligheter att ta till vara och levandegöra vårt kulturarv. De kan också utnyttjas på ett sätt som medför risker för kulturlivet. Kommersiell exploatering av TV-satelliter, band- och TV-kassetter och ett ökat beroende av den internationella bokmarknaden är exempel på sådana tendenser.

- Målet att bevara och levandegöra äldre tiders kultur innebär inte ett ensidigt värnande om det nationellt särpräglade. Det måste fastmer vidgas att omfatta en ökad kontakt med andra länders kultur. Vårt kulturarv är endast en del av världens gemensamma.

- De sektorer av det kulturpolitiska området som närmast berörs av detta mål är främst föremål för särskilda sektorsutredningar. Mot denna bakgrund lägger kulturrådet inte fram egna detaljerade förslag med hänvisning till bevarandemålet.

Ortnamn folkets egendom — inte myndigheternas

Så uttryckte professor Staffan Helmfrid sina farhågor över det som höll på att hända och kanske i någon mån också händer med anledning av fastighetsbeteckningsreformen.

— Databankerna är bra. Men har man löst problemet med forskningen har man därför inte löst problemet med kulturarvet, sade överantikvarie Margareta Björnstad.

Samfundets ordförande riksdagsman Ivan Svanström tyckte att det kändes tryggt att veta att den högsta kulturvårdande myndigheten, riksantikvarieämbetet, vill behålla så många gamla ortnamn som möjligt.

— Det är angeläget att vi får veta hembygdsvårdarnas krav för framtiden,

den första kontakten har varit mycket positiv, sade överdirektör Helmer Wallner i ett svar.

Uttalandena gjordes vid ett opinionsmöte som anordnats av Samfundet för hembygdsvård i Stockholm den 22 november. Mötet var inte särskilt välbesökt, men de som kom fick en god inblick i hur man arbetar för att genomföra de av riksdagen beslutade fastighetsbetecknings- och fastighetsregisterformerna.

Det fanns givetvis många fler syn-

punkter än de som här kunnat återges: kommunalteknikerna kände oro över kostnadsbelastningen på kommunerna i samband med reformen (departementet har utlovat en utredning om detta). Det framfördes to m helt nya förslag till hur reformen skulle kunna genomföras "smärtfriare" för berörda parter.

I likhet med min ordförande vill jag framföra min glädje över att det inte kommer att bli det första — av teknikerna utarbetade — förslaget som går ut för fastställelse. Här har vi ett exempel på hur viktigt det är med samverkan över kunskapsgränserna.

Det skall också — i byråkratins

namn — sägas ett allvarsord till utredare, propositions- och instruktionskrivare att åtminstone tills vidare betrakta teknik och kultur som två från varandra skilda intresseriktningar och som följd därav låta båda dessa parter komma till tals.

För oss vanliga människor återstår nu att vaka över våra ortnamnsintressen senast i samband med att förslagen ställs ut i respektive kommun, för att därefter slutligt och definitivt fastställas av Lantmäteristyrelsen. Dessförinnan kan vi emellertid inom hembygdsrörelsen upplysa och skapa opinion.

R E

Bilderna på sid 14 och 15 visar några av deltagarna i opinionsmötet i Industrisalen.

■ Samfundet för hembygdsvård har i olika sammanhang reagerat på det som föreföll kunna bli slutresultatet av fastighetsbeteckningsreformen.

En försöksverksamhet som bedrivits i Uppsala kommunblock resulterade i ett förslag att 287 namn skulle kvarstå. Reduceringen berodde bl a på att det inom samma registerområde endast kunde finnas en ort eller fastighet med samma namn.

■ Sent omsider kom Riksantikvarieämbetet in i bilden för att yttra sig över det utarbetade förslaget. Problemet med att varje namn skulle vara unikt löstes genom att man skapade dubbelnamn. På detta sätt återförde man de flesta av de tidigare "spolade" namnen. De få namn som ändå uteslöt ansågs inte ha kulturhistoriskt värde. Inom Uppsala kommunblock ville man alltså från början endast ha 287 namn

kvar. Riksantikvarieämbetet föreslog 690. Dessutom begärde man att 285 namn skulle antecknas som s k särskilt namn i fastighetsregistret.

Jämsides med att granskningen av reformförslagen från Uppsala län pågår har tydligen arbetet på lantmäterisidan rullat vidare. Tjugo av landets län är nu genomarbetade och förslagen skall undan för undan granskas av Riksantikvarieämbetet.

Sedan granskningen utförts skall Lantmäteriet granska namnen ur teknisk synpunkt, sända dem till länsstyrelserna för vidare befordran till kommunerna vilka dels skall ge kommunborna tillfälle att yttra sig över förslaget och dels för kommunens del yttra sig över förslaget. Namnen fastställs därefter av Lantmäteristyrelsen — ett beslut som inte kan överklagas.

■ Samfundet för hembygdsvård har agerat mycket kritiskt mot sättet att handlägga fastighetsbeteckningsreformen.

Den gamla socknen med kulturhistorisk hävd, tillkommen därför att man funnit att den innehöll det som fordrades för att man skulle kunna överleva, borde ha blivit registerområde även i fortsättningen. I de gamla socknarna fanns det endast undantagsvis flera fastigheter med samma namn. Om man i framtiden minskar antalet kommuner fordras en ny revidering, om kommuner skall vara registerområden. Problemet med dubbelnamn uppstod först sedan man med hjälp av linjal och penna skapat de nya kommunerna. Det förhållandet att en fastighet kan komma att ligga i två socknar bör enligt Samfundets uppfattning inte hindra en omprövning av indelningen.

■ Samfundet för hembygdsvård vänder sig också mot "marknadsföringen" av reformarbetet. I en tid då man undan för undan inom kommunerna genomför planeringsdemokrati innebärande att inga betydelsefulla beslut fattas utan att man gått ut i samhället med presentation av de föreliggande förslagen, lyssnat till vad medlemmar i kommunens olika föreningar haft att säga lika väl som till synpunkter från den föreningslöse, ter sig den statliga myndighetens agerande föga tidsanpassat. Ännu mer skrämmande är det genomförande vi skulle ha fått om inte Riksantikvarieämbetet fått tillfälle att ingripa. Det finns nämligen inget som tyder på att man från början tänkt sig denna myndighets medverkan.

Man har sagt att allmänhetens möjligheter att få insyn i och yttra sig över det slutliga förslaget skall bli mycket goda.

■ Samfundet för hembygdsvård känner lättnad över att den myndighet som skall bevaka vårt kulturarv nu finns med i arbetet med reformen. Det kan då förefalla som om faran nu är över och att vi från Samfundets sida skulle kunna lämna detta ärende.

Fortfarande finns emellertid något kvar som vi vill verka för:

- Gör socknen till registerområde.
- Begär att även "spolade" fastighetsnamn blir kvar på våra kartor.
- Se till att Riksantikvarieämbetets ändringsförslag blir det som fastställs.
- Se till att allmänheten i kommunerna får all erforderlig information både innan och i samband med att förslagen ställs ut.
- Se till att Riksantikvarieämbetet får erforderlig personal för granskningsarbetet.

Skydd för kulturhistoriskt värdefulla miljöer

• Den svenska byggnadsminneslagstiftningen ger inga möjligheter till effektiva åtgärder för bevarande av hela miljöer, den är helt inriktad på skydd av enstaka byggnader. Ja, så är det.

• Nu har emellertid bygglagutredningen fått i uppgift av civilministern att utreda hela frågan om skydd av hela bebyggelsemiljöer. Det heter att synen på bevarandet av äldre bebyggelser och miljöer vidgats. Tidigare har ju endast de kulturminnesvårdande intressena fått komma fram. Nu vet man, att boendemiljön är av största vikt.

• Det är verkligen på tiden att vi får ett utredningsförslag, som kan ange åtgärder för att kunna bevara en miljö, inklusive bebyggelse och allt annat som hör till denna. Att det är en fråga med många aspekter, torde komma fram genom utredningen.

• Bygglagutredningen får alltså söka analysera vilka kriterier, som bör föreligga för att en miljö ska anses värd att bevara. Vidare vilka åtgärder som måste företagas för att man ska uppnå bästa möjliga resultat. Här blir det väl, som i andra liknande sammanhang, en avvägning av olika intressen. Boendemiljön för de människor som bor inom sådana områden, som kan beröras av det kommande förslaget,

är en ytterst viktig del i sammanhanget. Slutligen gäller givetvis de ekonomiska lagarna. Finns det ekonomiska förutsättningar för att det hela ska fungera i fortsättningen? Viktigt är att bevarandefrågorna kommer med i bebyggelseplaneringen. Samarbete ska ske med 1965 års musei- och utställnings-sakkunniga för att erhålla sakunderlag vid bedömningen av frågan.

• Det är mer än anmärkningsvärt, att vi ännu inte genom lagstiftning kunnat sätta in effektiva åtgärder för att bevara hela miljöer. Ändå har det skett en del på detta område, inte minst tack vare Samfundet för hembygdsvård, där man tidigt insåg betydelsen av att bevara äldre miljöer och inte endast enstaka hus. Från hembygdshåll är det bara att beklaga, att många av de miljöer, som nu för alltid är borta, säkert kunnat bevaras, om vi haft lagliga möjligheter att tillgripa i de fall, då ingenting annat har hjälpt. Nu är det bara att hoppas, att byggnadsminneslagen så snart som möjligt blir kompletterad med föreskrifter om hur hela miljöer ska kunna bevaras.

H Persson-Lilja

Skenköping – kommun för en dag

Under mottot "Vi upptäcker hembygden" samlades ett 25-tal hembygdsintresserade under en vecka i augusti. Platsen var folkhögskolan i Vara. Arrangörer var Samfundet för hembygdsvård och Studieförbundet Vuxenskolan.

Kursplanen var inte mycket olik vad man är van vid i sammanhang av detta slag. Vad som kanske var ovanligt var kursdeltagarnas varierande hemvist. Här fanns kulturnämndsledamöter, styrelseledamöter från hembygdsföreningar, blivande studiecirkelledare etc. Det är ju så, att om debatten angrips från olika utgångspunkter blir den livligare och intressantare och i Vara fick vi verkligen lyssna till uppfattningar som kanske kan verka chockerande.

Hur förbättrar man ekonomin?

En grupp hade fått som uppgift att dryfta de evigt bekymmersamma ekonomiska problemen inom en tänkt hembygdsförening, kallad Skenköpings hembygdsförening. En fråga löd: "Skall man släppa in och mot avgift visa jättevalen Jonas inom hembygdsgårdens område för att förbättra föreningens ekonomi". Gruppen svarade ja! "Det kan förefalla som ett opassande tingel-tangel, men som en engångsföreteelse kan man tänka sig arrangemang av detta slag".

Ett annat intrikat problem togs upp: "Är en hembygdsförening som tar emot

kommunalt stöd nödsakad att tiga om man anser att något är gale i kommunfrågorna?" Det fanns folk från hembygdsföreningssidan som nog tyckte att man måste visa en viss hänsyn om man tagit emot stöd. Representanterna för kulturnämnder höll inte med: "Det som ges som kommunalt stöd är avsett för verksamhet inom föreningen, detta får inte låsa föreningens agerande i andra sammanhang".

En grupp fann sig plötsligt vara vald till styrelse i Skenköpings hembygdsförening. Det fanns många arbetsuppgifter (läckande tak, spinnrockar som gnisslade etc). Det stora problemet är emellertid att hälften av medlemmarna i föreningarna nått en relativt hög ålder och den andra hälften är inte så ung heller. Detta var 1972.

Förslag till utveckling

Ett faktum är att man 1973 skulle finna att föreningen upplevt "en ny vår". Det sjuder av liv, många nya intressanta arbetsuppgifter har kommit till. Byggnaderna är reparerade. Ung och gammal finner förnöjelse att vara med och arbeta i hembygdsföreningen. Frågan löd: Hur lyckades man med detta konststycke?

Gruppen ansåg att "konststyckesutförandet" tillgätt på följande sätt:

1. Man hade valt ut ett föremål ur hembygdsgårdens samlingar och låtit en av ortens småindustrier tillverka en

souvenir efter originalet. Denna souvenir hade sålts med god vinst för hembygdsföreningen och på så sätt hade man fått pengar till material för den erforderliga upprustningen.

2. Arbetskraften hade skaffats genom att inbjuda pensionärsföreningens träslöjds-hobbygrupp till gården. Träslöjdarna hade förstätt vinken och anmält sig som frivillig arbetskraft.

3. Sedan upprustningen är klar hade man inbjudit till tonårsträff i hembygdsgården. Egna barn eller barnbarn i lämplig ålder hade påverkats att ta med sina kamrater. Man hade talat om en rekonstruktion av en gammal byggedräkt och man hade visat en folkdansfilm. Resultatet av denna tonårsträff hade blivit att ett 20-tal ungdomar bildat ett folkdanslag. Jämsides med dansövningarna tillverkar de själva sina dräkter.

4. När folkdanslaget ger sin första uppvisning kommer massor av människor och bland dessa värvas nya medlemmar i hembygdsföreningen och de aktiveras efter hand genom att få särskilda uppdrag att utföra.

5. Andra föreningar inbjuds att förlägga sina sammankomster till hembygdsgården. Visningar anordnas för skolklasser. Genom besök i skolor informeras eleverna om verksamheten. Speciellt bearbetas elevråden.

6. Genom att ställa ut föremål från hembygdsgården i skyltfönster runt om i kommunen ökas intresset för föreningens verksamhet.

8. Kommunbiblioteket lånar ut kopior av bandinspelningar och bilder som finns i föreningens ägo.

Så gick det alltså till i Skenköping,

men hur går det till på andra platser i vårt land? Finns det någon som vill berätta om en lyckosam utveckling av livet inom en hembygdsförening så vill vi gärna vidarebefordra dessa erfarenheter till andra medlemsföreningar.

Skenköpings hembygdsförening upphörde med sin verksamhet en fredagskväll i augusti när vi alla skildes med sorg i våra hjärtan för att ta itu med det dagliga slitet.

Rune Engström

Hembygdsföreningarna i Sunne gjorde turistbroschyr

Hembygdsföreningarnas gårdar och samlingar är betydelsefulla för turismen och om turismen skall vi naturligtvis värna, resonerade hembygdsföreningarna i Sunne kommun. De gjorde en "beskrifning öfver kultur- och naturminnen i Sunne kommun" som de ställt till turistbyråers och liknande turistfrämjares förfogande. Den innehåller en karta över Sunne kommun med uppgifter om allt som kan intressera. I den "beskrivande" delen finns följande rubriker: Hembygdsgårdar; Kyrkor; Fornlämningar; Kulturminnen; Gruvor och järnbruk; Naturminnen; Myrstenar; Utsikter och växtlokaler. Intresserade som vill göra en liknande broschyr kan säkert få ett exemplar av sunnebornas skapelse om de skriver några rader till Sunne hembygdsförening, 686 00 Sunne.

TRU satsar på industrialismen

TRU (kommittén för TV och radio i undervisningen) tänker göra en kurs i kulturhistoria som skulle utgå från och ha tyngdpunkten på industrialismen och ha till mål att:

- upplysa om hur industrialismen förändrat och fortfarande påverkar förhållandena i Sverige;
- stimulera till aktiva studier om industrialismens betydelse för levnadsvillkoren i hemorten;
- ge historiska perspektiv på vad som sker i den egna bygden idag;
- öka intresset för och deltagandet i aktuella regionalpolitiska frågor;
- söka ge ökat värde åt gamla dokument — fotografier, brev, räkenskapsböcker m m — och inspirera till att dessa letas fram, sammanställs genom textutställningar och görs tillgängliga för ett större antal människor.

Kursen bör kunna vara intressant för ett stort antal människor med skiftande bakgrund, ålder och intressen. Följande grupper skulle vara speciellt värdefulla att få med i studiecirkelarbetet:

gamla människor som har värdefull och ofta outnyttjad kunskap om gamla tider att förmedla;

medlemmar i hembygdsföreningar och andra som är intresserade av hembygdsvård men som i regel koncentrerar studier och dokumentation till den gamla bondekulturen;

nyinflyttade som genom cirkeldeltagande kan få kunskap om och samhörighetskänsla med den nya orten;

turistvärdar och andra som möter frågvisa turister och har ett uttalat behov av att "kunna" sin bygd.

Dessutom skulle delar av kursen kunna utnyttjas inom skolan och i fritidsgårdarnas verksamhet.

Kursen skulle ha följande uppläggning:

Hösten 1973: regionalradioprogram Norrbotten, regionalradioprogram Östergötland, regionalhäfte Norrbotten, regionalhäfte Östergötland och ett rikstvtv-program om de båda länen.

Våren 1974: rikshäfte, riksradioprogram och rikstvtv-program.

Hösten 1974 ev tidigare: någon form av fortsättning på kursen i Norrbotten och Östergötland, tyngdpunkten lagd på dagsläget och planeringsfrågor.

TRU:s kontaktpersoner i Östergötland och Norrbotten har informerat studieförbund, organisationer och enskilda om planerna på en "kurs inom det kulturhistoriska området" och bett om synpunkter på i första hand de regionala satsningarna.

Samtliga tillfrågade har varit mycket intresserade, i flera fall synnerligen positiva.

Samfundet för hembygdsvård arbetar sedan länge på en förnyelse av hembygdsföreningarnas verksamhet. Att mera än hittills intressera sig för industrialismen och dess verkningar anser man där vara mycket angeläget och från Samfundets sida är man därför intresserad av att stödja en eventuell TRU-satsning som den här föreslagna, bl a med ett speciellt temanummer av tidskriften Bygd och Natur.

Konsten att intervjua

Av Clary Jansson

Att lyckas med en intervju är inte bara en fråga om att ställa vettiga frågor. Det är framför allt en fråga om att förstå de svar man får och att anpassa sig till en psykologisk situation, så att den ger bästa utdelning. Det är en fråga om koncentration, smidighet och lyhördhet.

Jag hade en gång en kollega på det gamla TV-Aktuellt som sa med entusiasm i rösten: — Bästa sättet att få folk att snacka, det är att vara tyst själv, medan kamera och bandspelare fortsätter att gå. I det läget finns det inte en själ som vågar göra annat än prata!

Kanske låter det där lite bakvänt som intervjuteknik, men tänker man efter är det lätt att inse hur effektiv metoden måste vara. Den är ganska obarmhärtigt helt enkelt, åtminstone inför en TV-kamera och en uppförande reporter. Men överförd på en helt annan och mer avspänd intervju-situation så behöver en paus i samtalet inte vara fullt så skräckinjagande. Bara lagom provocerande för att berättelsen ska flyta vidare. Allt beror på situationen. Att intervjua människor är ju att utsätta sig för en mängd olika psykologiska lägen.

Ett möte mellan två människor kan gestalta sig på så skilda sätt. Kanske känner vi varandra och då är det lättare att prata, kanske känner vi inte varandra och då gäller det att skapa sig ett intryck av motparten. Det gäller att iakttä och lyssna på henne, att försöka förstå hennes personlighet och levnadssituation, komma under-

fund med bästa sättet att närma sig henne och få henne att berätta just det jag vill veta. För att jag ska lyckas med det fordras att jag är nyfiken, att jag har inlevelseförmåga och intresse både för personen och det hon eller han har att berätta.

Men viktigast är förstås ändå, att jag vet vart jag vill komma, att jag har ett bestämt syfte med intervjun och att jag klargör det för den jag talar med. Visst kan jag sitta och prata med folk, lyssna på deras berättelser, men det är först när jag själv griper in med frågor och börjar lotsa samtalet i en viss riktning som det har övergått i en intervju. Och vet jag då vad jag vill ha reda på så ramlar frågorna lätt över mig.

Men det är en sak att ha vettiga frågor på tungan, en annan är att lyckas skapa den atmosfär där de blir naturliga att ställa. Det är detta som är konsten i intervjuandet. Det gäller att kunna inge förtroende hos den man ska samtala med, så att vederbörande vill berätta öppet och rakt och frågorna blir naturliga att skjuta in.

Om man träffar människor som är ovana att umgås, de kanske bor ensligt eller lever ensamma, gäller det speciellt att visa varsamhet och undanröja eventuellt misstro. Sådant kan ta tid, men det lönar sig oftast. Man bör ha tid att sitta ner i lugn och ro och visa lite tålmod. Att tala om något helt annat än själva intervjun lättar ofta spänningen i början. Plötsligt kan man kän-

na att man möts på någon punkt och börjar tala samma språk. Enkla och begripliga frågor är sedan en regel.

Det finns många människor som har en naturlig fallenhet att berätta och som dessutom begriper vad de ska berätta, dvs vad som är speciellt intressant att ta fram inför en intervjuare. Möter man en sådan person kan man bara sitta tacksamt och ta emot. Men så finns det förstås också de som gärna berättar men kanske inte har lika lätt att hålla sig till ämnet. Möter man en sådan person gäller det att inte själv tappa tråden, utan istället försöka hitta första bästa andhämtningspaus för att lotsa sin berättare tillbaka till utgångsidén. Naturligtvis utan att hon eller han känner sig tillrättavisad. ■

Julhälsa med Bygd och Natur!

Vi vet att många medlemmar ger bort medlemskap i Samfundet för hembygdsvård som julgåva. För att underlätta givandet har vi i år iordningställt ett presentkort, som tillsammans med postgiroinbetalningskortet bifogas detta nummer av Bygd och Natur.

Inbetalningskortet kan användas för inbetalning av den egna medlemsavgiften för 1973 och även för gåvomedlemskap eller om Ni vill ge en penninggåva till SfH. Anteckna på talongen vad inbetalningen avser och ange Ert eget namn och adress på raderna för betalningsavsändare. Glöm inte skriva

namn och adress till gåvomottagaren under rubriken Meddelande till betalningsmottagaren på inbetalningsblankettens baksida.

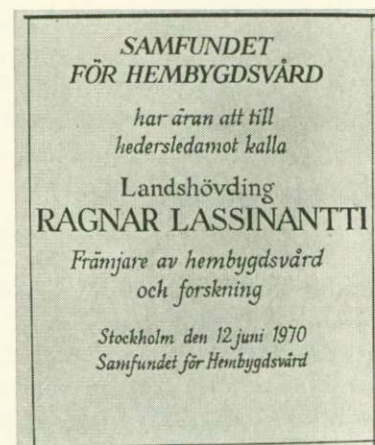
Det går också mycket bra att rekvirera gåvomedlemskap per telefon. Vi sänder då genast presentkortet tillsammans med inbetalningskortet.

Årets inbetalningskort omfattar också medlemskort för 1973, som blir giltigt när Ni fäst postens kvitto på avsedd plats och skrivit Ert eget namn på baksidan. Vill Ni anmäla nya medlemmar finns ett portofritt anmälningskort på blanketten.

SfH:s förtjänsttecken

Det finns små möjligheter att visa förtjänsta hembygdsvårdare den uppskattning man känner om arbetet skall belönas och bedömas efter ekonomisk måttstock. Eftersom hembygdsrörelsen torde vara något av det mest helideella som finns, har det knappast varit aktuellt att använda kronor och ören när man vill belöna hembygdsvårdare.

Samfundet för hembygdsvård — riksförbundet för hembygdsrörelsen — har ett antal förtjänsttecken, av vilka en del kan användas även av hembygdsförbund och hembygdsföreningar:

HEDERSLEDAMOT

Till hedersledamot kan styrelsen för Samfundet för hembygdsvård kalla svensk man eller kvinna, som inlagt utmärkta förtjänster om hembygdsvård eller hembygdsforskning eller i övrigt på ett verksamt sätt främjat Samfundets syften.

FÖRTJÄNSTPLAKETT

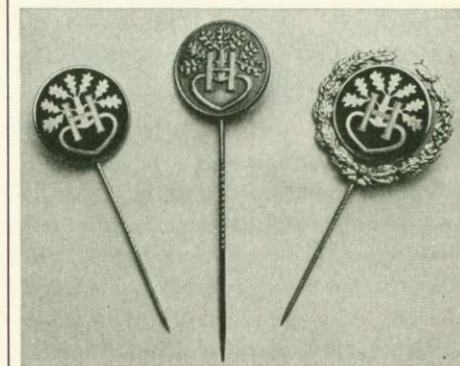
Instiftad 1941. Utdelas i brons av SfH:s styrelse för "rik gärning i hembygdsvår-

dens tjänst". I regel utdelas ca tio varje år.

HEDERSNÅL MED LAGERKRANS

Instiftad 1971. Utdelas för förtjänstfullt arbete inom hembygdsförbund, hembygdsdistrikt och hembygdsföreningar av respektive styrelse efter godkännande av SfH:s styrelse.

HEDERSNÅL

Instiftad 1951. Utdelas för förtjänstfullt arbete inom de lokala hembygdsföreningarna av respektive förenings-

styrelse efter godkännande av SfH:s sekretariat.

- Den som anser att någon bör hedras med SfH:s plakett måste lämna uppgift till sekretariatet före årets utgång för att utdelningen skall kunna äga rum vid den sedvanliga vårhögtiden. Plaketten bekostas av SfH.

- Den som vill föreslå att någon erhåller hedersnål med lagerkrans insänder namnuppgift och uppgift om vederbörandes arbete inom hembygdsrörelsen. Hedersnål med lagerkrans kostar 40 kr.

- Hedersnålen utdelas av respektive förbunds eller förenings styrelse och kan rekvireras från sekretariatet i erforderligt antal exemplar. Namnuppgift erfordras ej. Priset är 20 kr.

MEDLEMSNÅL

Märket av "vitmetall" i mitten är SfH:s medlemsmärke, som bör bäras av alla medlemmar i SfH. Nålen kan rekquireras från sekretariatet. Priset är 3 kr.

SfH tillhandahåller...

Medlemsnål 3:—
Förteckning med prislister över äldre årgångar av årsboken gratis

Särtryck

Om landskapsplanering vid Sollefteå kraftverk (Bertil Sjöstrand 1968) 1: 75
Morgondagens stadslandskap (Ivo Waldhör 1969) 1: 75
Fäboden — tradition och kulturarv (1971) 1: 75
Skogen i närlandskapet (Lars Kardell 1971) 1: 75
Är familjerallén något för hembygdsvårdare? (Ulf Ribers) 1: 75
Inventering — samordnad dokumentation (Rune Engström 1972) .. 1: 75

Kompendium i dokumentation med kamera och bandspelare (Arne Lundh) stencil 17: 65
De otryckta källorna — arkivforskning (Ingemar Carlsson 1972) 4: 10
Miljön — världsarvet (John Nihlén 1972) 4: 10

Kursböcker

Landskapsvård (John Nihlén) 37: 65
Studieplan till dito 6: 35
Hembygden i verksamhet och vila (Carl-Gustav Holdar) 5: 60
Studieplan till dito 4: 10
Hembygd i storstad och glesbygd (SfH:s årsbok 1970) 15:—
Studieplan till dito 2: 95
Sameslöjden — ett levande kulturarv (Lars Pirak) 1: 20
Att restaurera (Erik Lundberg) 3: 80
Ur de stora skogarnas historia (B Boëthius) 7: 05

Litteratur från andra förlag

Miljö för miljoner (Hjalmar Lindström) Tidens förlag 11: 65
Studiehandledning till dito 5: 85
Fornminnesvård (K A Gustawsson) Almqvist & Wiksell 18: 25
Renhet Skönhet Frihet (John Nihlén) Rabén & Sjögren 26: 45
Folk och Bildning (Sigfrid Leander) Folkbildningsförbundet 4: 70
Folkbildningsminnen på löpande band (Sigfrid Leander) Folkbildningsförbundet 4: 70
Folkbildning och Forskning (Sigfrid Leander) Folkbildningsförbundet 14: 10
Hembygdsvård (utg Vänersborgs museum) 17: 65
Skansens handbok i vården av gamla byggnader (Gotthard Gustafsson) 24:—
Glesbygd — tätbygd. En konferensrapport (Nordiska museet) 8:—

Reklam

Gästtändstickor "Livsmiljö åt envar", sats om 100 askar 14: 15
Brevmärken Karta om 50 st .. 5: 90
Affisch "Livsmiljö åt envar" .. gratis
Vykort 3 st 1:—
Ovanstående priser är inklusive moms.

Utställningar

Vår livsmiljö — Din sak uthyrs av SfH och kostar per vecka 200 kr
... Ja må vi leva säljs av SfH, utställningen består av 2 lätt sammansättbara pelare (diameter ca 1,4 m, höjd 2 m) och kostar 375 kr
Blank pelare för självaktivitet och/eller speciell lokal information kostar 75 kr

Hembygden — värden att vårda

Hembygden — värden att vårda är en ljudbildserie producerad av SfH. Den består av 37 ramade dior och ett ljudband med ca 20 min tal.
Ljudbildserien kostar 105 kr
Diabilderna kostar 85 kr
Ljudbandet kostar 20 kr
Omonterat bildband kostar .. 55 kr
Ljudbildserien kan hyras och kostar 25 kr per vecka. Moms tillkommer.

Hembygdsdag i Västmanlands län

I Västmanlands län — liksom på flera andra håll i vårt land — finns det två länsorganisationer med samverkan med de lokalt verksamma hembygdsföreningarna som en av sina uppgifter. Det börjar bli vanligt med samverkan och till söndagen den 19 november hade de två i Västmanland, fornminnesföreningen och samfundets distrikt, bjudit in representanter för hembygdsföreningarna i länet till information och debatt. Antalet deltagare var 75. De samlades i rikssalen på Västerås slott.

Från talarnas sida gavs exempel på aktuella problem inom rörelsen liksom på hur den stora, välorganiserade Karlskoga hembygdsförening arbetar. Hur man samarbetar med kulturnämnderna och hur Kulturrådet tänkt sig nämndernas uppgifter i framtiden belystes av en annan talare.

Det konstaterades också att alla inom hembygdsrörelsen behöver varandras stöd — det finns tillfällen då man behöver sluta leden och säga: Så här många är vi! Vi kämpar för samma sak!

Hembygdsrörelsen representeras ändå "till vardags" av den idogt arbetande medlemmen i den lokala hembygdsföreningen — det är om hembygdsföreningen vi skall värna, därom var man ense.

Det bildades en kommitté med uppgift att verka för hembygdsrörelsen i länet. I den finns representanter för såväl hembygdsföreningar som fornminnesförening och Samfundet för hembygdsvård. Dock, sade dagens ordfö-

rande agronom Bror Engström, får kommittén inte uppfattas så att den skall frigöra alla andra från arbete. Det måste funderas och produceras överallt även om man inte råkat bli kommittéledamot. En synpunkt framlades att man skulle se till att detta blir en ett-års-kommitté — nya krafter nästa år. Den som lever får se.

Medarrangör var Studieförbundet Vuxenskolan, som pläderade för ytterligare kursverksamhet i föreningarna.

Övriga medverkande: landsantikvarie Henry Simonsson, folkhögskollärare Kjell Nordqvist, kantor Gösta Sandvall, rektor Carl Erik Westman, agronom Bror Engström och

Rune Engström

Bo på Tjörn

En av Sfh:s viktigaste uppgifter är att berätta om allt som görs av hembygdsföreningarna runt om i landet, så att andra kan göra likadant eller bättre.

Det är lätt att konstatera att hembygdsrörelsen är en av våra stora folk-rörelser. De lokala hembygdsföreningarna har emellertid ofta uppfattat sin uppgift sådan att det som görs bara angår den egna bygden och inte har att göra med andras hembygder.

Som nu detta med att "Bo på Tjörn" — en underbar liten stencilskrift som av en händelse hamnat på redaktionsbordet. Den innehåller "några råd till dig som på Tjörn skall bygga hus, hägna in, göra i ordning trädgård, plocka blommor eller ströva omkring i markerna. Dessutom litet om Tjörn-landskapet, ålderdomliga växter och

gamla bebyggelsesätt". På de åtta A5-sidorna har man lyckats få in "Om natur och boende på Tjörn", "Träd och buskar kring hus", "Örter", "Hus, hägnad m m" etc.

Slutligen manar broschyrförfattaren: "Studera landskapet och den befintliga bebyggelsen! Titta på byggnaders utseende och läge, på färger, taklutning, fönstrens placering och ställ det i relation till naturen runt omkring. Det som av gammal sed och hävd har utvecklats har också ofta varit vackert."

Text och teckningar av Ingmar Johanson. Utgivare: Tjörns hembygdsförening som en påminnelse om nödvändigheten av ett varsamt umgänge med det landskap vi bor i.

Kartläggning av tidiga pendlare

Under 1800-talets senare hälft och fram till tiden för första världskriget förekom arbetsvandringar till Norrland i synnerhet från Värmland och Dalarna. Det var säsongarbete, då deltagarna pendlade mellan sin hembygd och arbetsplatser dels i norrländska skogsbygder och dels vid sågverken i kustlandet. Tusentals av dessa pendlare blev dock bofasta i Norrland, en del fortsatte efter någon tid till Amerika.

Två doktorsavhandlingar har under året framlagts berörande nämnda spörsmål. Docenten Björn Rondahl har därlagt stor vikt vid arbetsvandringarna medan docenten Lars-Göran Tedebrand i ett avsnitt fäst uppmärksamheten vid långdistansflyttningarna.

I Värmland pågår en stort upplagd undersökning rörande den bevarade muntliga traditionen om emigrationen till Amerika och arbetsvandringar och därmed följande bosättning i Norrland. Uppteckningsarbetet försiggår i arbetsgrupper, bildade sockenvis, oftast i samarbete med respektive hembygdsföreningar. Utfrågarna är följaktligen personer, som är väl förtrogna med bygdens människor.

Undersökningen genomförs av Emigrantregistret i Karlstad i samarbete med Avdelningen för amerikansk historia vid Historiska institutionen i Uppsala.

Man får sålunda i Värmland viss kännedom om vad traditionen har att förtälja om här berörda spörsmål. Men vad har man i Norrland att berätta om dessa pendlare och om dem som bosatte sig norr över? Och i vad mån följde fortsatt flyttning till Amerika? Det gäller här människor som i icke ringa grad gjort insats i Norrlands bebyggelse, dess samfunds och näringsliv.

Av stort värde vore att få knyta värmländsk tradition samman med norrländsk sådan. I arbetet härför kan enskilda forskare och forskargrupper i Värmland möta intressegemenskap med liknande verksamhet i Norrland.

I detta syfte har Värmlands Hembygdsförbund, Avdelningen för amerikansk historia, Historiska institutionen, Uppsala universitet, Samfundet för hembygdsvård, Emigrantregistret och Samfundet Emigrantforskningens Främjande tagit initiativ till en konferens i Karlstad i december över temat "Arbetsvandringar, bosättning och emigration Värmland—Dalarna—Norrland".

Foto och smalfilmning

Kameran är ett utmärkt instrument, när det gäller att skapa och bevara information om vårt samhälle.

Vanligast är stillbildskameran, med vars hjälp man tar bilder i svartvitt eller färg, för påsikt eller projektion. I vissa fall är smalfilmskameran att föredra. Den ger ytterligare en dimension åt framställningen — rörelsen — vilket är av värde, när det exempelvis gäller att visa hur ett arbetsmoment eller liknande går till.

Rent tekniskt är det numera lättare än för bara några år sedan att fotografera och filma. Filmmaterial och kameror har förbättrats. Även relativt enkla kameror är numera av automat-typ, vilket innebär att de själva avläser ljusförhållandena och rättar exponeringen därefter.

Vanligast i dag är färgbilder på papper, tagna med sk negativ färgfilm. Där finns vissa möjligheter att vid kopieringen korrigera inte alltför svårartade felexponeringar, medan diabilder i färg — för projektion — kräver större direkt säkerhet vid exponeringen. Här kan en exponeringsmätare vara till god hjälp, om kameran har möjlighet till variation av inställningen och inte själv automatiskt klarar av den saken.

Stillbildsfotografen har stor nytta av de moderna lampblixterna, speciellt vid tagningar på halvdistan i dåligt ljus. Dessa lampblixter är avpassade också för tagningar i färg.

Dokumentär fotografering och filmning bör i stort sett följa samma regler som gäller för det informativa reportaget. Totalbilder, där hela miljön

presenteras, bör kompletteras med bilder tagna på närmare håll och med extrema närbilder, där fotografen går in på intressanta och värdefulla detaljer. Detta gäller, vare sig det är fråga om en skildring på papperskopior, en serie diabilder för projektion eller en smalfilm.

Hugo Ahlén

Den äldste och den yngste

hembygdsföreningsordföranden. Den yngste t v är 19-årige Harald Forsmark i Hamrånge hembygdsförening och den äldste, Oscar Björkman, Bollnäs hembygdsförening. Mannen i mitten är rektor Carl-Erik Westman vid Västsura skogsskola i Surahammar.

Kulturens årsbok bland hantverk

I en rad uppsatser och korta artiklar, som utgår från verkliga hantverksprodukter i Kulturens samlingar, behandlas väsentliga sidor av svenskt hantverk, dess teknik och kvalitet. Man belyser också hantverkarnas sociala förhållanden och skråväsendets betydelse för utbildningen och verkstädernas arbetskraft. Boken erhålls genom medlemskap i Kulturhistoriska föreningen för södra Sverige.

Var med och samla nya medlemmar till SfH!

Det finns många olika sätt att hjälpa oss att få nya medlemmar. Det för oss enklaste är att man vidtalar några goda vänner att de skall komma med i hembygdsvännernas lag och att Ni — sedan de nickat bifall — skyndsamt sänder in namn och adressuppgift på dem till vår expedition. Vi sänder sedan ut inbetalningskort m m. För den hjälpen brukar vi lämna en liten presentbok till introduktören.

Det finns emellertid flera sätt att verka för SfH och till och med få en presentbok. De som sänder oss minst fem adresser på goda vänner som kan tänkas vilja bli medlemmar får också en present. Till dessa adresser sänder vi informationsmaterial om Samfundet för hembygdsvård och vad som gäller för medlemskap.

Vi vädjar: Ta alltså fram ett papper och skriv namn och adress på sådana som Ni vet vill bli medlem och sådana som Ni tror att vi kanske skall kunna få som medlemmar genom en postbearbetning härifrån.

Hembygden — värden att vårda

En ljudbildserie producerad av SfH

Med hjälp av 37 bilder och cirka 20 minuters ljud försöker författaren av ljudbildserien "Hembygden — värden att vårda", Lars Löfstrand, ge ett tvärsnitt av vår hembygd sådan vi upplever den i olika delar av vårt land. Han konstaterar att omvandlingen från orörd natur till kulturlandskap började

cirka 3000 f.Kr. Jordbruket — med svedjning och betesgång lät det öppna landskapet breda ut sig i urskogens ställe.

Det blir sedan en färd från urskog över blommande beteshagar, övervuxna fäbodrar, igenvuxen hagmark, nyplanterad granskog till tätorten i ett landskap som omformats så att praktiskt taget inget återstår utom urberget.

"Det gäller att skapa människovärdiga boende- och arbetsmiljöer" konstaterar författaren, liksom att försöka spara en bit av varje landsdel, av varje landskapstyp, av varje byggnadstyp så att vi på så sätt ger våra barn och barnbarn en fast förankring i vår gamla kultur.

Ljudbildserien kan köpas från SfH. Diabilder och ljudband kostar 105 kr + moms. Omonterat bildband kostar 55 kr och ljudbandet 20 kr + moms. Ljudbildserien kan även hyras och kostar 25 kr per vecka + moms.

Miljövård för Dig

Till de organisationer som redan tidigare sysslade med miljövård har kommit en ny — Miljövårdsgruppernas riksförbund. Maj-Britt Oldin, medarbetare i tidskriften Allt i Hemmet som verkar aktivt i den nya organisationen har berikat floran av miljövårdsböcker med handboken Miljövård för Dig.

Boken riktar sig främst till dem som arbetar i miljövårdsgrupper men det mesta av det som sägs är giltigt också för den enskilda människan som vill göra en insats. Inte minst är den till god vägledning för den som vill stu-

dera och tränga in i problemen: den utförliga förteckningen över tillgänglig miljövårdslitteratur är också försedd med kommentarer. Miljövårdsgruppen får anvisningar om lämpliga filmer att hyra och om hur man ordnar en studiecirkel, var man får tag i en föredragsställare och hur man arrangerar en utställning.

Viktiga saker sägs också om hur man arbetar politiskt i miljövårdens intresse — man kan gott tala om brandfacklor som politikerna knappast lär kunna nonchalera...

Saltlake och blodvälling

Ur ett stort material av biografiska och etnografiska anteckningar av och om den märkliga kvinnan Lisa Johansson har Sune Johnsson sammanställt den engagerande och i många stycken upprörande levnadsbeskrivning, som samtidigt blivit en folklivsskildring av stort dokumentariskt värde.

Lisa Johansson är för lappmarkens del en länk mellan torparnas blodår för tre generationer sedan och vårt socialt utvecklade folkhem. Kronotorparens historia är ännu inte skriven, men berättelserna och beskrivningarna i denna bok är ett försök i den riktningen.

Allt detta hände icke för sekler sedan, utan som Sune Johnsson påpekar, förblev kronotorparens villkor lika svåra inpå 30-talet. Angeläget och glädjande att Sune Johnsson tagit sig an detta värdefulla material så att det dragits fram till offentligheten.

Saltlake och blodvälling kan beställas från Samfundet för hembygdsvård. Priset är 15 kr inkl moms.

Kring runstenarnas sjö — en vandring i Täby- och Vallentunabygden

Till de områden av vårt land som enligt planerna kommer att få en starkt förtätad bebyggelse hör kommunerna runt Vallentunasjön, på tröskeln till Roslagen, strax norr om Stockholm. Författaren Sven-Erik Vingedal har i boken "Kring runstenarnas sjö" beskrivit den bygden. I förordet påpekar han att skriften inte är en guide som man slaviskt behöver vandra efter. Den kan också vara en "läsebok" för tex våra lokala studiecirklar i hembygds-kunskap eller helt enkelt en skrift för den som nöjer sig med att "resa i sin kammare", om man så behagar.

Det har i olika sammanhang konstaterats att människor som kommer flyttande till nya tätortsområden känner ett starkt behov att få lära känna den nya hembygden. Det är därför betydelsefullt att den "riksomfattande" hembygdslitteraturen kompletteras med böcker av typen "Kring runstenarnas sjö". Ing Hans Karlén har gjort en fin orienteringskarta över bygden.

Vården av gamla byggnader

Stiftelsen Skansen i Stockholm har gett ut en ny upplaga av Gotthard Gustafs-sons handbok i vården av gamla byggnader. Den första upplagan av boken kom ut 1953 och bland de "samverkande" fanns då Samfundet för hembygdsvård.

Det är särskilt en kategori läsare som man den här gången skulle vilja

nå, nämligen alla som nu är i färd med att överta vården av de många nedlagda jordbrukens manbyggnader och uthus. För närvarande läggs mellan 100 och 150 jordbruk ned i veckan. Marken köps till största delen av grannar som önskar få bärkraftiga enheter, medan en stor mängd av husen tas i bruk för fritidsändamål. Stadsbor flyttar in med nya behov och andra möjligheter att underhålla och förändra husen än de tidigare invånarna.

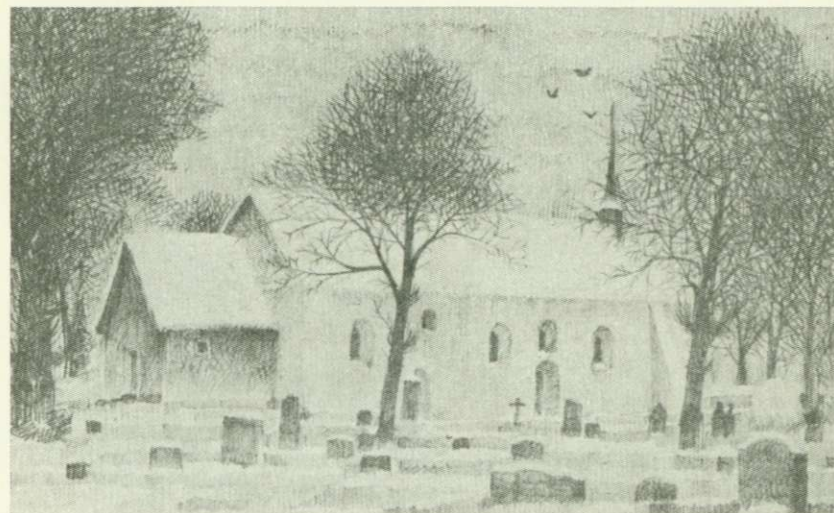
Om vi skall kunna behålla de stora trivselvärden som ligger i att ha en differentierad och ortspräglad bebyggelse i vårt land krävs det att alla hjälper till att vårda sina hus på ett sätt som överensstämmer med ortens traditioner. Med detta menas inte att alla fritidshus borde underhållas som om de tillhörde ett museum. Texten i boken har mycket att ge den som skaffat ett gammalt hus för nöjes skull, eftersom det här beskrivs sådana hus som många kan tänkas köpa.

Boken kan beställas från SfH och kostar 24 kr inkl moms.

Våra folkdräkter — från flasketöja till bussarong

Rolf Araskog och Kurt Stellborn har utarbetat en studieplan till Anna-Maja Nyléns bok Folkdräkter ur Nordiska museets samlingar. Det är Svenska ungdomsringen för bygdekultur, Nykterhetsrörelsens bildningsverksamhet och Studieförbundet Vuxenskolan som satsats om utgivningen av studieplanen. Den rekommenderas varmt till dräktintresserade hembygdsstuderande.

6 ORIGINALLITOGRAFIER I MAPP

Loftbod, Björkskär, Gryt · Ivan Humbla
Risinge gamla kyrka · Harry Carlsson (ovan)
Strömbron, Motala · Åke Liljeson
Sälbådan, Harstena · Kerstin Stenman
Tåkern · Birger Strååt
Timmerkörning i Kinda · P O Zachrisson

● Östergötlands Hembygdsdistrikt presenterar med denna mapp sex nu verksamma framstående konstnärers originallitografier med motiv från Östergötland. De medverkande konstnärerna har fått i uppdrag att skildra sin hembygd inom en motivkrets, vars gränser innesluter byggnadskultur, landskap och arbetsmiljö.

● Mappen om 6 originallitografier — varav 4 i färg — kostar 260 kr. Beställ mappen från SfH — gärna per telefon 08-11 94 24 — eller sätt in 260 kr på SfH:s postgiro 8136-4 så erhålls mappen portofritt. Vid postförskott tillkommer postavgiften.

Samfundet för hembygdsvård

Mäster Samuelsgatan 3 · 111 44 Stockholm

ORIONUR SCHWEIZISKA KVALITETSUR

till verkligt lågpris. Köp nu!

**2 ÅRS GARANTI
på samtliga ur**

Endast 20:- per månad

Handp. 48:- Handp. 49:- Handp. 40:- Handp. 40:-

Nr. 103

Otroligt avancerat ur, ett tekniskt underverk. Greenwich-tid. Världstider snabbt avläsbara på uret samt att siffrorna växlar färg var tolfte timma. Ett oumbärligt ur för världspiloter. Betala 48 kr vid mottagandet samt åtta mån. inbetalningar à 20:-. Totalt: 208:- (Rabattpris = kontantpris 179:-)

Nr. 107

Ett mycket populärt och omtöckat dykarur, tekniskt fulländat. Garanterat trycksäkert ner till 150 m djup. Europas stora succéer till ett vettigt pris. Mycket omtöckat ur bland såväl damer som herrar. Betala 49 kr vid mottagandet samt sju månadsinbetalningar à 20 kr. Totalt: 189:- (Rabattpris = kontantpris 166:-)

Nr. 102

Mycket elegant och omtöckat damur i snygg gulddoublé, vattentät, stötsäkert och antimagnetisk. Betala 40 kr vid mottagandet samt fyra månadsinbetalningar à 20 kr. Totalt: 120:- (Rabattpris = kontantpris 98:-)

Nr. 108

Ett populär damur som passar alla. Urtafla i metallik grönfärg. Ett mycket trevligt modeur i gulddoublé med säkert verk. Betala 40 kr vid mottagandet samt fyra månadsinbetalningar à 20 kr. Totalt 120:- (Rabattpris = kontantpris 98:-)

OBS! Moms inräknat i priserna OBS!

OBS. Samtliga herr- och damur är försedda med äkta rubinankarverk med välkänt Schweiziskt precisionskvalitet.

Swiss Orion Ur AB Box 230 60

Hagagatan 29, 104 35 Stockholm
Tel. Vx 247200

Sänd genast st Orion-ur nr att betalas med kr + porto vid mottagandet samt månadsbetaln. 20:-. (Förfallodag 1:a dagen i varje på lev. följ. mån.) 8 dagars full bytesrätt. 2 års GARANTI på samtliga klockor. Äganderättsförbehåll för säljaren. Sänd genast Orion-ur nr att betalas kontant kr + porto, vid mottagandet.

Ort
den / 197
Yrke/titel
Namn
Bostad
Postadress
Folkbokföringsnummer (se försäkr.-besked).

VÄLKOMMEN SOM KUND!

Hjälp oss att öka medlems-
antalet i SfH!

Den som anmäler minst en ny
medlem erhåller en boköver-
raskning som tack för hjälpen.

Fyll i namn och adress på ny
medlem på omstående sida och
Ert eget namn nedan.

Jag är/vill bli medlem i SfH
fr o m 1973

Frankeras ej
SfH
betalar
portot

Namn

Postadress

Tel/.....

Samfundet för hembygdsvård

Mäster Samuelsgatan 3

111 44 STOCKHOLM

Svarsförsändelse

Kontonummer 6409

103 80 STOCKHOLM 7

MEDLEMSKORT 1973

Samfundet för hembygdsvård

Medlem i SfH erhåller

- Årsboken
- Tidskriften Bygd och Natur (6 nummer per år)
- Bokrabatter
- Inbjudan till konferenser och kurser

Årsavgiften är 25 kr

PRESENTKORT

POSTBANKEN POSTGIRO

Mottagardel

Meddelande till betalningsmottagaren

Årsavgift 1973

inkl Bygd och Natur och årsbok 25: — kr

Gåvomedlemskap antal kr

Frivillig gåva kr

V. g. vänd

Avsändare (namn och postadress)

V. g. texta

Till postgirokonto nr

81 36 — 4

Kronor

öre

INBETALNING / GIRERING B

Arkivdel

Till postgirokonto nr

81 36 — 4

Avgift

Betalningsmottagare (endast namn)

Samfundet för hembygdsvård

Redovnr

Avsändare (namn och postadress)

Eget kontonr vid girering

Underskrift vid girering från eget konto

Kronor

öre

I FÄLTET NEDAN FÅR ANTECKNINGAR INTE GÖRAS — RESERVERAT FÖR MASKINELL LÄSNING

#

81364#02#

#

81364#02#